

<https://southcoastherald.co.za/>

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การเลือกตั้ง "สมานฉันท์" และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมิ

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
จารุวรรณ แก้วมะโน

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง

คำนำ

การเลือกตั้งนับเป็นกลไกสำคัญในการได้มาซึ่งผู้แทนตามระบอบประชาธิปไตย ทว่าที่ผ่านมาเมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใด สิ่งที่พบคือการแข่งขันที่รุนแรงกระทั่งนำไปสู่ความแตกแยกของคนในชุมชนกระทั่งไม่อาจทำงานร่วมกันได้เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง มีการทุ่มเทพยายามต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ ทำให้เมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้งครั้งใดบทบาทของผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงโดดเด่นอย่างมาก ขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลับไม่มีบทบาทในฤดูกาลนี้นักนักทั้งๆที่ในการเลือกตั้งนับเป็นช่วงเวลาสำคัญของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่จะใช้อำนาจอธิปไตยของตนในการเลือกผู้แทนที่ดีและมีความสามารถเข้ามาทำหน้าที่แทนตนได้ แต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นคือเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมักหายไประหว่างการหาเสียง มีเพียงเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเท่านั้นที่ดังออกมาในฤดูกาลนี้ กระทั่งเกิดวาทะที่ล้อเลียนกันว่าประชาชนมีประชาธิปไตยเพียง “4 วินาที” เท่านั้นในช่วงของการเข้าคูหาเลือกตั้ง ทั้งที่การเลือกตั้งเป็นกระบวนการสำคัญที่ภาคประชาชนจะได้ทบทวนผลงานของผู้สมัครอีกครั้งและร่วมกันกำหนดว่าผู้แทนที่พึงปรารถนาของพวกเขาควรมีคุณลักษณะเช่นใด

ด้วยเหตุนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง จึงได้พัฒนากรอบการเลือกตั้งเชิงสร้างสรรค์ขึ้น ภายใต้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อลดปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงและการแข่งขันกันอย่างรุนแรงที่สุดท้ายแล้วอาจนำไปสู่ความแตกแยกระหว่างผู้คนในสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายของผู้คนในชุมชนและคุณภาพชีวิตในภาพรวม โดยเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) เข้ากับประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) โดยมีเครื่องมือสำคัญคือการจัดเวทีสานเสวนาหาทางออก (deliberation) เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาให้การเลือกตั้งเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งผู้แทนที่ดีมีคุณภาพประกอบกับส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปพร้อมกัน โดยในปี 2564 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ได้ดำเนินโครงการนี้ในจังหวัดชัยภูมิ ในการเลือกตั้ง 2 ระดับ คือ ในการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ และในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ

ในการนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองหวังเป็นอย่างยิ่งว่าแนวทางการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ดำเนินการนี้ จะให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องการเลือกตั้งในมุมที่แตกต่างออกไปว่าไม่ใช่เพียงฤดูกาลหาเสียงของผู้สมัคร แต่เป็นฤดูกาลสร้างความเปลี่ยนแปลงและกำหนดกติกาใหม่ร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้การเลือกตั้งสิ้นสุดลงด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และนำมาสู่คุณภาพของประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิตในภาพรวม

ศุภณัฐ และ จารุวรรณ

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง

กิตติกรรมประกาศ

ในการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมินี้ ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากปราศจากความร่วมมือจากทุกฝ่าย ในการนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (ศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย) รองเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย ก๊กผล และ อาจารย์วิทวัส ชัยภาคภูมิ) ที่ให้การสนับสนุนต่อการดำเนินโครงการดังกล่าว

พร้อมกันนี้ต้องขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ในฐานะประธานสภามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่คอยให้คำแนะนำและลงพื้นที่ดำเนินโครงการร่วมกัน ขอขอบพระคุณเครือข่ายในพื้นที่ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ (นายกอบชัย บุญอรณะ) และรองผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ (นายประทีป ศิลปเทศ) และ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ (เรือเอกไตรสรณ์ ผาสุข) ที่กรุณาให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการทั้งในเชิงวิชาการ เนื้อหาข้อมูล ระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนประสานผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ กระทั่งเกิดเวทีสานเสวนาหาทางออกขึ้น

ขอขอบพระคุณท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ (รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวัฒน์ โพธิเวชกุล) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.सानนท์ ด่านภักดี คณาจารย์จากคณะรัฐศาสตรมหาวิทาลัยราชภัฏชัยภูมิทุกท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์พงษ์ กางการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วาที่ร้อยเอก ณัฐดนัย แก้วโพนงาม รวมไปถึงคณาจารย์จากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ วุฒิสโส และ อาจารย์บุปผา แก่นชัยภูมิ ที่ให้การสนับสนุนและลงพื้นที่เก็บข้อมูลในการวิจัยร่วมกัน และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล ที่กรุณาให้คำแนะนำในการจัดทำรายงานวิจัยฉบับนี้

สุดท้ายขอขอบคุณน้องๆจากสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ที่คอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังในทุกๆกิจกรรม และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคน สำหรับความร่วมมือเปิดใจและร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง กระทั่งโครงการนี้สำเร็จไปด้วยดี

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมิ ดำเนินการกับการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิและการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก 2) เพื่อศึกษาการนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 3) เพื่อพัฒนาผลการศึกษาและแนวทางการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยผู้วิจัยนำการจัดเวทีสานเสวนาทางออก (deliberation) มาเป็นเครื่องมือหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ก่อน ระหว่าง และหลังการเลือกตั้ง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาปรับใช้โดยการจัดเวทีสาธารณะ จำเป็นต้องมีการกำหนดกระบวนการดำเนินงานในรายละเอียดและต้องนำหลักการประนีประนอมหลักความเป็นกลางและผลประโยชน์ร่วมมาปรับใช้ไปพร้อมกัน โดยผลการประยุกต์ใช้ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงพบว่าการจัดเวทีเสวนาสามารถเพิ่มความรู้อะไรเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ ทั้งยังสามารถกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมเวทีได้ โดยร้อยละ 99 ของผู้ที่เข้าร่วมเวทีมีการเผยแพร่บอกต่อโครงการนี้ออกไปหลายช่องทาง แม้ว่าผู้เข้าร่วมร้อยละ 71 ประเมินว่าโครงการนี้สามารถส่งเสริมการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ในระดับปานกลาง ทว่าผู้เข้าร่วมร้อยละ 97 มองว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมานฉันท์และมีความเห็นว่าการดำเนินโครงการนี้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในระยะยาว

ข้อจำกัดในการดำเนินโครงการ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านระยะเวลาในการให้ความรู้ที่สั้นเกินไป จำนวนในการจัดเวทีเสวนายังน้อยเกินไป บริบทแวดล้อมที่อยู่ในบรรยากาศของการแข่งขันเลือกตั้ง และธรรมชาติของผู้เข้าร่วมเวทีที่มักขยายผลผ่านบุคคลใกล้ชิดมากกว่าจะเผยแพร่สู่สาธารณะ ดังนั้น งานวิจัยจึงมีข้อเสนอเพื่อพัฒนาโครงการดังนี้ 1) ควรมีการจัดเวทีเสวนาอย่างต่อเนื่องไม่จำกัดเฉพาะในฤดูกาลเลือกตั้งเท่านั้น 2) ควรมีการพัฒนาสื่อบุคคลให้มากขึ้นเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์แนวคิดสู่คนในพื้นที่ 3) ทำความเข้าใจกฎหมายเลือกตั้งเพื่อชี้ให้เห็นช่องทางการรณรงค์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแก่คนในชุมชน 4) เน้นการสร้างความสมานฉันท์เพื่อลดความรุนแรงในการแข่งขันและส่งเสริมการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ พร้อมทั้งมีข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีเวทีสานเสวนาเป็นการเฉพาะโดยแยกออกมาจากการจัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมาย ควรผนวกแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือไว้ในกรอบของหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อทำให้การปรึกษาหารือกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

คำสำคัญ: การเลือกตั้งสมานฉันท์, ประชาธิปไตยปรึกษาหารือ, ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

สารบัญ

คำนำ	1
กิตติกรรมประกาศ	2
บทคัดย่อ	3
บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ.....	7
หลักการและเหตุผล	7
วัตถุประสงค์	11
ขอบเขตการวิจัย	11
ระเบียบวิธีวิจัย.....	12
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	12
นิยามศัพท์เฉพาะ	13
บทที่ 2 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	14
แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy)	14
แนวคิดเรื่องการสานเสวนาทางออก (deliberation).....	21
องค์ประกอบของการสานเสวนาทางออก.....	24
ขั้นตอนของการสานเสวนาทางออก	26
แนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง	32
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสมานฉันท์.....	35
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	39
แนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	45
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	49
1. ส่วนของการปฏิบัติโครงการ	49
ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร	49
ขอบเขตด้านเนื้อหาและวิธีการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	51
2. ส่วนของการประเมินโครงการ	51

วิธีการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	54
บทที่ 4 ผลการศึกษา	56
1. แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนา หาทางออก	56
2. ผลการนำแนวคิดของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาหาทางออกไปประยุกต์ใช้เพื่อ ส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	71
บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	74
เอกสารอ้างอิงภาษาไทย	96
เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ.....	99
ภาคผนวก	100
แบบประเมินความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม.....	101
แบบประเมินความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรม	102
แบบสัมภาษณ์	103
คะแนนการทดสอบผู้เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	107
3 ฉากทัศน์ (scenario) ในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	118
สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย	121

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการसानเสวนาและการโต้เถียง	23

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แนวทางการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	48
แผนภาพที่ 2 กรอบการศึกษาวิจัย	55
แผนภาพที่ 3 คะแนนแบบทดสอบของผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ	63
แผนภาพที่ 4 รูปแบบการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์	68

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญ

หลักการและเหตุผล

แม้ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้พลเมืองสามารถใช้อำนาจอธิปไตยที่ตนมีในการปกครองประเทศผ่านการเลือกผู้แทนได้ตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) กระนั้น การเลือกตั้งที่ผ่านมาทุกครั้งกลับพบว่าได้นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งไม่เฉพาะระหว่างผู้สมัครเท่านั้นแต่ยังขยายลงไปสู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่สนับสนุนผู้สมัครแต่ละฝ่ายด้วย ส่งผลให้การเมืองท้องถิ่นเกิดความแตกแยกขัดแย้ง ขาดความสามัคคีในการพัฒนา ร่วมกัน เนื่องจากเกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกันภายหลังการเลือกตั้ง อันกระทบต่อการพัฒนาประเทศและสำนักพลเมืองประชาธิปไตยในภาพรวม

การซื้อสิทธิขายเสียงในที่นี่ผู้วิจัยได้หยิบยืมนิยามที่ โอฬาร ถิ่นบางเตียว และ รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2016) มาใช้เนื่องจากมีความชัดเจนและครอบคลุมรายละเอียดที่สำคัญ โดยทั้งสองท่านระบุว่า “การซื้อสิทธิขายเสียง หมายถึง พฤติกรรมการทุจริตเลือกตั้งโดยใช้เงินแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซื้อเสียงหรือการเสนอสิ่งตอบแทนในรูปผลประโยชน์หรือทรัพย์สินต่างๆ หรืออาจเป็นการสัญญาว่าจะให้ทรัพย์สินสิ่งตอบแทนแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนหรืองดเว้นการลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดหรือพรรคการเมืองใดในเขตเลือกตั้งนั้น” โดยรูปแบบของการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นมีหลากหลายนับตั้งแต่การให้เงินหรือสิ่งของแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรง การให้เงินเพื่อซื้อหัวคะแนนและผู้มีอิทธิพล การซื้อคู่แข่งเพื่อให้ยอมแพ้ต่อการแข่งขัน การจ่ายเงินเพียงครั้งเดียวก่อนแล้วจ่ายอีกครั้งในภายหลัง การพนันขันต่อ และการสัญญาว่าจะให้ เป็นต้น

อันที่จริงที่ผ่านมาเมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้ง ก็มีความพยายามของหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม แต่จากการสำรวจพบว่ากระบวนการดังกล่าวมักจะเน้นไปที่มิติเรื่องการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายเป็นหลักกว่าสิ่งใดสามารถทำได้หรือทำไม่ได้บ้างในช่วงของการเลือกตั้ง ซึ่งในทางปฏิบัติการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับหลายมิติ ทั้งเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ ผลประโยชน์ส่วนรวม และผลประโยชน์ส่วนตัว อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ หน่วยงานภาครัฐ ส่วนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่สำคัญ การเลือกตั้งไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดลงที่คูหาเลือกตั้งแต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นทั้งก่อน ระหว่าง และ หลังการเลือกตั้ง ด้วยเหตุนี้ การอบรมกฎหมายและข้อพึงปฏิบัติอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะส่งเสริมการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ แต่จำเป็นต้องใส่ใจกับกระบวนการเลือกตั้งในทุกกระยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนการเลือกตั้ง

นอกจากนั้น ปัญหาประการหนึ่งที่ทำให้การเลือกตั้งยังคงมีการซื้อสิทธิขายเสียงเกิดขึ้นและนำมาสู่ความขัดแย้งก็คือที่ผ่านมาในกระบวนการก่อนการเลือกตั้งนั้นมักเป็นไปในรูปแบบของการหาเสียงของผู้สมัครเป็นหลัก และโดยที่การหาเสียงก็มักจะเป็นไปในรูปแบบของการโต้เถียง (debate) หรือการตีเบตระหว่างผู้สมัคร ซึ่งการตีเบตนั้นแม้ว่าโดยเป้าหมายจะปรารถนาดีเพื่อให้ผู้สมัครได้แสดงความเห็นกับผู้ที่มีสิทธิได้มากกว่าการเดินหาเสียงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีโอกาสพบผู้สมัครเพียงไม่กี่นาที กระนั้น ด้วยวิธีการตีเบตก็ไม่อาจประสานประโยชน์ได้ และสุดท้ายมักนำมาสู่ความขัดแย้งได้ ยกตัวอย่างการหาเสียงด้วยการตีเบตของผู้สมัครประธานาธิบดีในประเทศสหรัฐอเมริกาครั้งล่าสุดในการเลือกตั้งปี 2563 ที่สุดท้ายแม้จะได้มาซึ่งประธานาธิบดีที่มีนโยบายโดนใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครต่างพรรคการเมืองกลับมีความขัดแย้งเกิดขึ้นกระทั่งนำไปสู่สภาวะการณ์รุนแรงจากฝ่ายสนับสนุนอดีตประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ที่บุกไปทำลายอาคารรัฐสภา (BBC News 2000)

ที่ผ่านมาเมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้งภาคประชาชนมักจะไม่ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทมากนัก บทบาทของภาคประชาชนที่ผ่านมาก็คือรับฟังเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงจึงตามมา ทั้งนี้เพราะเมื่อทั้งสองฝ่ายไม่ค่อยได้เจอกันและโอกาสในการนำเสนอโนบายอย่างจริงจังแบบที่มีการซักถามหรือเพิ่มเติมความต้องการระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีน้อย การเลือกผู้แทนจึงกลายเป็นการพิจารณาจากประเด็นความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นญาติ เป็นเพื่อน บุญคุณ หรือแม้แต่สินน้ำใจต่างๆ และเมื่อปัจจัยเหล่านี้เข้ามามีบทบาทมากกว่าความรู้ความสามารถและนโยบายที่จะมีต่อชุมชนแล้ว การแข่งขันกันหาเสียงระหว่างผู้สมัครจึงรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องมีการใช้จ่ายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสร้างพลังต่อรองในการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะแม้ไม่อาจรับรองได้ว่าการให้ทรัพย์สินเงินทองจะส่งผลต่อชัยชนะ แต่ว่าเรื่องนี้ได้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ผู้สมัครจะ “ต้องให้” ไม่ว่าจะมากหรือน้อยเพื่อเป็น “สินน้ำใจ” ต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งการได้มาซึ่งตำแหน่งที่มีลักษณะของการแลกเปลี่ยนเช่นนี้ ส่งผลต่อความรู้สึกไม่ผูกพันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพราะไม่ได้เข้ามาด้วยนโยบายที่ทุกฝ่ายต่างเห็นร่วมกันว่าจะช่วยกันขับเคลื่อนตั้งแต่แรก จึงส่งผลกระทบโดยตรงกับความรู้สึก “รับผิดชอบร่วมกัน” ระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อันจะนำไปสู่การติดตามการทำงานระหว่างกันภายหลังการเลือกตั้ง และกระทบกับการแสดงออกซึ่งสิทธิพลเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยและการพัฒนาประชาธิปไตยในภาพรวม

นอกจากนั้น ผลการศึกษาหลายชิ้นก็ชี้ให้เห็นในทิศทางเดียวกันว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการซื้อสิทธิขายเสียงกับความรู้ความสามารถของผู้แทน คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน อาทิจานวิจัยของอารีญา ศรีคำภา (2548) เรื่องอุปสรรคในการแก้ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงของคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงใหม่ และงานของ Floyd Hunter (1953) ชี้ให้เห็นในประเด็นเดียวกันถึงอิทธิพลของการใช้เงินว่าจะส่งผลให้นักธุรกิจหรือผู้นำทางเศรษฐกิจสามารถควบคุมผู้ปกครองซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชนได้ส่งผลให้เกิดการผูกขาดการตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยที่ศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่ภาคเอกชนไม่ใช่ภาครัฐ เป็นต้น

อันที่จริงหลายที่ในประเทศไทยเล็งเห็นถึงปัญหาชื่อเสียงเสียหายและได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยหลากหลายวิธีการ ยกตัวอย่างเช่น กรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน จังหวัดน่าน นับเป็นอีกหนึ่งกรณีตัวอย่างที่สามารถแก้ไขปัญหาคความแตกแยกของคนในชุมชนกระทั่งอาจนำชุมชนไปสู่การล่มสลายของชุมชนได้สำเร็จ โดยคนในชุมชนยอมรับว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนน้ำเกียนต้องประสบกับปัญหาการแตกแยกนี้ก็คือการที่กลุ่มผู้มีอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาแทรกแซงในชุมชน กระทั่งนำมาสู่การแข่งขันการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกัน แล้วทำให้ชุมชนขาดความสามัคคีและนำมาสู่ปัญหาทางด้านสังคมและการเมืองหลายประการ ทว่าโชคดีที่ชาวชุมชนน้ำเกียนรู้ตัวถึงสัญญาณของการล่มสลายดังกล่าวว่าเป็นผลมาจากการแตกแยกความสามัคคีของคนในชุมชน พวกเขาจึงหันหน้ามาคุยกันมากขึ้น โดยอาศัยทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ไม่ว่าจะเป็น บ้าน วัด โรงเรียน หรือสถานีอนามัย (บ.ว.ร.ส.) เข้าเป็นหลักในการจัดให้มีการพูดคุย เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ส่งผลให้จากวันนั้นจนถึงวันนี้ ชาวชุมชนน้ำเกียน ได้ใช้เวทีชาวบ้านเข้ามาเป็นกลไกสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหายุ่งยากไม่ว่าจะเป็นปัญหาใหญ่หรือเล็กเพียงใด การจัดการปัญหาของคนในชุมชนจะต้องเป็นไปอย่างมีส่วนร่วม โดยอาศัย บ.ว.ร.ส. เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ที่สำคัญคือการดำเนินการทุกอย่างจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชน “กินอิ่ม นอนหลับ ผันดี” การมีส่วนร่วมดังกล่าวได้สร้างสำนักแห่งความเป็นพลเมืองให้แก่ชาวชุมชนน้ำเกียนในห้วงยามและเข้มข้นขึ้น ทั้งยังส่งผลให้พวกเขาารู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนและมีพลังในการกำกับผู้นำทางการเมืองอีกด้วย ดังปรากฏว่า เมื่อคนในชุมชนประสบความสำเร็จในการรวมตัวกันจัดการปัญหาการแตกแยกความสามัคคีและสร้างให้ผลประโยชน์ของชุมชนเป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินการพัฒนาทุกอย่าง ภายใต้กระบวนการดังกล่าวได้เพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมืองและนำไปสู่การเมืองสมานฉันท์ของคนในชุมชนได้ ดังปรากฏให้เห็นว่าผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ในเวลาต่อมาจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาและความสนใจที่คนในชุมชนตั้งขึ้นมาซึ่งเรียกกันว่าเป็นการ “ส่งไม้ต่อ” จากรุ่นสู่รุ่น

จากข้างต้นเป็นความเข้มแข็งของชุมชน อันสืบเนื่องมาจากการตระหนักตัวของคนในชุมชนที่สามารถเริ่มต้นขจัดปัญหาคความขัดแย้งแข่งขันกัน อันเป็นต้นตอของการแตกความสามัคคีของคนในชุมชนการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายฝ่ายต่างๆซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชนด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามในบางครั้ง ชุมชนที่สมานฉันท์ก็จำเป็นต้องมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มองเห็นถึงความสำคัญของการมุ่งประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก กรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง อำเภอพาชี จังหวัดอยุธยา เป็นอีกหนึ่งกรณีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์ที่เริ่มต้นขับเคลื่อนมาจากอุดมการณ์ของตัวผู้นำท้องถิ่นเอง จากการที่ผู้นำท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์เป็นหลัก นายสุรภกิจ สุวรรณเกษม เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์การขับเคลื่อนงานการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ชื่อเสียงเสียหายว่า สืบเนื่องมาจากความตั้งใจของตนที่จะพัฒนาชุมชนให้มากกว่านี้ จึงได้พยายามแสวงหาการพัฒนาตนเองโดยการเข้าอบรมและเรียนรู้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเรื่อยมา กระทั่งมีโอกาสได้เข้าไปทำงานทางการเมือง

ท้องถิ่น เมื่อครั้งที่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นและอดีตนายกอบต. เล็งเห็นถึงความสามารถและความสนใจของตนจึงได้ทาบทามให้ตนลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนั้น ซึ่งต้องแข่งขันกับผู้สมัครคนอื่น อย่างไรก็ตาม ตนได้ตั้งปณิธานเอาไว้แล้วว่าจะไม่ซื้อเสียงเด็ดขาด การหาเสียงทำไปโดยยึดนโยบายเป็นหลัก กับผู้สมัครคนอื่นนั้นก็ไม่ได้มองว่าเป็นคู่แข่งแต่มองว่าเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจะเข้ามาพัฒนาชุมชนร่วมกัน ทำให้การหาเสียงเป็นไปโดยถ้อยที่ถ้อยอาศัย ยกตัวอย่างเช่น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลการระหว่างผู้สมัครคนอื่นเกี่ยวกับพื้นที่หาเสียงว่าได้ไปหาเสียงในพื้นที่นั้นๆหรือยัง หรือในเรื่องของพื้นที่ติดป้ายหาเสียงซึ่งเรียกว่ามุมดีเป็นมุมที่ผู้คนสัญจรไปมาจะสามารถมองเห็นป้ายได้อย่างชัดเจน ก็มีการแบ่งปันพื้นที่การวางป้ายหาเสียงกัน ต่อเมื่อรู้ผลว่าฝ่ายตนเป็นฝ่ายชนะ ตนก็ได้โทรไปหาผู้สมัครคนอื่น ซึ่งทางนั้นก็ยินดีด้วยและบอกว่าขอให้ตั้งใจทำงานหากมีอะไรให้ช่วยก็พร้อมให้ความร่วมมือ กรณีของนายกสุรกิจนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งกรณีตัวอย่างของชุมชนที่สามารถมีความเข้มแข็งได้จากการส่งเสริมการเมืองสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยเงื่อนไขปัจจัยหลักเริ่มต้นจากตัวผู้นำชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างออกไปจาก อบต.น้ำเกียน จังหวัดน่าน ที่ขับเคลื่อนมาจากคนในชุมชนในนามของผู้นำรวมหมู่เป็นหลัก

กรณีของตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการสร้างการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ความน่าสนใจของพื้นที่นี้อยู่ที่กระบวนการในการสร้างความตระหนักรู้ให้กับทางผู้นำท้องถิ่นและคนในชุมชน เพื่อสร้างพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การเมืองท้องถิ่น การลดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และสร้างกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลให้แก่คนในชุมชนทุกๆฝ่ายผ่านการสร้าง “โรงเรียนผู้นำ” ขึ้นมา ซึ่งวิธีการเช่นนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนหรือช่วยให้ผู้นำในชุมชนที่อาจไม่พอใจกันมาก่อนได้ปรับความเข้าใจกันเท่านั้น แต่ยังได้กลายเป็นมาตรฐานใหม่ของคนในชุมชนด้วย กล่าวคือได้มีการตั้งกติกาของชุมชนขึ้นมากำหนดให้ผู้ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งจะต้องผ่านโรงเรียนผู้นำมาก่อนเพื่อให้พวกเขาได้ทราบว่าจะต้องมีปฏิบัติการอย่างไรเพื่อพัฒนาตำบลและเพื่อนำชุมชนไปสู่ความสมานฉันท์ ส่งผลให้ในเวลาต่อมาในตำบลควนรูไม่มีการแข่งขันเลือกตั้งอีกเพราะจะใช้การเจรจาพูดคุยกันถึงความเหมาะสมระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งก่อนจากนั้นใช้วิธีตกลงกันในการเข้ามารับตำแหน่งเพื่อพัฒนาตำบล ทำให้ควนรูมีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนเดียวนับแต่นั้นมา

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถเริ่มต้นได้จากหลายหนทาง ไม่ว่าจะเป็นจากหน่วยงานราชการผ่านการบังคับใช้กฎหมาย ผ่านการเผยแพร่ความรู้สร้างความเข้าใจเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือริเริ่มจากตัวผู้นำเอง ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นในอบต.ดอนหญ้านาง หรือเกิดจากการที่ภาคประชาชนโอบล้อมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างดังเช่นที่เกิดขึ้นกับน้ำเกียน หรือเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันระหว่างผู้นำและรับลูกโดยประชาชนดังที่เกิดขึ้นที่ ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผ่านการตั้งโรงเรียนผู้นำ เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขใดที่

ผลักดันให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์ขึ้น กรณีตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีว่า*การเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้* และสุดท้ายผลประโยชน์ก็ไม่ได้ตกอยู่ที่ใคร แต่ตกอยู่ที่คนในชุมชนเอง

ด้วยเหตุนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง จึงได้จัดทำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้น ประจำปีงบประมาณ 2564 ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยแบบตัวแทนและการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ภายใต้คำถามวิจัยว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และกระบวนการสานเสวนาทางออก จะสามารถส่งเสริมประชาธิปไตยแบบผู้แทนในการลดการซื้อสิทธิขายเสียง เพิ่มส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และเพิ่มความสมานฉันท์ในชุมชนภายหลังการเลือกตั้งได้หรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และการสานเสวนาทางออก
2. เพื่อนำแนวคิดหลักการวิธีการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก ไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
3. เพื่อพัฒนาผลการศึกษาและแนวทางการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

โครงการวิจัยเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนี้เลือกดำเนินการในจังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านเครือข่ายทั้งในส่วนของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานด้านการศึกษา โดยเลือกดำเนินการในการเลือกตั้งท้องถิ่น 2 ระดับ คือ ระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดและระดับเทศบาล โดยในระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเน้นดำเนินการกับการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ครอบคลุม 16 อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ ส่วนในระดับเทศบาล เน้นดำเนินการเฉพาะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ ครอบคลุม 25 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง

ขอบเขตด้านประชากร

ในที่นี้แบ่งออกเป็นประชากรออกเป็น ประชากรในส่วนของปฏิบัติโครงการและประชากรในส่วนของประเมินผลโครงการ โดยในส่วนของปฏิบัติโครงการ ในการเลือกตั้งระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประชากรจะครอบคลุมผู้สมัครนายก อบจ. ทุกคน และตัวแทนประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจาก 16 อำเภอในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นตัวแทนจาก 8 กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ตัวแทนภาครัฐ ตัวแทนภาค

ประชาชน ตัวแทนภาคเอกชน ตัวแทนสถานศึกษา ตัวแทนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตัวแทนเยาวชน ตัวแทนศาสนา และตัวแทนจากศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ส่วนการปฏิบัติโครงการในการเลือกตั้งระดับเทศบาล ประชากรจะครอบคลุมผู้สมัครนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิทุกคน และตัวแทนประชากรจาก 25 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง ครอบคลุมตัวแทนจาก 8 กลุ่มเป้าหมายข้างต้นเช่นกัน

ในส่วนของการประเมินผลโครงการ กลุ่มตัวอย่างมาจากประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีสานเสวนาในการเลือกตั้งระดับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี โดยใช้การสุ่มอย่างเป็นระบบจากรายชื่อผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 80% ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมดด้วยสูตร Yamane

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ประกอบด้วยส่วนของการปฏิบัติโครงการและส่วนของการประเมินผลโครงการ โดยในส่วนของการปฏิบัตินั้นจะเป็นการประยุกต์องค์ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (participatory democracy) ผสานเข้ากับกระบวนการสานเสวนาทางออก (deliberation) เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) ผ่านการเลือกตั้งให้มีส่วนร่วมและมีคุณภาพมากขึ้น โดยให้ความสนใจกับกระบวนการที่สัมพันธ์กับการเลือกตั้งทุกระยะไม่เฉพาะในช่วงของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการเลือกตั้งให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีส่วนร่วมกำหนดกติกาและร่วมกันสรรหาวิธีการต่างๆเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้แทนที่ดี ไม่ทิ้งให้ฤดูกาลเลือกตั้งเป็นเพียงฤดูกาลแห่งการหาเสียงของผู้สมัครเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป และสุดท้ายคือเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลงทุกฝ่ายจะยังคงอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสมานฉันท์

ในส่วนของการประเมินผลโครงการจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักผสมกับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะใช้การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมเวทีสานเสวนา ร่วมกับการสังเกตการณ์ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการศึกษาเอกสาร ด้านการวิจัยเชิงปริมาณจะดำเนินการผ่านการเก็บแบบสอบถามรู้ความเข้าใจโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนาทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และการสานเสวนาทางออก
2. ได้นำแนวคิดหลักการวิธีการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก ไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
3. ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเลือกตั้งสมานฉันท์ หมายถึง คือ กระบวนการทั้งก่อน ระหว่าง และหลังของการเลือกตั้งที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง โดยผู้สมัครรับการเลือกตั้งแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ ยึดหลักความรู้ความสามารถ ประโยชน์สุขส่วนรวม และยอมรับผลแพ้ชนะภายหลังการเลือกตั้ง

การซื้อสิทธิขายเสียง หมายถึง การใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทอง การเสนอสิ่งตอบแทนอันอาจเปลี่ยนเป็นตัวเงินได้ หรือการสัญญาว่าจะให้เพื่อแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การหาเสียงที่ไม่มีการโจมตีเรื่องราวส่วนตัวของผู้สมัครหรือพาดพิงให้ผู้สมัครเกิดความเสียหายเพื่อลดความน่าเชื่อถือ แต่เน้นไปที่การนำเสนอนโยบายของตนเองหรือแนวทางการพัฒนาชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น ของตนเองเป็นหลัก

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายไว้ 5 เรื่องคือ 1) แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) 2) แนวคิดเรื่องการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) 3) แนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง 4) การสร้างความสมานฉันท์ 5) การเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยในบทที่ 2 ผู้วิจัยจะนำเสนอสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามลำดับ จากนั้น จึงนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ

แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy)

เมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตย หลายฝ่ายอาจนึกถึงเรื่องของการมีผู้แทนและการเลือกตั้งเป็นเรื่องแรกๆ ทำให้ประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) หรือเป็นรูปแบบการปกครองที่แทบจะเป็นตัวแทนของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่งผลให้เมื่อพูดถึงประชาธิปไตยย่อมต้องมาพร้อมกับการเลือกตั้งในฐานะกลไกสำคัญที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการได้มาซึ่งผู้แทนที่จะทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วประชาธิปไตยไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียวในเรื่องของการเลือกผู้แทนตามรูปแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเท่านั้น แต่ยังมีประชาธิปไตยรูปแบบอื่นๆอีกมากมาย ในที่นี้ขอยกตัวอย่างคำอธิบายเรื่องรูปแบบประชาธิปไตยของ อาจารย์เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551 หน้า 4-8) มากล่าวไว้ ซึ่งอาจารย์เอนก แบ่งประชาธิปไตยไว้ 4 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 ประชาธิปไตยที่ประชาชนใช้อำนาจผ่านตัวแทน (representative democracy) ซึ่งในที่นี้ก็คือประชาธิปไตยที่ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยของคนทางอ้อมผ่านการเลือกผู้แทนเพื่อให้เข้าไปทำหน้าที่ปกครองแทนพวกเขาในสภาผ่านการออกกฎหมายและนโยบายต่างๆ ซึ่งวิธีการนี้จะมาพร้อมกับกลไกเรื่องการเลือกตั้งดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

รูปแบบที่ 2 ประชาธิปไตยที่ตรวจสอบควบคุมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในที่นี้อาจารย์เอนกพยายามชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้นบางครั้งอาจมาพร้อมกับรูปแบบอื่นๆในการได้มาซึ่งผู้แทนนอกเหนือจากการเลือกตั้ง เช่นการแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นที่ไว้วางใจเพื่อเข้ามาทำหน้าที่กำกับดูแลให้คำปรึกษาการทำงานของนักการเมืองไปพร้อมกันด้วย ซึ่งโมเดลแบบนี้ในหลายประเทศมีให้เห็นกันอย่างเช่นการมีสภาขุนนางของประเทศอังกฤษที่มาจากกรแต่งตั้งทำหน้าที่ไปพร้อมกันกับสภาสามัญชน หรือในกรณีของประเทศไทยก็มีวุฒิสภาซึ่งมีขึ้นเพื่อให้ทำหน้าที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำไปพร้อมกับสภาผู้แทนราษฎรและตรวจสอบถ่วงดุล

การทำงานซึ่งกันและกัน โดยการได้มาซึ่งวุฒิสภาอาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ซึ่งประเทศไทยมีการได้มาในสองรูปแบบทั้งการเลือกตั้งและการแต่งตั้ง

รูปแบบที่ 3 ประชาธิปไตยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (participatory democracy) ซึ่งในรูปแบบนี้ประชาชนจะได้รับความสำคัญและมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ไม่ใช่มีบทบาทเพียงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่มีบทบาทในการปกครองผ่านกลไกต่างๆ อาทิ ในการเสนอข้อกฎหมาย การเข้าชื่อเพื่อตรวจสอบและถอดถอนนักการเมือง รวมไปถึงทำประชาพิจารณ์ต่อประเด็นต่างๆ ซึ่งประชาธิปไตยรูปแบบนี้ประเทศไทยเริ่มมีให้เห็นชัดเจนขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าชื่อกันเพื่อเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมืองได้ เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 ประชาธิปไตยแบบประชาชนปกครองตนเอง (self-government democracy) ซึ่งในที่นี้ อาจารย์เอนกได้ยกตัวอย่างประชาธิปไตยแบบกรีกโบราณ ซึ่งมีเป้าหมายชัดเจนในการปกครองตนเอง ประชาธิปไตยแบบนี้หัวใจสำคัญไม่ใช่อยู่ที่การมีผู้แทนเพราะสุดท้ายแล้วทุกคนจะต้องสามารถเป็นได้ทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง เนื่องจากพลเมืองทุกคนจะมีสิทธิในการเข้าไปบริหารบ้านเมืองในรัฐสภา เพื่อออกกฎหมายมาควบคุมตนเอง ไม่ใช่เพื่อออกกฎหมายลงโทษหรือกดขี่ผู้อื่น ทั้งนี้เพราะชาวกรีกหรือชาวเอเธนส์เชื่อว่า “ส่วนตัวกับส่วนรวมไม่อาจแยกออกจากกัน” ดังนั้น พลเมืองจะต้องปกครองตนเองเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม นี่เป็นความหมายที่แท้จริงของการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบปกครองตนเอง หรือบางคนอาจเรียกการปกครองรูปแบบนี้ว่าเป็นประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy)

ในความเป็นจริงประชาธิปไตยทางตรงแบบกรีกมีข้อจำกัดหลายประการประการแรกเป็นเรื่องของพื้นที่ เอเธนส์ขณะนั้นไม่ได้มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลมากนักและมีพลเมืองเพียง 70,000 กว่าคน มีผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งราว 2,000 คน ซึ่งยังสามารถบรรจุให้อยู่ในสนามกีฬาขนาดใหญ่เพื่อพูดคุยร่วมกันในแต่ละครั้งได้ ดังนั้น ความเป็นไปได้ในการจับฉลากผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนผู้คนเข้ามาดำรงตำแหน่งบริหารประเทศจึงมีความเป็นไปได้ อาจารย์เอนก ชี้ให้เห็นว่า (2551 หน้า 7-8) ที่เอเธนส์ทำการปกครองเช่นนั้นได้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเมื่อ 2500 ปีที่แล้ว งานบริหารต่างๆไม่ได้มีความสลับซับซ้อน ดังนั้น จึงสามารถจับฉลากหมุนเวียนให้พลเมืองผลัดกันเข้ามาเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองได้โดยสลับสับเปลี่ยนกันได้ตั้งแต่ระดับต่ำไปจนระดับสูงไม่จำกัดว่าผู้นั้นจะต้องดำรงตำแหน่งนั้นเสมอไป

ทว่าเมื่อสังคมมีการพัฒนามากขึ้น มีจำนวนพลเมืองที่เพิ่มมากขึ้น การที่จะให้พลเมืองทุกคนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในสภาจึงเป็นเรื่องที่เกินความสามารถ เพราะเมื่อพลเมืองมีจำนวนมากขึ้นจึงส่งผลให้กระบวนการออกเสียงโดยตรงทุกครั้งเป็นเรื่องยาก ทั้งยังมีความเสี่ยงหลายประการเพราะประชาธิปไตยทางตรงที่ให้ทุกคนได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนและตัดสินใจอย่างกว้างขวางนั้นต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ การนำรูปแบบประชาธิปไตยทางตรงมาใช้ในสังคมที่มีผู้คนเป็น

จำนวนมาก จึงอาจมีปัญหารื่องความสิ้นเปลือง และความล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ ประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาต่อมาจากประชาธิปไตยทางตรงเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน (วันชัย วัฒน ศัพท์, 2557 หน้า 109; วิสุทธิ โปธิแทน, 2550 หน้า 3)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยมีหลายรูปแบบและแต่ละรูปแบบก็ต่างมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน และได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นประชาธิปไตยแต่ละรูปแบบก็จะมี ความเหมาะสมกับบางสถานการณ์ แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปรูปแบบประชาธิปไตยก็จำเป็นต้องได้รับการ พัฒนาให้รองรับกับความเปลี่ยนแปลงและปัญหาใหม่ๆที่กำลังเกิดขึ้นด้วย ดังที่ ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2557 หน้า 32) ได้ชี้ให้เห็นว่า *“ไม่มีประชาธิปไตยใดที่สมบูรณ์แบบและเสร็จสมบูรณ์ ประชาธิปไตยมีความซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จากเหตุการณ์หรือกระบวนการต่างๆที่เข้าไปกระทบ”*

ด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปประชากรเพิ่มมากขึ้น การปกครองประชาธิปไตยแบบกรีกหรือ ประชาธิปไตยทางตรงจึงไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้ประชาธิปไตยแบบตัวแทนได้รับการ พัฒนาขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้การเลือกตั้งและสภาเป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหา ทว่าเมื่อ ประชาธิปไตยแบบตัวแทนเริ่มใช้กลับปรากฏว่าได้นำมาสู่ปัญหาอื่นๆ อาทิ การได้มาซึ่งผู้แทนที่ไม่เป็นธรรม เข้ามาสู่ตำแหน่งด้วยทรัพย์สินเงินทองไม่ใช่ความสามารถ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2551) ส่งผลให้ปัญหาหลาย ประการของผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้รับการแก้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนมากเบื่อหน่าย ต่อการเลือกตั้งและมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ดังจะเห็นได้จากจำนวนของผู้ที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งที่ลดลงไป อย่างต่อเนื่อง (เดวิด แมทธิวส์, 2552) งานของ Robert Putnam เรื่อง *Blowing Alone* (2000) ได้ชี้ให้เห็น ไปในทิศทางเดียวกันว่าปัจจุบันชาวอเมริกันไม่ใคร่สนใจการเมืองในการเลือกตั้งมากนัก แตกต่างจากอดีตที่ชาว อเมริกันสนใจการเลือกตั้งอย่างคึกคักอันเป็นต้นทุนสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของอเมริกันในเวลา ต่อมา (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2560)

ด้วยเหตุนี้ ในเวลาต่อมาจึงเห็นได้ว่ามีความพยายามจากนักวิชาการและผู้ปกครองหลายฝ่ายในการ คิดค้นแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นมา เพื่อลดปัญหาการได้มาซึ่งผู้แทนที่ไม่มีคุณภาพ ปัญหาการทุจริต ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและประชาชนในการปกครองตนเอง ประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ถูกนำมาปรับใช้เพื่อเสริมให้การเลือกตั้งและประชาธิปไตยแบบ ผู้แทนมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น มีการเปิดช่องทางเรื่องการเสนอกฎหมายและการ ถอดถอนนักการเมืองและข้าราชการได้โดยประชาชน รวมไปถึงการทำประชาพิจารณ์ต่อประเด็นนโยบาย สาธารณะต่างๆ เป็นต้น

ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) ก็เป็นประชาธิปไตยอีกรูปแบบหนึ่งที่ ได้รับการกล่าวถึงในแง่ที่จะเข้ามาเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย โดยประชาธิปไตยรูปแบบนี้จะต่างออกไปจาก

ประชาธิปไตยแบบตัวแทนและแบบทางตรง เนื่องจากจะเน้นเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกำหนดประเด็นและแนวทางที่พึงปรารถนาพร้อมกันด้วย ภายใต้แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่ประชาชนจะได้มีส่วนร่วมคิดร่วมกำหนดร่วมตัดสินใจไม่ใช่เพียงเข้าไปมีส่วนร่วมรับฟังหรือเลือกสิ่งที่มีการกำหนดไว้แล้วเท่านั้น ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เน้นการรับฟังมุมมองที่แตกต่าง ความกังวล และความปรารถนาของประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันตัดสินใจกำหนดแนวทางนโยบายต่างๆ ร่วมกันกับผู้ที่มีอำนาจและผู้แทนของเขา ในแง่ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยทฤษฎีแล้วจึงสามารถตอบโต้ได้ทั้งเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประชาธิปไตย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557 หน้า 105-107)

ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เน้นการรับฟังมุมมองที่แตกต่าง ความกังวล และความปรารถนาของประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันตัดสินใจกำหนดแนวทางนโยบายต่างๆ ร่วมกันกับผู้ที่มีอำนาจและผู้แทนของเขา ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยทฤษฎีแล้วจึงสามารถตอบโต้ได้ทั้งเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประชาธิปไตย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557 หน้า 105-107)

ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เน้นการรับฟังมุมมองที่แตกต่าง ความกังวล และความปรารถนาของประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันตัดสินใจกำหนดแนวทางนโยบายต่างๆ ร่วมกันกับผู้ที่มีอำนาจและผู้แทนของเขา ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยทฤษฎีแล้วจึงสามารถตอบโต้ได้ทั้งเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประชาธิปไตย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557 หน้า 105-107)

ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เน้นการรับฟังมุมมองที่แตกต่าง ความกังวล และความปรารถนาของประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันตัดสินใจกำหนดแนวทางนโยบายต่างๆ ร่วมกันกับผู้ที่มีอำนาจและผู้แทนของเขา ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยทฤษฎีแล้วจึงสามารถตอบโต้ได้ทั้งเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประชาธิปไตย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557 หน้า 105-107)

ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เน้นการรับฟังมุมมองที่แตกต่าง ความกังวล และความปรารถนาของประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันตัดสินใจกำหนดแนวทางนโยบายต่างๆ ร่วมกันกับผู้ที่มีอำนาจและผู้แทนของเขา ในแง่หนึ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยทฤษฎีแล้วจึงสามารถตอบโต้ได้ทั้งเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประชาธิปไตย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557 หน้า 105-107)

Jennifer L. Eagan (2016) สรุปลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือว่าหมายถึงรูปแบบการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและพิจารณาข้อเรียกร้องต่าง ๆ ผ่านกระบวนการสนทนา เพื่อให้บรรลุข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องต่อขั้นตอนการดำเนินการหรือนโยบายที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะได้ดีที่สุด จุดเด่นของระบอบนี้คือมุ่งเน้นการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของประชาชนเพื่อสาธารณะประโยชน์ (common good) ไม่ใช่การแสวงหาข้อตกลงอันได้รับอิทธิพลมาจากอำนาจรัฐหรือผู้มีอำนาจ ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจึงไม่ได้ตั้งอยู่บนการแข่งขันระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลบนหลักฐานและมีเหตุผลสนับสนุนมุมมองที่หลากหลาย

และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก เพื่อให้ในท้ายที่สุดประชาชนจะได้รับทราบข้อมูลอย่างรอบด้าน ที่จะนำไปสู่การขบคิดมิติต่างๆซึ่งมากไปกว่าความกังวลส่วนตัวและเปิดใจก้าวข้ามอคติไปได้

ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยไม่ได้มีเพียงมิติของการเลือกตั้งแม้ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเลือกตั้งนั้นเป็นกลไกสำคัญของประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่จะทำให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนผ่านการเลือกผู้แทนได้ ทว่าประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่ดีจะต้องมาพร้อมกับกระบวนการเลือกตั้งที่มีคุณภาพด้วย ไม่เช่นนั้นอาจเกิดกรณีของการเลือกตั้งที่นำไปสู่การได้มาซึ่งผู้แทนเผด็จการหรือผู้นำที่ไร้ความสามารถได้ IDEA ได้ชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงการเลือกตั้งเท่านั้น โดยชี้ให้เห็นว่าหากกระบวนการเลือกตั้งนั้นเป็นไปโดยทุจริตหรือไม่มีกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลที่ดีพอ การเลือกตั้งอาจนำมาซึ่งผู้นำเผด็จการได้ ดังเช่นกรณีของฮิตเลอร์ ผู้นำชาวเยอรมันพรรคนาซี (NAZI) ที่พยายามสถาปนาตนเองขึ้นเป็นผู้นำที่เรียกว่า ฟูเรอร์ (Fuehrer) และรวบอำนาจของรัฐสภาไว้กับตัวก็มาจากการเลือกตั้งเช่นกัน (ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ 2557 หน้า 35-36)

วิสุทธิ โปธิแทน (2550, หน้า 53) ชี้ให้เห็นว่าการเลือกตั้งที่แท้ (genuine election) นั้น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีทางเลือกและไม่มีการคดโกงเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีความหลากหลายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เลือกผู้ที่ตนคิดว่าดีที่สุดเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้แทน เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการจึงพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพและยังสามารถรักษาหลักการประชาธิปไตยไว้ได้ ในการรักษาสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของผู้คนในสังคม ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยในรูปแบบอื่นๆจึงได้รับการพัฒนาขึ้นมา ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือถือเป็นประชาธิปไตยอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น

ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2557) ชี้ให้เห็นในรายละเอียดว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารืออันที่จริงเป็นรูปแบบหนึ่งของการสนทนา หรือที่เรียกว่าการสานเสวนาทางออก (deliberation) ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นกระบวนการธรรมชาติและเกิดขึ้นมานานแล้วในอดีต เมื่อมนุษย์ในสังคมมีประเด็นปัญหาหารือกัน ทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาคือการหันหน้าเข้าหากันและคุยกัน ยกตัวอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาสร้างชาติขึ้นมาได้ก็ด้วยการหันหน้าคุยกันการสานเสวนาทางออกนับเป็นปฏิบัติการทางการเมืองที่เก่าแก่ที่สุด แต่เดิมนั้นเรื่องนี้เป็นกระบวนการที่กระทำกันในการประชุมสภาเมือง ซึ่งเกิดขึ้นก่อนจะมีการร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายเสียอีก การพูดคุยปรึกษาหารือกันจึงเป็นปฏิบัติการทางการเมืองที่เก่าแก่ที่สุด แต่เดิมกระบวนการนี้ถูกนำมาใช้ระหว่างผู้ทำปศุสัตว์เพื่อกำหนดทางออกร่วมกันเพื่อรักษาปศุสัตว์ของพวกเขา กระบวนการนี้ต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอเมริกันเมื่อสร้างชาติ

Deliberative Democracy Institute (DDI) มูลนิธิแคตเธอริง (Kettering Foundation) ประเทศสหรัฐอเมริกาชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) นั้นเป็นกระบวนการที่จะเกิดผลในระยะยาว โดยการที่ประชาชนจะเข้าไปเผชิญหน้ากับปัญหาสาธารณะและลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหา

เหล่านั้นด้วยตนเอง ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าพวกตนเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายผู้คนจำนวนมากที่ทำงานเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยตั้งใจ โดยหลักการสำคัญที่จะช่วยให้ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประสบความสำเร็จ ต้องประกอบด้วย 1) กระบวนการสื่อสารที่มีคุณภาพ 2) มีการฟังกันอย่างตั้งใจ การเคารพและยอมรับความแตกต่างหลากหลาย 3) สร้างทางเลือก เปรียบเทียบ ชั่งน้ำหนัก 4) สานเสวนาเพื่อหาฉันทามติ

Gutmann and Thompson (1996, อ้างใน สุวิตา มะมา 2562, หน้า 22) ชี้ให้เห็นความสำคัญของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือว่าประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

ประการแรก ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นกระบวนการตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล การพูดคุยเจรจากันเป็นไปเพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันไม่ใช่การมุ่งลบล้างประโยชน์ของฝ่ายตรงข้ามหรือรักษาประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก

ประการที่สอง คือเหตุผลที่แต่ละฝ่ายนำมาใช้ในกระบวนการปรึกษาหารือต้องเป็นเหตุผลที่มีความเป็นสาธารณะ กระทำโดยเปิดเผยในที่สาธารณะ เป็นเหตุผลที่คนในสังคมส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เข้าใจได้ ซึ่งเรื่องนี้การสร้างความเข้าใจให้แก่สาธารณชนถึงเนื้อหาประเด็นที่มีการปรึกษาหารือกันอย่างชัดเจน จะช่วยให้กระบวนการได้รับการยอมรับมากขึ้น

ประการที่สาม สิ่งที่เกิดจากการตัดสินใจในเวทีปรึกษาหารือนั้นจะเป็นข้อตกลงร่วมกันที่มีผลผูกพัน (binding) ต่อการปฏิบัติด้วย อย่างน้อยในระยะเวลาหนึ่ง

ประการที่สี่ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นกระบวนการ จึงไม่ได้หมายความว่าข้อสรุปที่ได้จากเวทีจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ข้อสรุปที่เกิดขึ้นจึงมีความเป็นพลวัต (dynamic) เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงได้เสมอ หากพบว่าไม่สอดคล้องกับเป้าหมายหรือส่งผลกระทบต่อบางประการที่ไม่น่าพอใจหรือเกิดข้อกังขาตั้งจากจากสังคม ก็สามารถหารือกันใหม่เพื่อแสวงหาข้อตกลงใหม่ ๆ ร่วมกันได้

งานของ สุวิตา มะมา (2562, หน้า 26-27) ได้ทำการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและได้ข้อสรุปว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมีคุณลักษณะที่ได้รับการกล่าวถึงซ้ำกันในงานหลายชิ้นอยู่ 8 ประการ คือ 1) ผลของการตัดสินใจที่เป็นข้อผูกมัดให้ปฏิบัติตาม (ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง) 2) เป็นเรื่อง que ทุกคนในสังคมให้ความสนใจ 3) เป็นหลักการใช้เหตุผลที่อยู่บนหลักของศีลธรรมเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน 4) เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตไม่ยึดติด 5) เป็นการบูรณาการระหว่างพลังของระบบตัวแทนและการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองโดยตรงของประชาชน 6) เป็นกระบวนการที่เปิดเผยในที่สาธารณะและหารือกันในเรื่องผลประโยชน์ของสาธารณะ 7) อยู่บนหลักการของความเคารพในเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม 8) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ นั้น มีหลักการสำคัญอยู่ที่การจัดให้มีพื้นที่ที่ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการระดมความเห็น เคารพและรับฟังความเห็นที่แตกต่าง หลากหลายและตัดสินใจร่วมกันบนหลักของเหตุและผล ซึ่งจะต่างออกไปจากการมีส่วนร่วมแบบประเพณีนิยม (conventional citizen involvement) ในรูปแบบของประชาพิจารณ์ การตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการประชาชน หรือคณะทำงานต่างๆ ทั้งนี้เพราะเป้าหมายของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ นั้นเน้นไปที่การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางบนฐานของหลักฐานข้อมูล ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้แสดงความคิดเห็น เพื่อหาทางออกร่วมกันเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีหลากหลายวิธีการที่ได้รับการเสนอขึ้นมาเพื่อเป็นหนึ่งในกระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ อาทิ การจัดเวทีเปิด (open forum) การตั้งคณะลูกขุนของประชาชน (citizens' juries) และการจัดเวทีสานเสวนาทางออก (deliberation) เป็นต้น

แม้แต่ละกิจกรรมจะมีเป้าหมายคือมุ่งเน้นไปที่การแสวงหาพื้นที่เปิดเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่ทุกฝ่ายสนใจเพื่อหาทางออกร่วมกัน อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกันในกระบวนการเล็กน้อย กล่าวคือ ขณะที่ การจัดเวทีเปิด (open forum) นั้นมีความหมายที่กว้างที่สุดมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับบริบทและผู้พูด เพราะคำว่า "forum" มาจากภาษาละตินโดยตรง ในสมัยโรมัน ฟอรัมนี้เป็นตลาดเปิดที่ผู้คนสามารถซื้อสินค้าและได้มีการพูดคุยกับพลเมืองคนอื่น ๆ และพยายามบรรลุข้อตกลงในเรื่องที่เป็นสาธารณประโยชน์ร่วมกัน ปัจจุบันคำนี้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายพื้นที่ใด ๆ ที่ผู้คนอาจแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกันได้ โดยอาจจะเป็นวงกว้างหรือวงที่แคบลงมาในลักษณะของการประชุมที่ภาครัฐเข้าร่วมด้วยก็ได้ ขณะที่ การตั้งคณะลูกขุนของประชาชน (citizens' juries) นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อสร้างความสมดุลทางของข้อมูลก่อนนำไปสู่การตัดสินใจโดยเชิญพยานจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อมูลและลงคะแนน ส่วนการสานเสวนาทางออก (deliberation) นั้น มีลักษณะคล้ายเวทีเปิดแต่ต่างกันที่จะมีผู้ดำเนินการเสวนาซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมมาเพื่อสร้างบรรยากาศในการพูดคุยไม่ให้เกิดความขัดแย้ง การพูดคุยเป็นไปตามกติกา จัดสรรการพูดคุยให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงเท่าเทียมเพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่หลากหลายมากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาทางออกที่เหมาะสมที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันต่อไปตามกระบวนการฉันทามติ

กล่าวได้ว่าความแตกต่างอย่างสำคัญระหว่าง การจัดเวทีเปิด (open forum) กับการจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) อยู่ที่เรื่องของกรวางกฎกติกาที่ชัดเจนในการแสดงความคิดเห็น การรับฟังซึ่งกันและกันอย่างเคร่งครัด สิ่งที่สำคัญคือ ในการประชาเสวนานั้นไม่ใช่การโต้เถียง (debate) และต้องยึดหลักการฟังอย่างตั้งใจ ขณะที่ การจัดเวทีเปิดนั้นอาจไม่มีการกำหนดกติกาในการแสดงความคิดเห็นอย่างสุนทรีย์ะสนทนาอย่างเคร่งครัดไม่เน้นหลักการฟังอย่างตั้งใจที่มุ่งแสวงหาจุดร่วมไม่ใช่จุดต่างจึงอาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่พึงระวัง

ในแง่นี้การสานเสวนาหาทางออกจึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารืออย่างมาก ทำให้นักวิชาการบางคน อย่าง ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ และ พัทรี สิโรรส เรียกกระบวนการประชาธิปไตยแบบนี้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบสานเสวนาหาทางออก ในบทความเรื่องประชาธิปไตยแบบสานเสวนา ความเชื่อ ความฝันและความเป็นไปได้ในสังคมไทย ของ พัทรี สิโรรส (2552) ระบุว่าประชาธิปไตยแบบสานเสวนามีหลักการสำคัญอยู่ 2 ประการคือ 1) หลักการใช้เหตุผล (reasoning) ในการเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มต่างๆ และ 2) หลักการกระทำที่เปิดเผยเป็นสาธารณะ (public act) หมายถึงกระบวนการเจรจากันด้วยเหตุผลนั้นจะต้องดำเนินการอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ ต่างไปจากการลงคะแนนเสียงซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคลและกระทำในที่ลับ นอกจากหลักการข้างต้นแล้วยังมีองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยแบบสานเสวนาหาทางออก ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีความเป็นตัวแทนกรณีเป็นสาธารณะขนาดใหญ่ การส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง กล่าวคือทำให้ประเด็นนั้นได้รับความสนใจจากสาธารณะชนในวงกว้าง ประชาชนมีโอกาสในการปรึกษาหารือและมีข้อมูลมีการใช้เหตุผลประกอบการวินิจฉัยอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดทางเลือกที่ดีที่สุด

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกนำแนวคิดการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) หรือบางแห่งเรียกว่า ประชาเสวนา (citizen dialogue) มาอธิบายถึงรายละเอียดในส่วนถัดไป เพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการสำคัญๆ และขั้นตอนต่างๆของการสานเสวนาหาทางออก เพื่อประโยชน์ในการนำมาปรับใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและส่งเสริมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือต่อไป

แนวคิดเรื่องการสานเสวนาหาทางออก (deliberation)

การสานเสวนาหาทางออก (deliberation) เป็นแนวคิดที่เก่าแก่และมีการปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานที่เน้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ผ่านการประชุมปรึกษาหารือสาธารณะ ซึ่งวิธีการเช่นนี้ใช้กันมากในแถบอเมริกาเหนือและประเทศแคนาดา โดยเป้าหมายของการสานเสวนานั้นมุ่งสร้างความเข้าใจและการยอมรับระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การสานเสวนาไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเชื่อแต่มุ่งเปิดพื้นที่ให้ผู้เกี่ยวข้องได้อภิปรายกันอย่างจริงจังด้วยเหตุและผลเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ ดังนั้น ในการสานเสวนาจึงไม่ได้มีเป้าหมายที่ถูกจำกัดหรือมีธงใดๆไว้ อีกทั้งข้อเสนอทุกอย่างสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและตามที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน (ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ 2555, หน้า 8-33)

ในประเทศไทยกระบวนการสานเสวนาหาทางออกถูกนำมาใช้เมื่อใดนั้นไม่มีหลักฐานปรากฏชัด ทว่าในปี 2545 สถาบันพระปกเกล้า โดยศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล ได้ผลักดันให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาของประเทศไทย ได้เข้าศึกษาดูงานกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐสภาประเทศแคนาดาและเมืองวินนิเป็ก (Winnipeg) ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมโดยการ

ปรึกษาหารือระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆด้วยการสานเสวนาทางออก (Canadian Institution Development Agency: CIDA) ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการบริหารงานด้านสุขภาพซึ่งผู้รับบริการพบกับปัญหาทางบริการด้านสุขภาพในประเทศแคนาดาในขณะนั้นผู้ประเทศอื่นไม่ได้ในมุมมองของผู้รับบริการจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีการนำเอากระบวนการประชาเสวนามาปรับใช้เพื่อรับฟังปัญหาของกันและกัน ซึ่งต่อมาได้ข้อสรุปว่าหากต้องการให้บริการดังกล่าวดีกว่าที่เป็นอยู่จำเป็นต้องขึ้นภาษีส่งผลให้สามารถยอมความกันได้และเลิกแล้วกันไป ซึ่งการศึกษาดูงานในครั้งนั้นได้สร้างแรงบันดาลใจให้แก่คณะผู้ศึกษาดูงานในขณะนั้น นำโดยนายอุทัย พิมพ์ใจชน ในฐานะประธานรัฐสภา และ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ในฐานะประธานกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนประจำวุฒิสภา สนใจนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้ในประเทศไทยเพื่อสร้างให้เกิดการปรึกษาหารือกับประชาชนอย่างแท้จริง จากนั้น สถาบันพระปกเกล้า ก็เล็งเห็นความสำคัญของการสานเสวนาทางออกและนำมาปรับใช้กับการดำเนินโครงการและกิจกรรมหลายอย่างของสถาบัน

ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2557 หน้า 45) นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ อดีตผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า เป็นอีกผู้หนึ่งที่ศึกษาและสนับสนุนกระบวนการสานเสวนาทางออกมาโดยตลอด กล่าวไว้อย่างเห็นภาพว่า แนวคิดเรื่องการสานเสวนาทางออกนั้น เป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ โดยอาจเรียกกระบวนการนั้นว่า “ประชาเสวนา” (citizen dialogue) ว่าเป็นประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาทางออกก็ได้ และชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วกระบวนการนี้เป็นกระบวนการตามธรรมชาติในการแก้ไขปัญหาซึ่งใช้กันมานับนับแต่อดีต

การสานเสวนาจึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการส่งเสริมประชาธิปไตยที่ทุกฝ่ายได้เลือกพร้อมกัน ภายใต้กระบวนการนี้ประชาชนจะไม่ใช่เพียงแค่ผู้มีส่วนร่วมรับฟัง หรือไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้นแต่ประชาชนจะมีส่วนร่วมตัดสินใจด้วย โดยพวกเขาจะต้องทำความเข้าใจต่อประเด็นปัญหาและทางเลือกที่หลากหลายและชั่งน้ำหนักเพื่อตัดสินใจเลือกทางเลือกพร้อมกันกับทุกฝ่ายโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมและต้นทุนที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ การสานเสวนาทางออกจึงเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาธิปไตยเป็นไปในอย่างที่มันควรจะเป็น

ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2557 หน้า 60) ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสานเสวนาทางออกอีกว่า กระบวนการนี้จะช่วยให้แต่ละฝ่ายได้ช่วยกันพิจารณาข้อเสนออย่างรอบด้านมากขึ้น เพื่อช่วยให้การตัดสินใจที่จะมีขึ้นเป็นไปอย่างรอบคอบเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ที่สำคัญได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ดังนั้นการสานเสวนาจึงต้องพยายามหลีกเลี่ยงการเกิดข้อโต้เถียง การแยกข้างแยกฝ่าย เพราะการกระทำเช่นนั้นอาจส่งผลให้เกิดความพยายามเอาชนะอีกฝ่ายขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน การสานเสวนาก็ไม่ใช่การพูดตามมารยาทเพื่อให้เรื่องดังกล่าวจบๆไปเช่นกัน แต่เป็นการเสวนากันอย่างจริงจังด้วยหลักฐาน เหตุผลและ

ข้อเท็จจริง ไม่ใช่อารมณ์ เพื่อร่วมกันกำหนดทางเลือกที่สมเหตุสมผลและเป็นที่ยอมรับได้มากที่สุดกับปัญหา
ยากๆที่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญคนใดสามารถชี้ทางออกที่สมบูรณ์เบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้

ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2547) ได้ชี้ให้เห็นว่าการสานเสวนานั้น มีความแตกต่างจากการโต้เถียง
(debate) ในหลายมิติ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการสานเสวนาและการโต้เถียง

การโต้เถียง	กับ	การสานเสวนา
Debate	V/S	Dialogue
<ul style="list-style-type: none"> ● เชื่อว่ามีคำตอบที่ถูกต้องอย่างเดียว (และฉันมีคำตอบ) ● พร้อมรบ: พยายามพิสูจน์ว่าคนอื่นผิด ● เกี่ยวกับการเอาชนะกัน ● ฟังเพื่อจะหาช่องโหว่หรือข้อบกพร่อง ● ปกป้องสมมติฐานของเรา ● จับผิดมุมมองของฝ่ายอื่น ● ปกป้องมุมมองเดียวจากมุมมองอื่น ● แสวงหาจุดอ่อนและข้อบกพร่องในจุดยืนของฝ่ายอื่น ● แสวงหาทางออกที่ตอบสนองจุดยืนของเรา 		<ul style="list-style-type: none"> ● เชื่อว่าคนอื่นก็มีบางส่วนของคำตอบ ● พร้อมร่วมมือ: พยายามหาความเข้าใจร่วมกัน ● เกี่ยวกับการพิจารณาหาสิ่งที่ร่วมกัน ● ฟังเพื่อที่จะทำความเข้าใจ ● หยิบยกสมมติฐานของเราขึ้นเพื่อรับการตรวจสอบและอภิปราย ● ตรวจสอบมุมมองของทุก ๆ ฝ่าย ● ยอมรับความคิดของคนอื่น เพื่อนำมาปรับปรุงความคิดของตน ● แสวงหาจุดแข็งและคุณค่าในจุดยืนของฝ่ายอื่น ● ค้นพบโอกาสและความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่หลากหลาย

ที่มา: เอกสารประกอบการสานเสวนาเรื่อง ระบบการเมืองที่พึงปรารถนาในอีก 10 ปีข้างหน้า โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์
วันชัย วัฒนศัพท์, 2547.

ดังนั้น แม้การสานเสวนาหาทางออกจะเป็นกระบวนการที่เก่าแก่และทำกันมานานแล้วนับแต่อดีต
ทว่าในทางปฏิบัติการสานเสวนาที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และได้ผลลัพธ์อันเป็นข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับ
ร่วมกันได้นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย มีหลายกระบวนการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องทำความเข้าใจ ประกอบด้วย เรื่อง
การกำหนดกติการ่วม การรักษากติการ่วมกัน เรื่องสุนทรียะสนทนา (appreciative inquiry) เรื่องการฟัง
อย่างตั้งใจ (active listening) และการหาฉันทมติ นอกจากนี้ เรื่องบทบาทของผู้อำนวยการสานเสวนาและ
ขั้นตอนกระบวนการสานเสวนาก็เป็นอีกส่วนที่มีความสำคัญ ทั้งยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและมีรายละเอียด
ค่อนข้างมาก ซึ่งผู้วิจัยจะลำดับให้ฟังต่อไป

โดยในกระบวนการสานเสวนานั้น สิ่งที่คุณดำเนินการพึงระวังคือ ไม่จำเป็นที่การสานเสวนาทุกครั้งจะต้องได้ข้อสรุปหรือได้ทางออกสำหรับแก้ไขปัญหานั้นไป มีความเป็นไปได้สูงมากที่การสานเสวนาอาจจะไม่ได้คำตอบทุกครั้งในทันที เพราะฉะนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องระลึกละเอินในการสานเสวนาหาทางออกก็คือ เป้าหมายหรือผลสำเร็จของการสานเสวนานั้นไม่ได้สิ้นสุดลงที่การค้นหาข้อยุติและนำไปสู่การตัดสินใจหรือการปฏิบัติได้ในทันที แต่เป็นไปเพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ร่วมกันระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหรือประเด็นที่อยู่ในความสนใจที่กำลังเกิดขึ้น การสร้างความเข้าใจและการเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกันนับเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นเสียก่อนการหาข้อยุติและตัดสินใจในประเด็นต่างๆร่วมกันในเวลาต่อมา ซึ่งเมื่อมีการเปิดใจรับฟังกันและกันแล้วแม้สุดท้ายจะไม่ได้ข้อยุติร่วมกันว่าการแสวงหาข้อสรุปเบื้องต้น (common ground) ร่วมกันก็อาจเกิดขึ้นได้หลังจากนั้น ดังนั้น การสานเสวนาหาทางออกในระยะแรกจึงมุ่งไปที่การสร้างความสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่ายเพื่อนำไปสู่โอกาสในการเจรจาในอนาคต

องค์ประกอบของการสานเสวนาหาทางออก

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2555, หน้า 8-33) สรุปองค์ประกอบของการสานเสวนาหาทางออกไว้ว่าการสานเสวนาหาทางออกที่มีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. **ผู้อำนวยความสะดวกหรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator)** ในที่นี้หมายถึงผู้นำกระบวนการพูดคุย ซึ่งได้รับการฝึกฝนในการนำกระบวนการเพื่อให้สามารถกำกับการอภิปรายในกลุ่มให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น และเปิดโอกาสให้แก่ทุกฝ่ายได้แสดงความเป็นอยู่อย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน พร้อมทั้ง มีความสามารถในการสรุปประเด็น สร้างความสนใจในการแลกเปลี่ยนสนทนา สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สนทนาด้วยกัน เพื่อให้ประเด็นที่สนทนาได้รับการแลกเปลี่ยนกันมากที่สุด ดังนั้นผู้อำนวยความสะดวกจึงควรได้รับการพัฒนาทักษะในเรื่องของการฟังอย่างตั้งใจ สนทนาสนทนา และการหาฉันทามติมาก่อนล่วงหน้า โดยบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกหรือวิทยากรมีดังต่อไปนี้

- 1.1 ช่วยให้การสานเสวนา เป็นไปตามเป้าหมาย
- 1.2 ต้องมีการสื่อสารที่ชัดเจน เป็นที่ยอมรับ
- 1.3 รับฟังผู้อื่นและรับรู้ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมเสวนา
- 1.4 พูดถึงปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มองอนาคต และเอาอดีตเป็นบทเรียน
- 1.5 มีความสามารถในการให้คำแนะนำกระบวนการหรือวิธีการแก้ปัญหา หรือ แนะนำกระบวนการต่างๆเพื่อนำไปสู่ฉันทามติร่วมกันของคนในกลุ่ม
- 1.6 สรุปข้อคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเสวนาได้ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนของกลุ่ม

2. ผู้ร่วมเสวนา (Participants)

ผู้เข้าร่วมเสวนาคือกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะพวกเขาคือบุคคลที่จะทำการแลกเปลี่ยน และให้ข้อมูลต่างๆ คนกลุ่มนี้จึงควรครอบคลุมทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด แต่ไม่ควรมีจำนวนมากเกินไปต่อ ครั้ง เพราะจำนวนคนที่มากเกินไปนั้น ผู้เข้าร่วมจะมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนที่น้อยลงและไม่ทั่วถึงทั้งยังไม่ ลึกซึ้งในรายละเอียด ทำให้สุดท้ายแล้วอาจไม่สามารถระบุปัญหาหรือความต้องการที่แท้จริงได้ อันที่จริงใน จำนวนผู้เข้าร่วมทั้งหมดอาจมีการแบ่งกลุ่มย่อยออกไปอีกเพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนความเห็นได้ อย่างเต็มที่

3. หัวข้อเสวนาหรือประเด็น (Issues)

หัวข้อในการเสวนาที่ดีและดึงดูดนั้นควรเป็นหัวข้อที่อยู่ในความสนใจของผู้ที่ได้รับเชิญเข้าร่วมการ เสวนา การที่ผู้จัดมีการศึกษาและวิจัยหัวข้อที่อยู่ในความสนใจก่อนล่วงหน้ามาในรายละเอียด อาจเป็นอีก หนทางหนึ่งที่จะช่วยให้การเสวนามีขอบเขตที่ชัดเจน เพราะก่อนการเสวนานั้นผู้เข้าร่วมการเสวนาควรมี สิทธิรับทราบเนื้อหาและขอบเขตที่จะหารือกันเสียก่อนเป็นเบื้องต้น เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าพวกเขาสนใจ และพร้อมที่จะเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหัวข้อดังกล่าวหรือไม่ อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการ เตรียมข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่เข้าร่วมเสวนาอีกด้วย

อนึ่ง ในการกำหนดหัวข้อเพื่อใช้เสวนาหาทางออกนั้น ข้อพึงระวังคือไม่ควรเป็นหัวข้อที่มุ่งจับผิด หรือย้อนอดีต แต่ควรเป็นหัวข้อที่มุ่งมองไปในอนาคตร่วมกัน ซึ่งชวนให้ผู้เข้าร่วมมองหาอนาคตที่มีความเป็นไปได้โดยใช้อดีตเป็นบทเรียน และควรหลีกเลี่ยงการตั้งหัวข้อที่เป็นการแสดงจุดยืนเพราะอาจนำมาสู่การถกเถียง กันอย่างไม่รู้จบ ตัวอย่างหัวข้อ อาทิ เราจะจัดการเมืองของเราเพื่อส่งต่อแก่ลูกหลานอย่างไร เราจะแก้ไขปัญหา ชยะเพื่อเมืองที่น่าอยู่อย่างไร หรือเราจะสร้างเมืองของเราให้น่าอยู่ได้อย่างไร เป็นต้น

4. ฉากทัศน์ (scenario)

ฉากทัศน์ ในที่นี้หมายถึง ตัวอย่างของเหตุการณ์ในอนาคต ซึ่งผู้จัดจำลองขึ้นมาจากข้อมูลที่เก็บ รวบรวมและทำการศึกษาวินิจฉัย เพื่อนำมาใช้ชี้ให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้มองเห็นภาพของสิ่งที่อาจเกิดขึ้นใน อนาคตหากมีการกระทำบางอย่างเกิดขึ้นหรือไม่มีการกระทำบางอย่างเกิดขึ้น เพื่อชวนให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้คิด ทบทวนและพิจารณาว่าจะเลือกทางออกเช่นใด โดยฉากทัศน์ที่วิทยากรกระบวนการจะนำมาเสนอนั้นจำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องมียังน้อย 3 ทางเลือก เรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากฉากทัศน์ที่เสนอมียังเพียง 2 ทางเลือก อาจเกิดกรณีของการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายและเอาแพะชนะกันได้ จึงควรมีทางเลือกอย่างน้อย 3 ทางเลือก กระนั้น แม้จะมีฉากทัศน์ให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้คิดและพิจารณาแล้ว ทว่านั้นไม่ได้หมายถึงผู้เข้าร่วมเสวนา จะต้องพิจารณาเลือกจากฉากทัศน์ที่ผู้จัดเตรียมไว้หรือเสนอขึ้นมาเท่านั้น สิทธิในการตัดสินใจและพิจารณา

ปรับเปลี่ยนฉากทัศน์เป็นของผู้เข้าร่วมเสวนาที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกันโดยอาจเสนอแนวทางใหม่หรือผสมผสานทางเลือกที่ผู้จัดได้เสนอแนะไว้ให้ตามหลักวิชาการประกอบกันขึ้นเป็นรูปแบบที่ผู้เข้าร่วมการเสวนาทั้งหมดจะเห็นพ้องต้องกันว่าสามารถยอมรับได้ ฉากทัศน์ในที่นี้จึงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการนำกระบวนการเสวนาเท่านั้นไม่ใช่ข้อสรุปของการเสวนา เพราะข้อสรุปของการเสวนาจะต้องเกิดจากฉันทามติของทุกฝ่ายในเวที

5. กระบวนการเสวนากลุ่มย่อย (Small group dialogue)

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าในการเสวนาหาทางออกนั้น จำนวนผู้เข้าร่วมไม่ควรมากเกินไป โดยในจำนวนนั้น เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกันทุกคนยังจำเป็นต้องมีการแบ่งกลุ่มย่อยลงไปอีกเพื่อให้มีการอภิปรายร่วมกันในรายละเอียดได้มากขึ้น ดังนั้น ในการเสวนาหาทางออก การแยกกลุ่มเป็นกลุ่มเล็กๆจึงเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนสำคัญที่ไม่อาจขาดได้ โดยการแบ่งกลุ่มย่อยนั้นอาจเกิดขึ้น 1 หรือ 2 ครั้งก็ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม แต่รูปแบบที่ดีที่สุดคือการแบ่งกลุ่มย่อยอย่างน้อย 2 ครั้ง ในช่วงเช้าและบ่ายของการจัดเสวนาเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้ระดมความคิดเห็นร่วมกันใน 2 เรื่องหลักคือ ประเด็นปัญหา และทางออก โดยการแบ่งกลุ่มย่อยในแต่ละครั้งไม่ควรมีสมาชิกเกิน 8-10 คนต่อกลุ่ม เพื่อให้การเสวนากลุ่มเล็กมีประสิทธิภาพมากที่สุด

6. การนำเสนอและแสดงความคิดเห็น (Presentation)

นอกจากการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้แสดงความคิดเห็นของตนเองในกลุ่มแล้ว เมื่อได้ข้อสรุปที่เป็นฉันทามติของกลุ่ม ขั้นตอนที่สำคัญอีกอย่างคือการนำเสนอความคิดเห็นของกลุ่มตนให้กลุ่มอื่นได้รับทราบเพื่อแสวงหาข้อสรุปของกลุ่มใหญ่ร่วมกันต่อไป ซึ่งการทำเช่นนั้นนอกจากจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมเสวนาเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของประเด็นแล้วยังช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่นๆด้วย ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและอาจนำไปสู่การแสวงหาทางออกร่วมกันได้ในที่สุด ดังนั้น หลังจากแบ่งกลุ่มย่อยในช่วงเช้าและช่วงบ่ายแล้ว แต่ละกลุ่มจะต้องกลับเข้ามารวมกันในห้องประชุมใหญ่อีกครั้ง โดยผู้แทนแต่ละกลุ่มจะนำเสนอข้อสรุปอันเป็นฉันทามติของกลุ่มตนให้สมาชิกในกลุ่มอื่นได้รับฟังและรับทราบไปพร้อมกัน โดยระหว่างการนำเสนอที่ผู้อำนวยความสะดวกการเสวนาจะต้องควบคุมเวลาและกระตุ้นให้สมาชิกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอภิปรายเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ฉันทามติของกลุ่มใหญ่

ขั้นตอนของการเสวนาหาทางออก

ในการเสวนาหาทางออกนั้นแม้โดยหลักจะเน้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนมุมมองต่างๆระหว่างกัน ทว่าในทางปฏิบัตินั้นก็มีความละเอียดอ่อนอย่างมาก โดยสรุปแล้วมีขั้นตอนอย่างน้อย 7 ขั้นตอนประกอบด้วย

1.การกำหนดผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ดังที่ชี้ให้เห็นไปในตอนต้นว่าการสานเสวนานั้นเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ โดยเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันที่มีผู้คนจำนวนมากและประเด็นปัญหาที่มีความเฉพาะและซับซ้อน ดังนั้น การจัดสานเสวนาเป็นรายประเด็นคู่จะมีความเหมาะสมมากกว่า กระนั้น ในการสานเสวนาประเด็นใดก็ตามสิ่งสำคัญคือการวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครอบคลุมรอบด้าน เพื่อให้การปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นครอบคลุมทุกมิติและฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง อันจะส่งผลให้แนวทางการแก้ไขปัญหาเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ดังนั้น การเริ่มต้นสานเสวนาที่มีประสิทธิภาพจึงต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้านเสียก่อน

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้านนั้นแม้จะตั้งอยู่บนประเด็นปัญหาเป็นหลัก ทว่าประเด็นที่จะนำมาเป็นโจทย์ในการสานเสวนานั้น ควรมุ่งมองไปที่อนาคตและนำเสนอมุมมองเชิงสร้างสรรค์เป็นหลัก เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความรู้สึกรับรู้สบายใจเมื่อเชิญชวนเข้าร่วมเวทีสานเสวนาว่าเวทีนี้จะไม่ใช่การจับผิดหรือค้นหาผู้รับผิดชอบแต่เป็นการที่ทุกฝ่ายจะนำอดีตมาเป็นบทเรียนและมาร่วมกันมองอนาคต

2.การทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมการเสวนา ภายหลังจากการระบุผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้านแล้ว ในขั้นต่อไปผู้จัดควรมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยการประชาสัมพันธ์เชิญชวนนั้นอาจเป็นไปได้ในหลายลักษณะ ลักษณะหนึ่งเป็นเสมือนการประชาสัมพันธ์โดยทั่วไปคล้ายเวทีสาธารณะซึ่งอาจกระทำได้ในกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องไม่ได้มีความแตกต่างหรือบทบาทที่แตกต่างกันมากนัก อีกลักษณะหนึ่งเป็นการเข้าไปเชิญชวนอย่างตั้งใจ หมายถึงการที่ผู้จัดได้เข้าไปพบกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนด้วยตัวเองเพื่อทำความเข้าใจความสำคัญจำเป็นในการจัดเวทีสานเสวนาขึ้นมา เพื่ออธิบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจอย่างถ่องแท้และไว้วางใจต่อเป้าหมายของเวทีเสวนา โดยการเข้าพบเพื่อทำความเข้าใจนั้นอาจนำไปใช้ได้กับกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องมีความแตกต่างทางบทบาทและผลประโยชน์กันอย่างชัดเจน เนื่องจากในกรณีเช่นนี้จำเป็นที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับคำอธิบายในรายละเอียด เพื่อสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจเป็นการเฉพาะ โดยการเข้าพบผู้จัดควรเตรียมประเด็นที่เกี่ยวข้องเอาไว้ให้เรียบร้อย ทั้งเรื่องของประเด็นที่จะพูดคุยเสวนา กลุ่มเป้าหมายที่เชิญเข้าร่วมเสวนา กระบวนการเสวนาที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลาง ขอบเขตของเนื้อหาที่จะพูดคุย สถานที่ ระยะเวลา และผู้อำนวยการประชุม เนื่องจากหากประเด็นเหล่านี้หากมีความชัดเจนและมีความเป็นกลางจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับเชิญมีความสบายใจและไว้วางใจกับผู้จัดซึ่งจะสัมพันธ์กับการตัดสินใจให้ความร่วมมือเข้าร่วมเวทีเสวนา

3.การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจความสำคัญของการสานเสวนา ในที่นี้คือการมอบความรู้ที่สำคัญจำเป็นเพื่อช่วยให้เวทีสานเสวนาหาทางออกประสบความสำเร็จ โดยในที่นี้องค์ความรู้ที่ผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องได้รับทราบ ประกอบด้วย องค์ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ องค์ความรู้เรื่อง

ความสำคัญและกระบวนการสานเสวนา องค์ความรู้เรื่องการฟังอย่างตั้งใจ (active listening) สุนทรียะสนทนา และองค์ความรู้เรื่องกระบวนการหาฉันทมติ โดยในขั้นนี้ผู้จัดอาจเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมาอธิบายถึงประเด็นเหล่านี้ก่อนเริ่มต้นการเสวนาก็ได้ หรือว่าอาจใช้การประชาสัมพันธ์จัดเวทีให้ความรู้เหล่านี้ก่อนจัดเวทีสานเสวนาเพื่อปรับพื้นฐานความเข้าใจก่อนก็ได้เช่นกัน

โดยจุดเน้นที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมสานเสวนาทราบก็คือ ประชาธิปไตยนั้นมีหลายรูปแบบไม่เฉพาะประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ประชาชนมีสิทธิไปเลือกตั้งเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมกันสร้างสรรค์บ้านเมืองที่ดีและน่าอยู่ร่วมกันได้ โดยเวทีสานเสวนาหาทางออกเป็นรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้ฝ่ายต่างๆได้แสดงมุมมองความเห็นที่แตกต่างระหว่างกันได้ ในฐานะเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องกันพบปะแลกเปลี่ยนกันโดยมีคนกลางที่มีองค์ความรู้และมีเทคนิคในการชวนพูดคุยดำเนินการประชุมเสวนาให้ ขณะที่ การฟังอย่างตั้งใจนั้นเป็นวิธีการที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการสานเสวนาหาทางออก โดยการฟังอย่างตั้งใจนั้นมีหลักการบางอย่างเกี่ยวกับการแสดงออกซึ่งท่าทางที่สื่อให้เห็นถึงการ “รับฟัง” โดยท่าทีเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมและการสร้างให้บรรยากาศการเสวนาเป็นไปได้อย่างราบรื่น โดยการฟังอย่างตั้งใจนั้นมักจะมาคู่กันกับการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ หรือที่ ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ เรียกว่าสุนทรียะสนทนา (appreciative inquiry) หรือก็คือ การใช้วาจาจากภาษาดอกไม้ในการพูดคุยกัน หรือการใช้คำถามเชิงบวกเพื่อสอบถามและแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งการสานเสวนาหาทางออกให้ประสบความสำเร็จนั้นภาษากายและการใช้ภาษาในการสื่อสารที่เป็นมิตรและหวังดีไม่โจมตีซึ่งกันและกันนับเป็นขั้นตอนสำคัญ สุดท้ายคือกระบวนการฉันทมติ ซึ่งจะถูกนำมาใช้เป็นหลักในการค้นหาข้อสรุปร่วมกับระหว่างภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ และ ถวิลวดี บุรีกุล. (2555 หน้า 17) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการ “ฉันทมติ” ในที่นี้ไม่ใช่ “เอกฉันท” ที่ทุกคนจะเห็นพ้องต้องกันหมด และไม่ใช้เสียงส่วนใหญ่แต่เป็นมติที่เกิดจากการพูดคุยปรึกษาหารือกันถึงข้อดีข้อเสียและทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ ในแง่นี้กระบวนการฉันทมติจึงมีความสอดคล้องและเหมาะสมที่จะส่งเสริมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพในแง่ของการรับฟังเสียงส่วนน้อยได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย เหล่านี้เป็นองค์ความรู้สำคัญที่ผู้เข้าร่วมสานเสวนาหาทางออกควรจะต้องได้รับทราบก่อนเริ่มเข้าสู่การสานเสวนาในเวที

นอกจาก องค์ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและประชาเสวนาแล้ว การนำเสนอประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดเวทีประชาเสวนาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆก็นับเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมเวทีรู้สึกคุ้นเคยกับรูปแบบเวทีประชาเสวนาที่เน้นการมีส่วนร่วมคิดร่วมระดมความเห็นได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะภายใต้ระยะเวลาในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่จำกัด การมอบประสบการณ์ตัวอย่างที่ผ่านมาเกี่ยวกับกระบวนการสนเสวนาจะช่วยสรุปความเข้าใจได้ในระยะเวลาอันสั้น ก่อนที่จะชวนให้ช่วยกันกำหนดประเด็นร่วมกันเพื่อสร้างความรู้สึกลงในการเป็นเจ้าของประเด็นดังกล่าวขึ้นในเวลาต่อมา ในทางปฏิบัติแล้วการนำ

ผู้เข้าร่วมเวทีมารับฟังและสร้างความเข้าใจก่อนเริ่มต้นเวทีประชาเสวนาก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่สามารถกระทำได้เช่น อาจใช้ช่วงเวลาตอนบ่ายของหนึ่งวันก่อนหน้าวันจัดเวทีเสวนาเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการและถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้เข้าร่วมเวทีได้รับทราบก่อนที่พวกเขาจะเข้าสู่เวทีเสวนาจริงๆในวันรุ่งขึ้น เป็นต้น

อนึ่ง มีข้อพึงสังเกตที่ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาพึงตระหนักไว้ด้วย นั่นก็คือ “การเลือก” ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ข้อคิดที่ ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2557 หน้า 62) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการเลือกนั้นน่าสนใจและอาจนำมากล่าวเสริมไว้ได้ในเวทีสานเสวนาหาทางออก โดยเมื่อกกล่าวถึงการตัดสินใจเลือก ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้เตือนไว้ว่าการตัดสินใจเลือกนั้นไม่ใช่การเลือกจากความชอบว่า “เราชอบอะไรมากกว่ากัน” คนส่วนมากมักชอบคิดว่าการตัดสินใจเลือกเป็นเรื่องจากความชอบความพึงใจ แต่แท้จริงแล้วการเลือกนโยบายหรือทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหนึ่งๆนั้นแตกต่างจากการเลือกซื้อสินค้าเพราะผลที่ตามมามีความยิ่งใหญ่กว่าเราต้องคิดให้รอบคอบและมองลึกลงไปศึกษาให้ละเอียดก่อนตัดสินใจเลือก ซึ่งพิจารณาจากหลักของความเหมาะสม เหตุผลและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวมไม่ใช่พิจารณาจากความชอบของตนเป็นหลัก

4.การมอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

ก่อนเริ่มการสานเสวนาหาทางออก ผู้เอื้อกระบวนการจำเป็นต้องอธิบายทบทวนถึงกระบวนการโดยตลอด ทั้งเป้าหมาย วิธีการ รวมไปถึงเนื้อหาหรือประเด็นหลักที่จะมีการพูดคุยกันในวันนี้ แม้หลักสำคัญของการสานเสวนาหาทางออกนั้นจะอยู่ที่ “กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นมิตร” กระนั้น เนื้อหาที่จะหารือกันก็มีความสำคัญ ในที่นี้อาจมีการเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่เกี่ยวข้องและทำการศึกษาที่มีหลักฐานข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่จะเสวนามากกล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป พร้อมกันนี้ ผู้อำนวยการประชุมเสวนาและผู้จัดอาจเตรียมฉากทัศน์ (scenario) ที่มีความเป็นไปได้ไว้หลายๆทางเพื่อช่วยเสริมให้เนื้อหาที่มีความชัดเจนและช่วยในการทำความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้องได้มากขึ้น ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ และ ถวิลวดี บุรีกุล (2555 หน้า 16-18) ได้ชี้ให้เห็นว่า ฉากทัศน์ ที่จัดเตรียมไว้นั้นเป็นเสมือนการร่างตุ๊กตาของทางเลือกและความเป็นไปได้ในสถานการณ์ต่างๆขึ้นมาโดยมุ่งมองไปที่อนาคต เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้พิจารณาร่วมกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าให้ผู้เข้าร่วมเสวนา “เลือก” ฉากทัศน์ที่กำหนดไว้นั้น เป็นเพียงการช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดการคิดตรikirตรงถึงหนทางที่อาจเกิดขึ้นเพื่อช่วยในการแสวงหาทางออกที่เป็นไปได้อื่นๆ แน่แน่นอนว่าผู้เข้าร่วมเสวนาหาทางออกอาจเลือกข้อเสนอมาจากฉากทัศน์ที่ผู้จัดได้ทดลองวาดขึ้นหรืออาจช่วยกันวาดภาพอนาคตที่พวกเขาอยากเห็นร่วมกันด้วยตนเองก็ได้

โดยส่วนใหญ่ ในเวทีสานเสวนาหาทางออก ผู้จัดมักจะทดลองกำหนดกรอบทางเลือกออกมาอย่างน้อย 3 หรือ 4 ทางเลือก หัวใจคือการพัฒนาทางเลือกคือต้องทำให้มากกว่า 2 ทางเลือก เพื่อพยายามหลีกเลี่ยงการหาข้อยุติด้วยการยกมือโหวตกันและหลีกเลี่ยงการแบ่งฝักฝ่ายโดยไม่ตั้งใจ ที่สำคัญผู้อำนวยการประชุมจะต้องเน้นย้ำเสมอว่าประเด็นทางเลือกโดยวิธีนี้จะไม่ส่งเสริมการชี้หน้าด่ากัน เพราะการสานเสวนาหาทางออกเป็น

การชั่งน้ำหนักระหว่างผลได้กับต้นทุนในทางเลือกเดิม เราจะต้องตัดสินใจสานเสวนาหาทางออกเพื่อตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรในวิถีทางที่จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุดต่อเรา โดยใช้คำถามที่เราควรจะทำอย่างไรเพื่อเผชิญหน้ากับโจทย์และทางเลือกยากๆ การประสาเสวนาจะพาเราไปค้นหาความจริงที่สำคัญและมากกว่านั้นมันจะเป็นทางออกที่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญคนใดที่จะบอกเราได้ แต่เราต้องหารีร่วมกันและบอกด้วยตัวเอง (วันชัย วัฒนศัพท์ 2557 หน้า 60)

5. การเปิดเวทีย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น

ในการสานเสวนาหาทางออกที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการแบ่งกลุ่มเสวนาย่อยๆออกไปเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้แสดงความคิดเห็นกันอย่างทั่วถึง ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ทว่าก่อนปล่อยให้ผู้ที่เข้าร่วมเสวนาแยกกลุ่มเพื่อพูดคุยกันในรายละเอียด ผู้อำนวยการประชุมจะต้องชี้แจงประเด็นที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสวนาเข้าใจร่วมกันเสียก่อน โดยประเด็นคำถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือคำถามเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับมุมมองในอนาคตที่ผู้เข้าร่วมเสวนาอยากเห็นหรืออยากให้เกิดขึ้น ส่วนที่สองเป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายในอนาคตที่พวกเขาต้องการ โดยก่อนแบ่งกลุ่มย่อยผู้อำนวยการประชุมต้องชี้แจงประเด็นที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมเสวนาหารือตามลำดับ กล่าวคือ เริ่มต้นจากประเด็นคำถามเชิงสร้างสรรค์ถึงอนาคตก่อนในการเสวนาช่วงเช้า จากนั้นจึงเป็นการเสวนาเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายในอนาคตที่พวกเขาต้องการซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงบ่าย

ภายหลังจากทำความเข้าใจประเด็นคำถามหรือโจทย์ในการเสวนาร่วมกันแล้ว สิ่งสำคัญต่อไปที่ผู้อำนวยการประชุมจะต้องทำคือการชี้แจงกติกาในการเสวนาให้ชัดเจนว่า พวกเขาต้องเสวนาร่วมกันอย่างไร ภายใต้กติกาใด และเมื่อสิ้นสุดการประชุมกลุ่มย่อยแล้วจะต้องได้อะไร กล่าวคือ ผู้อำนวยการประชุมเสวนาจะต้องแจ้งและย้ำกติกาในการสานเสวนาเสมอว่าเป็นการเสวนาที่ยึดหลักการฟังอย่างตั้งใจ สนทนาและหลักฉันทามติในการเสวนาร่วมกันเพื่อให้ได้ฉันทมติกลุ่มย่อยอย่างน้อย 3 ข้อ ในแต่ละประเด็นเพื่อนำมาเสนอในเวทีใหญ่ภายในระยะเวลาที่กำหนด เมื่อได้ชี้แจงประเด็นเหล่านี้อย่างครบถ้วนแล้วจึงสามารถเปิดเวทีย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ โดยที่ผู้อำนวยการประชุมกลุ่มย่อยก็จำเป็นต้องยึดหลักการเสวนาดังกล่าวให้มั่นเช่นเดียวกัน

แน่นอนว่าในการเสวนากลุ่มย่อยนั้นอาจเกิดสถานการณ์ได้หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการที่ผู้เสวนาต่างให้ความสนใจและร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างคึกคักเต็มที่ หรือการที่ผู้เสวนาไม่แสดงความคิดเห็นเท่าใดนัก หรือการที่มีผู้เสวนาบางคนครอบงำการสนทนาและแสดงความคิดเห็นฝ่ายเดียว เป็นต้น ดังนั้น เทคนิคหนึ่งที่มีความสำคัญคือการสร้างบรรยากาศในการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมไม่มีใครที่อยู่เหนือกว่าใคร และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเสวนาทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง การสร้างบรรยากาศประการหนึ่งคือการไม่ตัดสินถูกผิด แต่รับฟังและเห็นว่าทุกความคิดเห็นมีคุณค่า จากนั้น จึงเปิดให้

มีการอภิปรายความเห็นกันอย่างเป็นมิตรบนหลักการหลักฐานและข้อเท็จจริงต่อไป สิ่งที่ผู้อำนวยการประชุมจะต้องเน้นย้ำเสมอคือการมองอดีตเป็นบทเรียน มีจุดยืนในการเปิดใจรับฟังและเคารพความแตกต่างทางความคิดของผู้อื่น ที่สำคัญคือต้องไม่กดดันให้ผู้เข้าร่วมหาหนทางแก้ไขให้จงได้หรือพยายามกำกับผู้เข้าร่วมเสวนามากเกินไป เพราะมีเช่นนั้นอาจเกิดปัญหาขึ้นมาได้ ดังที่ ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (2557 หน้า 82) ได้ชี้ชวนให้ผู้อำนวยการประชุมเสวนาระมัดระวังว่าไม่ควรกังวลมากเกินไปว่าผู้เข้าร่วมการเสวนาจะทำให้กระบวนการเสวนาหาทางออกเสียหายไม่เป็นไปตามเป้าหมาย กระทั่งวางกฎกติกาและเคร่งครัดกับกฎกติกาอย่างเข้มงวดและแทรกแซงในทุกๆกรณี ซึ่งการกระทำเช่นนั้นไม่เป็นผลดีทั้งยังเป็นการสกัดกั้นปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เข้าร่วมการเสวนาเพราะไม่มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ ดังนั้น เทคนิคที่สำคัญในช่วงนี้คือ การสร้างบรรยากาศให้ผู้รู้สึกเป็นกันเอง เสมอภาค กระตุ้นให้ผู้ร่วมประชาเสวนาเกิดความรู้สึกริอยากแสดงความคิดเห็น โดยผู้อำนวยการประชาเสวนาอาจเริ่มต้นจากการกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมเสวนา แนะนำตนเองและทีมงานก่อน จากนั้น ให้ผู้เข้าร่วมแนะนำตนเองเพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนมมากขึ้น

6. การนำเสนอผลการระดมความเห็นกลุ่มย่อยสู่กลุ่มใหญ่

ภายหลังจากการเสวนาร่วมกันในการประชุมกลุ่มย่อยแล้ว ผู้เข้าร่วมเสวนากลุ่มย่อยจะได้รับโอกาสให้นำเอาข้อสรุปที่ได้ไปนำเสนอในที่ประชุมใหญ่และแลกเปลี่ยนกับสมาชิกกลุ่มอื่นๆ เพื่อ ทบทวนประเด็นต่างๆ ร่วมกันว่ามีประเด็นใดบ้างที่แต่ละกลุ่มมีเหมือนกันหรือต่างกันเพราะอะไร ซึ่งการนำข้อสรุปที่ได้จากเวทีย่อยมานำเสนอในเวทีใหญ่นั้นนับเป็นอีกขั้นตอนที่สำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปิดมุมมองที่แตกต่างหลากหลายนำไปสู่การปรึกษาหารือร่วมกันในประเด็นที่ขยายวงกว้างขึ้น และยกระดับจากมติของกลุ่มย่อยไปสู่ฉันทามติของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มใหญ่ทั้งหมด เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการเสวนาร่วมกันในประเด็นอื่นๆต่อไปในอนาคต

การนำเสนอผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มย่อยสู่กลุ่มใหญ่นั้น ผู้อำนวยการประชุมเสวนาก็ยังคงมีบทบาทสำคัญ ในที่นี้ผู้อำนวยการประชุมพร้อมทีมจะต้องฟังอย่างตั้งใจ และรักษากติกาในเรื่องการนำเสนอด้วยสุนทรียะสนทนา และยึดหลักฉันทามติของกลุ่มเป็นหลัก ไม่ใช่เน้นนำเสนอความคิดเห็นส่วนบุคคล พร้อมทั้งนำกระบวนการเสวนาให้เกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยนแล้วจดประเด็นข้อสังเกตต่างๆที่เกิดขึ้นจากเวทีไว้ทุกประเด็นแล้วแสดงให้เห็นให้ทุกฝ่ายได้เห็นไปพร้อมกัน เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมเสวนา โดยระหว่างการทำฉันทามตินั้นผู้อำนวยการประชุมเสวนาอาจช่วยจัดกลุ่มประเด็นอย่างมีส่วนร่วมกับผู้เข้าร่วมเสวนาได้เพื่อรวมประเด็นที่มีความสอดคล้องเข้าไว้ด้วยกันเป็นหมวดหมู่ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการตัดข้อเสนอบางอย่างออกไป แต่เป็นการรวมบรรดาข้อเสนอเข้าไว้ในหมวดหมู่เดียวกันในฐานะประเด็นย่อยในประเด็นใหญ่อีกชั้น เป็นต้น

7. การสะท้อนความคิดภายหลังจากเข้าร่วมเวที

การทำโครงการหรือกิจกรรมใดๆเมื่อแล้วเสร็จการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้จากการทำงานกิจกรรมร่วมกันนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยให้ทราบว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมมีความรู้สึกหรือได้รับความรู้หรือประโยชน์อันใดจากการเข้าร่วมกิจกรรมบ้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาโครงการ/กิจกรรม อีกส่วนหนึ่งก็ยิ่งช่วยให้เกิดการเปิดใจและขยายมุมมองของผู้เข้าร่วมออกไปจากสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้และได้รับมาจากเวทีสานเสวนาไปพร้อมกันด้วย การจัดให้มีการสะท้อนความคิดเห็นในช่วงท้ายภายหลังจากสิ้นสุดเวทีจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงพัฒนาโครงการต่อการเรียนรู้ตนเองเข้าใจผู้อื่น และต่อการขยายโอกาสในการเปิดเวทีประชาชนเสวนาหาทางออกในประเด็นอื่นๆต่อไปในอนาคต

อนึ่ง นอกเหนือจาก 7 ขั้นตอนของการสานเสวนาแล้ว เรื่องของสถานที่จัดการประชุมเสวนาและรูปแบบการจัดโต๊ะก็นับเป็นสิ่งสำคัญและไม่อาจละเลยไปได้ การจัดโต๊ะควรมีลักษณะของการนั่งล้อมวงเป็นวงกลม เพื่อลดการเผชิญหน้าระหว่างผู้อำนวยการประชุมเสวนากับผู้เข้าร่วมและระหว่างผู้เข้าร่วมเสวนาด้วยกัน และเพื่อสร้างความรู้สึกเท่าเทียมกันระหว่างผู้ที่เข้าร่วมประชุมเพราะการจัดโต๊ะแบบนี้จะไม่ปรากฏว่าใครคือหัวโต๊ะหรือหางโต๊ะ ทุกคนจะเท่าเทียมกันหมด จึงสามารถสร้างบรรยากาศของความรู้สึกที่เท่าเทียมกัน ลดการเผชิญหน้าและลดการแบ่งฝ่ายระหว่างผู้เข้าร่วมเสวนาได้

แนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง

การศึกษาสำหรับพลเมืองนับเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายให้ความสนใจศึกษาพัฒนา เนื่องจากการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้นจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร เพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพลเมืองพร้อมๆกับสร้างความเข้าใจถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม ที่ยังอ้างไว้ซึ่งหลักการเรื่องสิทธิเสรีภาพของตนและเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นภายใต้กรอบของกฎหมาย

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555. หน้า 473-496) นักวิชาการผู้สนใจศึกษาการส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองชี้ให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองไม่ใช่กฎธรรมชาติแต่ต้องสร้างผ่านการส่งเสริมการศึกษา (civic education) การเรียนรู้และฝึกฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์และปัญหาต่างๆของชุมชนรอบตัว ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง กล่าวคือกระบวนการสร้างสำนักพลเมืองและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นการเรียนรู้ร่วมกับการลงมือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของทิพย์พาวร ตันตีสุนทร (2557) ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษา ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคนในสังคมให้มีวิถีประชาธิปไตย มีคุณลักษณะของพลเมืองที่เป็นพละกำลังให้แก่บ้านเมืองอย่างแท้จริงนั้น มีความสัมพันธ์กับการ

จัดการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองอย่างยิงเพื่อสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิทธิเสรีภาพพร้อมกับทราบบทบาทหน้าที่ของตน เรียนรู้ที่จะเคารพกฎหมายและเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นไปพร้อมกับปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนอย่างเหมาะสม เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมและคำนึงถึงสาธารณะประโยชน์ เป็นต้น

William A. Galston (2004 , pp. 263 - 266) กล่าวถึงวิกฤติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวอเมริกันในวัยหนุ่มสาวไว้เช่นกันว่าคนหนุ่มสาวในปัจจุบันมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยลง โดยเขาให้เหตุผลถึงความผูกพันของพลเมืองที่ลดลงว่าเป็นเพราะพวกเขามีข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของรัฐบาลทางนโยบายไม่มากพอ ทำให้ไม่เข้าใจถึงความสำคัญในการกำหนดระดับสิทธิของรัฐบาล อีกทั้งยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐและของตนน้อยเกินไป เมื่อประกอบกับการที่คนกลุ่มนี้มีความมั่นใจในการพัฒนาเฉพาะตัวมากขึ้นจึงทำให้พวกเขามั่นใจในกลุ่มน้อยลง ไม่เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เป็นสาธารณะซึ่งพวกเขามองว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัวและควบคุมได้ยาก ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ในสังคมก็ล้มเหลวในการถ่ายทอดบรรทัดฐานของพลเมืองที่ใช้การได้ (workable civic norms) ให้แก่เยาวชนได้สามารถนำไปพัฒนาความรู้ นิสัยและทักษะของพลเมือง (civic knowledge) ซึ่งเรื่องนี้ Galston มองว่ามีความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมือง แม้จะมีหลายรัฐจะรับรองการศึกษาของพลเมืองในนโยบายของตน แต่มีเพียงครั้งเดียวที่ระบุค่านิยมสำคัญของพลเมืองในหลักสูตรและน้อยกว่านั้นอีกที่พยายามอย่างจริงจังในการจัดหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองของตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่ท้าทาย นั่นหมายถึงการส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองของสหรัฐอเมริกาควรดำเนินการอย่างจริงจังมากกว่านี้ เพื่อสนับสนุนต่อค่านิยมประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมและสร้างให้พลเมืองตระหนักถึงบทบาทของตนที่พึงมีต่อสาธารณะ

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผู้ที่มีความตระหนักรู้ในสิทธิเสรีภาพ และมีส่วนร่วมจัดการปัญหาของสังคมได้อย่างเหมาะสมนั้น นักวิชาการด้านการศึกษาต่างเห็นพ้องกันว่า การศึกษาในห้องเรียนนั้นไม่เพียงพอที่จะส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นเป็นกำลังให้แก่บ้านเมืองได้ หลายฝ่ายจึงเสนอให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วย ทว่าในความเป็นจริงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการลงมือปฏิบัติก็มีความสำคัญต่อการลงมือปฏิบัติได้ตามทฤษฎี อีกทั้งยังส่งผลต่อความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมของผู้คนในสังคม ดังนั้น การส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองที่มีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องดำเนินการไปพร้อมกันกับการสร้างสภาพแวดล้อม (environment) ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วย เพื่อสร้างความมั่นใจในทางปฏิบัติพร้อมกับลดความสับสนของผู้เรียนไปพร้อมกัน ดังที่ Lev Vygotsky (2007) เสนอไว้ว่าการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมความเป็นจริงนั้นจะส่งเสริมต่อการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น แต่หากสิ่งที่เรียนรู้ในชั้นเรียนแตกต่างออกไปจากสภาพแวดล้อมความเป็นจริง ผู้เรียนจะไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องได้ เนื่องจากผู้เรียนเกิดความสับสนระหว่างสิ่งที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อความไม่ไว้วางใจในการแสดงออก ยังส่งผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองให้เกิดสภาวะถดถอยอีกด้วย

ดังกรณีที่ เดวิด แมทธีวส์ (2552) ได้ชี้ให้เห็นในงานที่ชื่อว่าการเมืองภาคพลเมือง ค้นหาเสียง
สาธารณะชนที่มีความรับผิดชอบ ว่าความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมของพลเมืองไม่ได้เกิดขึ้นจากเพียงการ
ส่งเสริมการศึกษาเท่านั้น แต่สิ่งที่สำคัญคือมีเวทีที่พลเมืองเหล่านี้จะได้แสดงออกมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหรือไม่
ซึ่งเป็นเวทีที่เสียงของพวกเขาจะได้รับการรับฟังอย่างแท้จริง เป็นเสียงที่เปล่งออกมาแล้วมีคนได้ยิน และได้รับ
การตอบสนองจากสังคมและหน่วยงานที่มีอำนาจในสังคม ไม่เช่นนั้นแม้จะส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองไป
มากเท่าใด แต่สุดท้ายหากในความเป็นจริงไม่มีพื้นที่ให้พวกเขาได้เปล่งเสียงอย่างมีพลัง สุดท้ายความเฉื่อยชา
ทางการเมืองก็จะเข้ามาแทนที่ และส่งผลต่อจำนวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมภาพรวม ดังที่เขาได้
ยกตัวอย่างเรื่องจำนวนของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่ลดลงไปเรื่อยๆ โดยให้เหตุผลว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าพลเมือง
อเมริกันรู้สึกว้าเหว่ของพวกเขาก็ไม่ไปถึงผู้แทนและไม่มีประโยชน์อันใดที่พวกเขาจะไปเลือกตั้งเพราะการ
เลือกตั้งของพวกเขาไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า (2559) ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นพลเมือง ต้อง
ประกอบด้วย ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) ทศนคติ (attitude) สามสิ่งนี้มีความสำคัญมากต่อการศึกษา
สำหรับพลเมืองเรียกโดยรวมว่าการศึกษาสำหรับพลเมือง (civic education) การศึกษาสำหรับพลเมืองที่ดีที่
จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงไม่อาจขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ไม่เช่นนั้นจะไม่อาจนับได้ว่าเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ผู้ที่
พร้อมจะเป็นพลังกำลังให้แก่ประเทศชาติ แน่นนอนว่าการเป็นพลเมืองของรัฐหรือประเทศหนึ่งๆ จุดตั้งต้นสำคัญ
อยู่ที่การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพราะการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดที่
อาจนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมได้ อย่างไรก็ตาม การมีความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ
ที่จะทำให้บุคคลแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเข้าไปมีส่วนร่วม
ทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีทักษะในการแสดงออกอย่างเหมาะสมในระบอบ
ประชาธิปไตยด้วย สุดท้ายคือเรื่องของทัศนคติการที่บุคคลหนึ่งจะพร้อมแสดงพลังเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง
ได้บุคคลนั้นจะต้องมีทัศนคติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและตระหนักในศักยภาพของตนเองในการสร้างความ
เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเรื่องนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากผู้หนึ่งไม่ได้มีทัศนคติต่อเรื่องดังกล่าวอย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้
การศึกษาสำหรับพลเมือง (civic education) จึงเป็นสิ่งสำคัญ ในกรณีของการแก้ไขปัญหาข้อสิทธิขาดเสียซึ่ง
มีประสิทธิภาพและต่อเนื่องนั้น การเสริมสร้างพลังพลเมืองให้ตระหนักถึงศักยภาพของตนในการเป็นส่วนหนึ่ง
เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาสำคัญ เพราะปัญหาส่วนหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ต้องตกอยู่ในวงเวียนของการข้อ
สิทธิขาดเสียก็คือไม่ตระหนักว่าพวกตนมีศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงสังคมได้อย่างไร การสร้าง
ความตระหนักรู้ดังกล่าวให้เกิดขึ้นจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวอย่าง
ถูกต้อง จากนั้นเสริมทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสม โดยอาจเปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นให้แก่ผู้มี
สิทธิเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เกิดการถกเถียงหรือรวมกลุ่ม เป็นต้น พร้อมทั้งสร้างทัศนคติให้เล็งเห็น

ประโยชน์ส่วนร่วม และพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ระยะสั้นเฉพาะหน้าในการรับเงินและแลกกับคะแนนเสียง มาสู่การเลือกตั้งที่มีคุณภาพเพื่อสร้างชีวิตที่ดีในอนาคต

จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาสำหรับพลเมืองเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความสำคัญของประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความสำคัญและบทบาทของพลเมือง กับการเสริม อำนาจของพลเมือง ทั้งนี้เพราะเมื่อพลเมืองทราบว่าพวกเขามีความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไร และประชาธิปไตยสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของเขายังไรแล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองใน ระดับต่างๆก็จะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย จึงกล่าวได้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและบทบาทของพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยผ่านการส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองก่อนเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตาม การส่งเสริม การศึกษาสำหรับพลเมืองก็มีความซับซ้อนและท้าทายในทางปฏิบัติ กล่าวคือเราไม่อาจเสริมสร้างสำนึก พลเมืองดังกล่าวได้เพียงผ่านการอบรมในห้องเรียนเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีการลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนทักษะเพื่อให้ คุณลักษณะต่างๆของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยลงไปสู่สำนึกของผู้คนและดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันด้วย และที่สำคัญคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการแสดงความคิดเห็น การแสวงหาและเปิดพื้นที่ให้แก่ พลเมืองได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบไปพร้อมกับหน่วยงานภาครัฐและผู้แทนของเขาเพื่อสร้าง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรู้สึกถึงการเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง อันจะส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วม และคุณภาพของการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระยะยาว

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสมานฉันท์

การเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคม เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สังคมให้ความสนใจศึกษา และต้องการ ผลักดันให้เกิดขึ้นในสังคม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ระบุว่า สมานฉันท์ (สะมานะฉันท์ หรือ สะหฺมานนะฉันท์) หมายถึง ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน เช่น มีความเห็นเป็นสมานฉันท์ คำว่า สมานฉันท์ เป็นคำสมาส ระหว่างคำว่า ฉันท์ ที่หมายถึง ความพอใจ ความยินดี กับ คำว่า สมาน ซึ่งเป็นได้ทั้ง คำวิเศษณ์ หมายถึง เสมอกัน เท่ากัน และเป็นได้ทั้งคำกริยา หมายถึง ติดกันหรือทำให้สนิท อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงความสมานฉันท์ ผู้คนมักใช้คำนี้นอกเหนือไปจากขอบเขตของความหมายที่บัญญัติไว้ใน พจนานุกรม โดยมักนำไปใช้ในความหมายด้านความสามัคคี การให้อภัยกัน รวมไปถึง การเลิกแล้วต่อกัน (กรุณา แดงสุวรรณ, 2553 หน้า 16)

ด้วยเหตุนี้ ความสมานฉันท์ จึงมักถูกนำไปปรับใช้กับหลายสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ จิตวิทยาการเมือง เนื่องจากความสมานฉันท์ได้รับการยอมรับว่าเป็นเป้าหมายสำคัญอีก ประการของสังคมในการสร้างความสามัคคีอันเป็นพื้นฐานอันดีสำหรับการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า คำอธิบาย ทางด้านวิชาการเกี่ยวกับความสมานฉันท์ เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นการรับมือกับความขัดแย้งและความรู้สึกและ

พฤติกรรมของผู้ที่มีความต่างกันให้ยอมรับซึ่งกันและกันได้ หรือเป็นการกระทำที่ทำให้คนสองคนหรือกลุ่มสองกลุ่มหรืออย่างน้อยสองกลุ่มกลับมาเป็นมิตรอีกครั้งหลังจากการโต้เถียงหรือไม่เห็นด้วย หรือการ “คืนดี” อย่างไม่รู้ก็ตาม แม้ว่าความสมานฉันท์นั้นอาจไม่ยากต่อความเข้าใจ แต่ในทางปฏิบัติแล้วกระบวนการสร้างความสมานฉันท์กลับมีความซับซ้อนและมีหลากหลายทฤษฎีที่พยายามอธิบายว่าจะไปสู่การสร้างความสมานฉันท์ได้อย่างไร

ในงานของ Marc Howard Ross เรื่อง Ritual and the Politics of Reconciliation ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ว่าต้องประกอบด้วยหลากหลายกระบวนการ ไม่ใช่เพียงการมีกฎหมายที่ดี หรือมีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพัฒนาสถาบันทางสังคมการเมืองขึ้นมาพร้อมกับแนวทางปฏิบัติ เพราะการสร้างความสมานฉันท์นั้นไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของคุณธรรมเท่านั้นแต่สามารถพัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ (instrumental reconciliation) อีกทั้งยังมีพลวัตในทางปฏิบัติมากมายที่ต้องคำนึงถึง ดังนั้น ก่อนเข้าสู่กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้นจำเป็นต้องตอบคำถามให้ได้อย่างน้อยใน 4 ประเด็น เรื่องแรกคือความหมายของการประนีประนอมและผู้ที่ จะทำการประนีประนอม เรื่องที่สองการสร้างความปรองดองจำเป็นหรือไม่ เรื่องที่สามจะรู้ได้อย่างไรว่าการสร้างความปรองดองจะให้ผลที่ต่างออกไปจากที่คาดไว้ และสุดท้ายเป็นเรื่องกลไกและกระบวนการสร้างความสมานฉันท์

ในประเด็นแรกเรื่องความหมายของความสมานฉันท์ งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าความสมานฉันท์คือความพยายามเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีที่เคยขัดแย้งทั้งด้านอารมณ์และการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเชิงบวกมากขึ้น เพื่อให้แต่ละคนสามารถจินตนาการถึงอนาคตร่วมกันได้ง่ายขึ้น โดยความสมานฉันท์นั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่องไม่ใช่สิ่งที่สามารถกระทำไปแล้วเสร็จได้เพียงครั้งเดียว งานชิ้นนี้แบ่งระดับของการสร้างความสมานฉันท์เป็น 2 ระดับ คือ การประนีประนอมแบบเข้ม (strong version) และ การประนีประนอมแบบอ่อน (weak version) โดยการประนีประนอมแบบเข้มนั้นเป็นการสร้างความสมานฉันท์กับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทั้งหมดที่เคยเป็นมาทั้งในเรื่องความสัมพันธ์ในอดีตระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและกลไกทุกด้าน ส่วนการประนีประนอมแบบอ่อนนั้นเป็นความพยายามในการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วน เพื่อให้เพียงพอที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มให้มีความสร้างสรรค์มากขึ้นและลดความรุนแรงลง

สำหรับประเด็นที่ว่าใครคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประนีประนอมบ้างนั้น งานชิ้นนี้แบ่งกลุ่มผู้เกี่ยวข้องไว้อย่างน่าสนใจคือ คนภายในกลุ่มและคนภายนอกกลุ่ม โดยชี้ให้เห็นว่าการแข่งขันกันระหว่างคนภายในกลุ่มก็เป็นปัจจัยที่ไม่อาจละเลยได้ และบางครั้งก็มีความรุนแรงมากกว่าการแข่งขันกันกับคนภายนอกหรือระหว่างกลุ่ม ในแง่นี้จึงมองได้ว่า การสร้างความสมานฉันท์ไม่อาจละเลยพลวัตภายในกลุ่มได้ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มไปพร้อมกัน ไม่อาจละเลยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นพลวัตภายในกลุ่มและมุ่งขจัดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเพียงอย่างเดียว

กระบวนการสร้างความสมานฉันท์จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยกระบวนการหรือวิธีการสร้างความสมานฉันท์ที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญมีมากมาย หลักๆคือเรื่องของ “การสร้างการยอมรับ” ความแตกต่างหลากหลาย การปรับความคิดและสร้างการยอมรับเป็นสิ่งสำคัญ โดยการยอมรับมีอาทิ การยอมรับสิ่งที่อีกฝ่ายเป็น ยอมรับฟัง ยอมรับความต่าง ยอมรับว่าทุกคนไม่ได้เหมือนกัน การยอมรับจึงเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นสำหรับการสร้างความสมานฉันท์ ซึ่งจะเปลี่ยนศัตรูให้กลายเป็นมิตรได้ เพราะการยอมรับจะช่วยสร้างจินตนาการได้อย่างสำคัญว่าพวกเขาจะสามารถอยู่ร่วมกันได้

แต่ถึงแม้การสร้างการยอมรับจะเป็นกระบวนการสำคัญและฟังดูง่ายแต่กลับยากในทางปฏิบัติ เพราะในสังคมมีการแบ่งขั้ว หลายคนกลัวและมองไม่ออกว่าจะอยู่โดยไม่มีปัญหาเหล่านั้นอย่างไร พวกเขาจินตนาการถึงวันที่ความขัดแย้งหมดไปไม่ได้ ทำให้พวกเขาจินตนาการถึงภาพที่อยู่ร่วมกันไม่ได้ ประกอบกับการที่ความกลัว ความทุกข์ ความบอบช้ำ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเข้ามาในชีวิตให้พวกเขาต้องประสบเป็นระยะ จึงสร้างความรู้สึกคุ้นชินความเป็นปกติให้เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นเงื่อนไขที่จะต้องจัดให้หมดออกไปก่อนที่จะดำเนินการสร้างความสมานฉันท์ เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่สำคัญอีกประการในการสร้างความปรองดองก็คือ “ระยะเวลา” การประนีประนอมสร้างความสมานฉันท์จะมีนัยสำคัญก็ต่อเมื่อมีกระบวนการต่อเนื่องในระยะยาว นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการก็ไม่อาจกระทำสำเร็จเพียงแค่ดำเนินการกับผู้เกี่ยวข้องเท่านั้นแต่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเต็มที่ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมสาธารณะไปพร้อมกันด้วยซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

มีทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ หลากหลายทฤษฎี ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) และ ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Reintegrative shaming theory) มาอธิบายโดยสังเขป

ทฤษฎีการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) เป็นแนวคิดด้านการบริหารงานยุติธรรมสมัยใหม่ เสนอโดย ฮาร์อล เป็ปินสกี(Harold Pepinsky) และริชาร์ด ควินนีย์ (Richard Quinney) ซึ่งมองว่า การตรากฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดหรือใช้วิธีการต่างๆมากมายเพื่อตอบโต้ผู้ที่ก่ออาชญากรรมทว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าอาชญากรรมไม่ได้ลดลงไป ความผิด การก่ออาชญากรรมยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นให้เห็นอยู่สังคมเสมอมา ดังนั้น ทั้งสองจึงมีมุมมองว่าการรับมือกับอาชญากรรมด้วยกฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง เพราะไม่ได้แตะไปที่สาเหตุของปัญหา ซึ่งสาเหตุหลักๆที่ทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นก็คือความทุกข์ (Suffering) ซึ่งมีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ทางด้านเศรษฐกิจ ความยากจน ความทุกข์ทางจิตใจการแบ่งแยก การถูกเหยียดหยาม ว่าร้าย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่อาจนำไปสู่อาชญากรรมได้ ดังนั้นการแก้ไขปัญหอาชญากรรมด้วยกฎหมายและบทลงโทษเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีหาทางขจัดความทุกข์อันเป็นเหตุแห่งปัญหาไปพร้อมกันย่อมไม่อาจลดอาชญากรรมลงมาได้ ดังนั้น ทั้งคู่จึงเสนอให้ จัดการกับความทุกข์

เหล่านี้ให้หมดไปก่อนเพื่อให้การจัดการปัญหาอาชญากรรมมีประสิทธิภาพ ในแง่นี้ผู้ที่จะเป็นอาชญากร ไม่จำเป็นต้องจะเกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลเท่านั้นแต่อาจเป็นสถาบันหรือแม้แต่วัฒนธรรมได้เช่นกัน กรณีที่รัฐใช้นโยบายที่ โหดร้ายทารุณ ละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนั้นทฤษฎีเชิงสมานฉันท์จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอาชญากรรม ด้วยการเปลี่ยนจากแนวทางที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ไปสู่การใช้กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) (Pepinsky & Quinney, 1991)

ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Reintegrative shaming theory) แนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นโดย จอห์น เบรทเวท (John Braithwaite) นักอาชญาวิทยาชาวออสเตรเลียในปี 1989 โดยแนวคิดนี้เป็นการรวมเอาทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และจิตวิทยาหลากหลายทฤษฎีเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดการเรียนรู้ทาง สังคม การควบคุมกตสันทางสังคม การประทับตรา และแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมรองรับมาประกอบกัน เพื่ออธิบาย ว่าเพราะอะไรจึงทำให้บางสังคมมีอาชญากรรมมากกว่าบางสังคม อะไรเป็นสาเหตุของการเกิดอาชญากรรม จำนวนมากเหล่านั้น โดยข้อเสนอทางทฤษฎีนี้คือสังคมนั้นขาดประสิทธิภาพในการสร้างให้ผู้คนในสังคมละอาย ใจต่อการกระทำผิด ซึ่งการขาดความละอายนี้ มีหลายสาเหตุ อาทิ ความรู้สึกผูกพันทางสังคมที่ลดน้อยลง พวกเขาไม่รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงไม่รู้สึกว่าทำให้คนอื่นในสังคมเดือดร้อนเป็นความผิด ดังนั้น การแก้ไขปัญหามาตราส่วนหนึ่งเพื่อลดอาชญากรรมก็คือการทำให้อาชญากรรู้สึกผูกพันกับสังคม ต้องสร้างการ ยอมรับและนำผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่สังคม (Reintegrative shaming) ดังนั้น การสร้างความละอายในที่นี้จึง แตกต่างออกไปจากการสร้างความละอายเพื่อนำไปสู่การแบ่งแยกและลงโทษทางสังคม (Braithwaite, 1989)

จากแนวคิดเรื่องการสร้างความสมานฉันท์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการปรับความคิดเป็นสิ่งสำคัญ และเป็น พื้นฐานหลักที่จะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงบวกและสร้างความสมานฉันท์ได้ ดังที่ ประเวศ วะสี (2548 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ ปรานีและคณะ, 2553) กล่าวถึงแนวทางการสร้างความสมานฉันท์ว่า จะต้องเริ่มจากสิ่งที่ “ถูกต้อง” อย่างน้อย 4 อย่าง คือ 1) **คิดถูก** ในที่นี้คือการเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็น มนุษย์ คิดถึงส่วนรวม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมีกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ 2) **พูดถูก** คือ พูดความจริง ใช้ปิยวาจา ไม่ส่อเสียดยุดยงให้เกลียดชังแตกแยก พูดแล้วเกิดประโยชน์ 3) **ทำถูก** คือ ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่หวัง ร้าย เกื้อกูลกัน 4) **มีความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง** คือ มีความยุติธรรมเป็นธรรมทางสังคม สังคมจึงจะมีความสมานฉันท์ได้

สำหรับเครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน เอาใจเขามาใส่ใจเราและมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย มีหลากหลายวิธี ดังนี้

1) การเยียวยาจิตใจ คือ การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมจิตใจ โดยกระทำได้หลากหลายวิธี อาทิ แสดงความห่วงใย ใส่ใจ ให้กำลังใจ ให้การดูแลแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง/ วิกฤตต่างๆ เพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวและกลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติ การเยียวยาจิตใจที่มีประสิทธิภาพ

จะต้องใช้เวลาและความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงควรมีแนวทางการเยียวยาจิตใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระทำได้โดยการทำให้สอดคล้องกับบริบท วัฒนธรรม มุ่งใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น เป็นหลัก

2) การจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน คือ กระบวนการเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง โดยมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาดูแล เพื่อที่ผู้ใช้นั้นจะสามารถเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดที่เคยเกิดขึ้นได้

3) การประชุมกลุ่มชุมชนและกลุ่มครอบครัว รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ในประเทศนิวซีแลนด์ ในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนเมื่อปี ค.ศ. 1989 โดยในการจัดประชุมกลุ่มจะมีผู้อำนวยการความสะดวกให้ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการประชุมกลุ่ม เพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาาร่วมกัน ผลกระทบที่เกิดขึ้น แนวทางในการปรองดองกันและป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เกิดขึ้นอีก ซึ่งส่วนใหญ่จะกว้างกว่าการเจรจาไกล่เกลี่ย เนื่องจากมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งอาจทำให้หาข้อสรุปได้ยาก ทว่าการมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายก็เป็นข้อดีที่ทำให้เมื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้แล้วจะสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่คนในชุมชนได้ว่าทุกฝ่ายจะปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน

4) คณะกรรมการชุมชน เป็น รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนประการหนึ่ง ที่มีคณะกรรมการชุมชน ประกอบไปด้วยกลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มผลประโยชน์ในชุมชน และหน่วยงานยุติธรรม เป็นผู้ดำเนินการพิจารณาว่าคดีไหนเหมาะสมที่จะนำเข้าสู่การพิจารณา ตลอดจน เตรียมความพร้อมให้แก่คู่กรณี เพื่อแสวงหาข้อตกลงที่ทุกฝ่ายเห็นด้วยกัน พร้อมทั้งคอยตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้เกี่ยวข้อง โดยผลของการพิจารณาของคณะกรรมการชุมชนจะถูกส่งไปยังศาลยุติธรรมด้วย ซึ่งอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งที่จะถูกนำไปใช้ในการพิจารณาลงโทษทั้งหมดหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ดุลพินิจ

5) การสานเสวนา เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการสร้างความสมานฉันท์ มุ่งเน้นเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เจรจากัน โดยมีผู้อำนวยการเสวนา กำหนดกติกาในเวทีและกำกับการเสวนาให้เป็นไปโดยสันติเป็นกลางเป็นธรรม การสานเสวนาจึงเป็นอีกกลไกกระบวนการสำคัญที่มีศักยภาพนำไปสู่การสร้างความปรองดองของผู้คนในสังคมได้ การสานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลง ซึ่งการที่คู่กรณีจะเข้าร่วมกระบวนการได้นั้นก็มีเงื่อนไขหลายประการที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ การเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อความแตกต่าง ความรู้สึกที่เป็นลบ ความรู้สึกโกรธและเกลียดชังคู่กรณีให้เบาบางลงและเปิดใจยอมรับให้ได้ก่อน ดังนั้นก่อนที่จะนำคู่กรณีเข้าสู่การเสวนาจึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นเสียก่อน กระบวนการสานเสวนาจึงจะสามารถนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมนับเป็นเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะการได้มาซึ่งผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงผู้ที่มีทรัพย์สินเงิน

ทองหรือพวกมากลากไปนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ตลอดจน ส่งเสริมต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ ด้วยเหตุนี้ จึงมีความคิดและมีความพยายามศึกษาแนวทางเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งให้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมและไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงอยู่ไม่น้อย ผลจากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถแบ่งกลุ่มวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มองว่าการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องที่ไม่ควรเกิดขึ้นเพราะจะบั่นทอนคุณภาพประชาธิปไตย จึงได้พยายามตีความการซื้อสิทธิขายเสียงและอธิบายการซื้อสิทธิขายเสียงในรูปแบบต่างๆ พร้อมทั้ง ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการซื้อสิทธิขายเสียงและหนทางแก้ไข ส่วนอีกกลุ่มจะมองว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นเรื่องธรรมดาในการแข่งขัน ทว่าการซื้อสิทธิขายเสียงกลับมีความซับซ้อนและในความเป็นจริงการซื้อสิทธิขายเสียงอาจไม่ได้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้คนมากนักและมีปัจจัยอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การอธิบายของนักวิชาการกลุ่มนี้มีข้อสรุปว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นถูกทำให้เป็นวาทกรรมเพื่อลดทอนคุณค่าคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชนบทเป็นหลัก ซึ่งควรถูกทำความเข้าใจเสียใหม่ถึงความลึกซึ้งของเรื่องนี้เพื่อให้การแก้ไขปัญหาตรงจุดมากยิ่งขึ้น

สำหรับตัวอย่างงานวรรณกรรมกลุ่มแรกมีอาทิงานของ วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ เรื่อง “แนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ตามความคิดเห็นของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (2557 หน้า 64-75) ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการซื้อสิทธิขายเสียงยังคงเกิดขึ้นในการเลือกตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยหวัคคะแนนจะมีวิธีการซื้อคะแนนเสียงหลากหลายรูปแบบ อาทิ มอบเสื้อผ้า ของใช้เงินทอง ในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น โดยมูลค่าอยู่ที่ประมาณคนละ 500 บาท ถึง 1,000 บาท และ 2,000 บาทในบางราย โดยอัตราค่ามัดที่ให้นั้นสูงกว่าการเลือกตั้ง สส. และ สว. ระดับชาติเสียอีกโดยอาจใช้การแบ่งให้หลายครั้ง นอกจากนั้นก็มีการเลี้ยงอาหาร แบ่งอาหารไปบริโภคกัน นำหวัคคะแนนไปทัศนศึกษา จัดพาหนะรับ-ส่งผู้เลือกตั้ง ให้ความช่วยเหลือ ร่วมงานบวชงานแต่งงานต่างๆ สิ่งเหล่านี้จัดอยู่ในนิยามเรื่องการซื้อเสียงของงานวิจัยชิ้นนี้ทั้งสิ้น โดยงานชิ้นนี้เสนอว่าแนวทางป้องกันการซื้อเสียงจำเป็นต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนตั้งแต่ระดับนักเรียนเป็นต้นไป ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง รวมไปถึงควรมีการออกกฎหมายลงโทษผู้ที่ขายเสียงรวมถึงผู้ซื้อเสียงให้หนักยิ่งขึ้น

ในงานของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร ในบทความเรื่อง “การทุจริตการเลือกตั้ง: อุปสรรคการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทย” (2561. หน้า 1-17) ชี้ให้เห็นว่าการทุจริตการเลือกตั้งมีความสัมพันธ์กับปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยมาโดยตลอด ประชาชนได้ตัวแทนที่ไม่พึงปรารถนาไม่เป็นประโยชน์ต่อระบบการเมือง โดยระบุว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้การเมืองไทยยงวนเวียนอยู่กับปัญหาดังกล่าวมี 3 ประการใหญ่ๆ คือ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่อิงอาศัยนโยบายประชานิยม ซึ่งส่งผลหลายประการไม่ว่าจะเป็นการสกัดกั้นการแสดงออกของประชาชนทางการเมือง การยอม

จำนวนต่ออิทธิพล และยอมรับความช่วยเหลือและยึดถือเป็นบุญคุณซึ่งกลายเป็นปัญหาในการพิทักษ์สิทธิพลเมืองและกลายเป็นแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 2) ปัจจัยด้านการปรับเปลี่ยนบทบาทของกลุ่มทุน ที่หันมาใช้อำนาจทางการเมืองในการผลักดันนโยบายสาธารณะต่างๆ ซึ่งกลุ่มนี้มีทุนทางการเมืองหนา ทำให้ตัดโอกาสประชาชนทั่วไปในการเข้าไปต่อสู้กับนักธุรกิจการเมือง และ 3) ปัจจัยด้านความอ่อนแอของกลไกในกระบวนการตรวจสอบ ซึ่งงานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการตรวจสอบขององค์กรอิสระยังคงถูกแทรกแซง โดยกลุ่มทุนมักส่งคนของตนเข้าไปทำหน้าที่ขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลให้องค์กรอิสระไม่สามารถมีอิทธิพลมากพอในการตรวจสอบถ่วงดุลย์ได้ การเข้าสู่การเมืองด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญกว่าก็มีปัญหามากมายที่ทำให้คนดีไม่สามารถเข้ามาปกครองบ้านเมืองได้

กรณีศึกษาจากประเทศเคนยา ในการเลือกตั้งปี 2007-2008 ที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง จากผลการศึกษาของ Hervé Maupeu (2008, pp. 1-23) ในบทความเรื่อง “Revisiting Post-Election Violence” (2008) ชี้ให้เห็นว่า 3 จาก 4 กรณีศึกษามีความรุนแรงเกิดขึ้นจากผู้ที่แพ้การเลือกตั้ง โดยในการเลือกตั้งพบว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยกว้างขวาง ซึ่งปัจจัยของการซื้อสิทธิขายเสียงและความรุนแรงภายหลังการเลือกตั้ง การไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง เกิดขึ้นจากปัจจัยที่สลับซับซ้อนทั้งเรื่องของชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เศรษฐกิจที่ย่ำแย่ การวางอิทธิพลของฝ่ายรัฐบาลที่ทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม การครองอำนาจของกลุ่มคนชาติปไตย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บรรยากาศเหล่านั้นเริ่มบรรเทาเบาบางลงไปภายหลังจากมีความพยายามของภาคประชาสังคม โดยเฉพาะนักกฎหมายในสมาคมกฎหมายเคนยาและองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน นักการเมืองฝ่ายค้านที่พยายามแสวงหาทางจัดการกับปัญหาดังกล่าว โดยวิธีการหนึ่งที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นคือการแสวงหาความจริงและดำเนินการกับผู้กระทำผิดในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพื่อนำความน่าเชื่อถือกลับมาพร้อมกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพราะ ระบบของ Moi จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงหากไม่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การแข่งขันมีความเท่าเทียมกันมากขึ้นและผู้สมัครสามารถแข่งขันกันได้อย่างแท้จริง ประกอบกับเมื่อผู้แทนของสหประชาชาติเข้ามาเป็นคนกลางในการเจรจาและทำสัญญาหยุดยิง ก็ช่วยให้ความรุนแรงที่เชื่อมโยงกับวิกฤตการเลือกตั้งดูเหมือนจะผ่อนคลายลง แม้จะมีความตึงเครียดอยู่บ้างก็ตาม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการเลือกตั้งที่ไม่มีความรุนแรงจากประสบการณ์ของเคนยานั้นประกอบด้วยหลายเงื่อนไขทั้งเรื่องของการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ความอ่อนแอของกลุ่มคนชาติปไตยที่ครองอำนาจก่อนหน้านี้ วิกฤติชาติพันธุ์และเศรษฐกิจที่เบาบางลง รวมไปถึงการเข้าไปประนีประนอมของสหประชาชาติในเรื่องข้อตกลงหยุดยิงและข้อตกลงสันติภาพ และการค้นหาความจริงของความรุนแรงที่เกิดขึ้นหลายครั้งที่ผ่านมาก่อนหน้านี้และนำตัวผู้กระทำผิดไปรับโทษเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางการเมืองและสร้างความน่าเชื่อถือทางการเมืองกลับคืนมา อย่างไรก็ตาม การเมืองเรื่องการเลือกตั้งของเคนยาก็ยังมีความเปราะบางมากและยังถูกใช้ไปอย่างซ่อนเร้นซึ่ง

ต้องจับตามอง สิ่งหนึ่งที่ต้องระมัดระวังก็คือความรุนแรงอันเนื่องมาจากสภาพภัยธรรมชาติหรือเศรษฐกิจนั้น อาจเสริมแรงให้การเลือกตั้งสิ้นสุดลงที่ความขัดแย้งได้ และอาจทำให้ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าความรุนแรงดังกล่าวเกิดจากปัญหาเศรษฐกิจสังคมหรือว่าปัญหาการเมือง

ด้านกลุ่มงานที่มองว่าการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นปรากฏการณ์ของการต่อสู้ทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง มีอาทิ งานของวิภาวดี พันธุ์ยางน้อย ในบทความเรื่อง “ภูมิทัศน์ทางการเมืองของสังคมชนบทสมัยใหม่: ว่าด้วยการพัฒนา ความเหลื่อมล้ำ การเลือกตั้ง และวาทกรรมการซื้อสิทธิขายเสียง” (2556 หน้า 95-137) ที่พยายามชี้ให้เห็นถึงความลำบากของคนชนบทที่ขาดการคุ้มครองจากระบบประกันสังคม สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ และขาดแหล่งทุนรองรับความผันผวนของระบบตลาด การที่คนชนบทเลือกพรรคการเมืองที่นำโดยทักษิณ ชินวัตร นั้นเป็นเพราะว่าพวกเขาไม่เคยได้รับนโยบายที่เชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ของพวกเขามาก่อนกระทั่งยุคของทักษิณ สิ่งเหล่านี้ทำให้พวกเขาพร้อมที่จะลงคะแนนให้กับพรรคที่นำโดยทักษิณ ทว่าด้วยนโยบายที่เป็นประชาานิยมที่ทักษิณดำเนินการและเป็นหนึ่งในการหาเสียงกลับทำให้คะแนนเสียงของคนเหล่านี้ถูกลดทอนความชอบธรรมลงด้วยวาทกรรมการซื้อสิทธิขายเสียงทั้งๆที่การลงคะแนนเสียงของพวกเขา นับเป็นหนึ่งในวิธีการต่อรองทางอำนาจของคนชนบทเท่าที่พวกเขาจะมีโอกาสทำได้

งานของ ชัยพงษ์ สำเนียง เรื่อง “การซื้อสิทธิขายเสียงในฐานะการเมืองของการต่อรองอัตลักษณ์” (2561 หน้า 1-48) นับเป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่พยายามชี้ให้เห็นว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นการต่อสู้กลับของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ค่อยได้รับโอกาสหรือพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น น้อยนักที่ผู้มีอำนาจจะรับฟังเสียงประชาชน ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้ง การเลือกตั้งจึงนับเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ประชาชนจะใช้เพื่อ “เปิดพื้นที่” สร้างสายสัมพันธ์ใหม่กับรัฐ ซึ่งนั่นหมายความว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ใช่กลุ่มคนที่ไร้ความสามารถในการตรึงตรองขบคิดกับตัวผู้สมัครหรือนโยบาย งานชิ้นนี้จึงตีความให้ “การซื้อสิทธิขายเสียง” นั้นเป็นมายาคติ ที่แท้จริงแล้วมีเงื่อนไขที่ซับซ้อนอย่างมากไม่ใช่เพียงการได้รับเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงอย่างตรงไปตรงมา แต่มีความซับซ้อนและมีปัจจัยเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ส่วนตัว (individual benefits) ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวซึ่งอาจไม่ใช่ตัวเงินเพียงอย่างเดียว รวมถึงความสม่ำเสมอของผู้สมัครในการปฏิบัติกับผู้สิทธิเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเรียกว่า “เบี้ยขยัน” ด้วย นอกจากนี้ยังรวมถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมทั้งความสัมพันธ์ทางครอบครัว เครือญาติ ที่จะเป็นกลไกกำกับการตัดสินใจไปพร้อมกันไม่ใช่เพียงตัวเงินหรือผลประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา การซื้อเสียงเพียงอย่างเดียว นับเป็นสิ่งที่มิอทธิพลเพียงเล็กน้อยเพราะต้องประกอบกับปัจจัยอื่นๆอีกในการที่ผู้คนที่ตัดสินใจเลือกตั้ง

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ กรณีของประเทศเคนยาเองก็ชี้ให้เห็นว่าการซื้อเสียงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศเช่นกัน ในแง่นี้อาจมองได้ว่าการซื้อสิทธิขายเสียงอาจเป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมมาพร้อมกับการเลือกตั้งสมัยใหม่ก็เป็นได้ และ

แม้ว่าบางฝ่ายอาจมองว่าเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ เพราะโดยตัวของการกระทำไม่ได้ส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากนัก การตัดสินใจของผู้คนนั้นเกี่ยวพันกับระบบวัฒนธรรมและผลประโยชน์อื่นๆ ประกอบกัน กระนั้น โดยข้อเท็จจริงก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นทำให้เกิดธนาภิบาลเมืองขนาดใหญ่ ที่ทำให้การซื้อขายตำแหน่งเกิดขึ้นได้ เป็นขบวนการที่มีการลงทุนและมีการถนอมทุนคืนอย่างเป็นระบบซึ่งบั่นทอนคุณภาพประชาธิปไตยและคุณธรรมทางการเมืองของผู้แทนในระยะยาว การซื้อสิทธิขายเสียงโดยตัวมันเองอาจไม่ได้เป็นปัญหาโดยลำพังแต่โดยตัวมันเองก็สะท้อนให้เห็นสาเหตุและเป็นหนึ่งในสาเหตุของประชาธิปไตยที่อ่อนคุณภาพ ดังนั้น การขจัดแนวคิดของการ “ซื้อ - ขาย” สิทธิให้หมดไปจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำเพื่อเพิ่มพื้นที่และโอกาสในการพิจารณาเลือกผู้แทนอย่างเป็นเหตุเป็นผลที่ตั้งอยู่บนสาธารณะประโยชน์ให้มากขึ้น

ในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างมาก โดยในกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่น 6 ฉบับที่มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมนั้นจะเห็นได้ว่าการเพิ่มโทษสำหรับผู้ที่ทำให้เกิดความผิดในการซื้อสิทธิขายเสียงเอาไว้อย่างมาก อาทิ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2563 ได้มีการเพิ่มโทษผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เรียกรับผลประโยชน์ต่างเพื่อแลกกับคะแนนเสียงไว้ด้วยไม่ใช่เพียงผู้ที่เสนอว่าจะให้ทรัพย์สินเงินทองต่างๆ เท่านั้น ดังปรากฏอยู่ใน มาตรา 92 ที่ห้ามมิให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นเพื่อลงคะแนนเลือกหรือลงคะแนนไม่เลือกผู้สมัครผู้ใด หรืองดเว้นไม่ลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครผู้ใด นอกจากนั้น ยังมีการเพิ่มโทษผู้กระทำความผิดทั้งผู้ซื้อและผู้ขายสิทธิด้วย ดังปรากฏใน มาตรา 126 ที่ระบุโทษระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 10 ปี หรือปรับตั้งแต่ 2 หมื่นบาทถึง 2 แสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับและให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ที่มีกำหนด 20 ปี กรณีที่ผู้ซื้อเรียกรับ หรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้สำหรับตนเองหรือผู้อื่นเพื่อให้ตนสมัครรับเลือกตั้ง ไม่เฉพาะผู้ที่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้แก่ตนเองเท่านั้น

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งยังได้ดำเนินโครงการเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ พ.ศ.2550 ด้วย โดยเน้นสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งท้องถิ่น ให้ความรู้ด้านกฎหมาย บทบาทของคณะกรรมการการเลือกตั้งทุกระดับ พร้อมกับสร้างการยอมรับ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย รู้รักสามัคคี เพื่อรักษาความเป็นมิตรเป็นเพื่อนบ้านและความเป็นญาติพี่น้องในท้องถิ่น ทั้งก่อนและหลังการเลือกตั้ง โดยกิจกรรมภายใต้โครงการนี้มีอยู่ 2 กิจกรรมหลักๆคือ 1) จัดประชุมให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งท้องถิ่นให้แก่ ผู้สมัคร ผู้สนับสนุน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกตั้ง และ 2) จัดพิธีปฏิญาณ/สาบานตน สำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาเป็นสักขีพยาน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความพยายามผลักดันให้เกิดการเลือกตั้งที่โปร่งใสเป็นธรรม และมีความสมานฉันท์ ทว่าผลการศึกษาของ ศุทธิกานต์ มีจัน เรื่อง พฤติกรรมการเลือกตั้ง และทัศนคติเกี่ยวกับการซื้อเสียงของเขตจังหวัดภาคอีสาน: กรณีตัวอย่างจังหวัดมหาสารคาม (2556) ได้ชี้ให้เห็นว่ากฎหมายและองค์กรที่บังคับใช้กฎหมายยังไม่สามารถลดหรือแก้ปัญหาเรื่องการซื้อเสียงได้ แม้ปัจจุบันการซื้อเสียงด้วยทรัพย์สินเงินทองอาจไม่ใช่เงื่อนไขทั้งหมดในการตัดสินใจเลือกผู้แทนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพราะคุณลักษณะส่วนตัวของผู้สมัคร นโยบายพรรค ได้กลายเป็นอีกเงื่อนไขที่ประชาชนกลุ่มตัวอย่างใช้เพื่อตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่าไม่มีการซื้อเสียงเช่นกัน

ขณะที่ ผลการศึกษาวิจัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งและนโยบายของผู้บริหาร เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น: รูปแบบ วิธีการ สาเหตุและแนวทางป้องกัน (2558) ก็ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นปัญหาใหญ่ที่จะนำไปสู่ปัญหาอื่นๆในประเทศ อาทิ ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น ซึ่งการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับต้นเหตุหลายประการ ทั้งเรื่องโครงสร้างของสังคม การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การไม่ตระหนักถึงผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียง รวมไปถึงข้อบกพร่องของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เป็นต้น ดังนั้นในการป้องกันปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน ผ่านอย่างน้อย 5 มิติ ประกอบด้วย 1) มิติด้านผู้สมัคร ในที่นี้หมายถึงผู้สมัครมีประวัติความเป็นมาอย่างไรและต้องการลงสมัครเพื่ออะไร การหาเสียงเป็นอย่างไรมีพรรคการเมืองสนับสนุนหรือไม่ 2) มิติด้านประชากร ในที่นี้คือการให้ความสนใจกับโครงสร้างของชุมชนว่าเป็นอย่างไร ชาวบ้านมีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร แข็งแรงมากน้อยแค่ไหน 3) มิติด้านการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง ในเรื่องของการจัดการเลือกตั้งและการตรวจสอบการเลือกตั้ง 4) มิติด้านแนวทางการซื้อสิทธิขายเสียงมีลักษณะอย่างไร มีความซับซ้อนกว่าอดีตอย่างไร ทำให้จับกุมเอาผิดได้ยากขึ้น และ 5) มิติด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในที่นี้คือกฎหมายมีข้อบกพร่องหรือไม่และมีการบังคับใช้อย่างไร

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้จะมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงจากหลายฝ่าย ผ่านความพยายามปรับแก้มาตราทางกฎหมายเพิ่มความเข้มข้นของบทลงโทษ เพิ่มโทษทั้งผู้ซื้อและผู้ขายสิทธิ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมปฏิญาณ/สาบานตน เพื่อสร้างความรู้สึกละอาย สร้างค่านิยมสัญญาตามความเชื่อวัฒนธรรม กระนั้น ปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงก็ยังคงเกิดขึ้นเสมอมา ไม่ได้ลดลงไปแต่อย่างใด ดังนั้น การแก้ไขปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงอาจจำเป็นต้องดำเนินกระบวนการอื่นๆควบคู่กันไป เช่นเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อลดความขัดแย้งและความรุนแรงระหว่างผู้สมัคร เป็นต้น

ดังนั้น การจะขจัดปัญหาดังกล่าวให้หมดไปสิ่งหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือเงื่อนไขที่นำไปสู่การซื้อสิทธิขายเสียง โดยจากรวบรวมข้อมูลที่สำรวจพบว่า สาเหตุที่นำไปสู่การซื้อสิทธิขายเสียงก็มีหลากหลาย ทว่าจากงาน

หลายชั้นได้ชี้ให้เห็นตรงกันว่า เรื่องของปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ และการไม่มีพื้นที่ทางการเมืองนับเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้การซื้อสิทธิขายเสียงเกิดขึ้น ซึ่งทุกฝ่ายมองว่าสถานการณ์นี้อาจทำให้ดีขึ้นได้ โดยอย่างน้อยก็ต้องทำให้การเลือกตั้งนั้นโปร่งใสเป็นธรรม ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องได้รับโอกาสในการแข่งขันกันอย่างเสรีไม่มีใครที่มีอิทธิพลเหนือใคร ขณะที่ภาคประชาชนก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตระหนักว่าเสียงของพวกเขามีค่าและสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ และได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมติดตามตรวจสอบนโยบายและกระบวนการหาเสียงให้เป็นธรรมไปพร้อมกัน

แนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

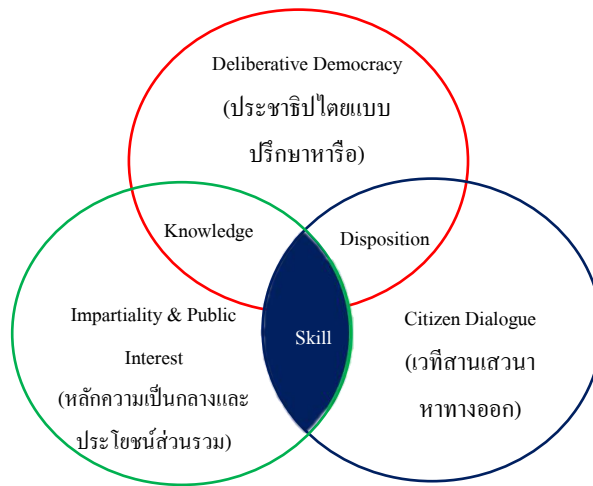
จากแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้น เพื่ออุดช่องว่างที่เกิดขึ้นจากการเมืองแบบผู้แทนที่มาจากกาเลือกตั้ง ซึ่งบางครั้งอาจได้มาซึ่งผู้แทนที่ไร้ความสามารถ กระทั่ง ส่งผลให้ปัญหาของประชาชนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง และนำไปสู่ความรู้สึกเบื่อหน่ายทางการเมืองของประชาชน ด้วยการนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการจัดเวทีสานเสวนาทางออกมารับใช้เพื่อเพิ่มคุณภาพให้กับกระบวนการได้มาซึ่งผู้แทน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีส่วนร่วมกำหนดคุณสมบัติของผู้นำที่พึงปรารถนา กำหนดนโยบายที่สนใจตลอดจนทิศทางการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมร่วมกัน ไม่ใช่เพียงทำหน้าที่ในการออกเสียงเลือกตั้งเฉพาะวันเลือกตั้งโดยพิจารณาจากนโยบายสาธารณะที่ผู้แทนเป็นฝ่ายกำหนดขึ้นมาให้เท่านั้น หรือรับฟังเฉพาะสิ่งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องการนำเสนอเท่านั้น

โดยแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนี้กำหนดขึ้นโดยพิจารณาจากหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกเป็นหลัก ซึ่งจากการสำรวจวรรณกรรมข้างต้นจะพบได้ว่ามีหลักการสำคัญที่งานหลายชิ้นพูดถึงซ้ำกันเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก อยู่ 4 ประการ คือ

1. *หลักการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย* ในที่นี้หมายถึงการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการปรึกษาหารือสานเสวนากันนั้นควรมีโอกาสได้เข้าร่วมปรึกษาหารือ/สานเสวนาอย่างพร้อมหน้าไม่ควรทิ้งใครอยู่เบื้องหลัง
2. *หลักของความรู้และข้อมูลที่เพียงพอ* ในที่นี้หมายถึงการที่ผู้เข้าร่วมสานเสวนาต้องมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเสวนาที่มากเพียงพอเพื่อประกอบการตัดสินใจ นอกจากนั้น ยังต้องมีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เข้าใจเงื่อนไขและหัวใจของการสานเสวนาทางออก เคารพหลักประชาธิปไตย ยอมรับความหลากหลายและยึดหลักฉันท์สามัคคี
3. *หลักการสนทนาแบบสาธารณะ* ในที่นี้หมายถึง การแสวงหาข้อตกลงร่วมกันต้องกระทำอย่างเปิดเผยเป็นสาธารณะ ไม่ใช่ทางลับ ดังนั้นจึงควรมีเวทีสาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะที่ทุกฝ่ายจะสามารถเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน

4. *หลักแห่งฉันทามติ* หมายถึง เมื่อสิ้นสุดการสานเสวนากันแล้ว สุดท้ายข้อยุติจะต้องเกิดจากการใช้หลักฉันทามติพูดคุยกันได้เหตุผลข้อเท็จจริงไม่ใช่เสียงข้างมากในการตัดสินใจ โดยเป้าหมายสูงสุดคือการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันที่อาจเป็นข้อผูกพันในการปฏิบัติระยะหนึ่ง

จากหลัก 4 ประการข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาผสมผสานเข้ากับแนวคิดเรื่องการประชาเสวนาซึ่งเน้นเรื่องความเป็นกลางและประโยชน์ส่วนรวม พร้อมกันนี้ผู้วิจัยเลือกนำแนวคิดเรื่องการศึกษาสำหรับพลเมืองมาประยุกต์ใช้ด้วยเนื่องจากการสร้างแนวคิดใดจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง (knowledge) มีการพัฒนาทักษะ (skill) และสร้างทัศนคติที่ตระหนักในศักยภาพของตนและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไปพร้อมกัน (disposition) และจากแนวคิดหลักที่ปรากฏอยู่ในทฤษฎีเหล่านี้ สามารถพัฒนาขึ้นเป็นกรอบการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ดังต่อไปนี้

กรอบการดำเนินโครงการข้างต้นเป็นการผสมผสานกันระหว่างการสร้างความรู้ความเข้าใจพัฒนาทักษะและเจตคติให้เกิดขึ้นก่อนจากนั้นนำการเปิดเวทีสานเสวนาหาทางออกมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้เรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเลือกตั้งแบบสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านการปฏิบัติ โดยดำเนินการภายใต้หลักการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ยึดหลักความเป็นกลางและผลประโยชน์ส่วนรวม เพื่อเปิดประตูและสร้างโอกาสให้กับการสร้างความสมานฉันท์ของทุกฝ่าย กระบวนการนี้จะเน้นเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีส่วนร่วมมากกว่าการไปลงคะแนนในวันเลือกตั้ง และได้มีส่วนร่วมตั้งต่อก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และหลังการเลือกตั้ง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงแบ่งแนวทางการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ออกเป็น 3 ระยะ โดยแต่ละระยะจะมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและหลักการสานเสวนาหาทางออกดังนี้

1. ระยะเวลาที่หนึ่ง ก่อนการเลือกตั้ง

ระยะก่อนการเลือกตั้งในที่นี้ เริ่มต้นตั้งแต่ผู้ดำเนินโครงการเริ่มต้นพูดคุยกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ภายหลังจากมีประกาศวันเลือกตั้งจนกระทั่งถึงวันจัดเวทีประชาเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญของการดำเนินโครงการในระยะนี้คือการทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งทุกฝ่ายเป็น ความสำคัญจำเป็นของการเลือกตั้งแบบสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยกิจกรรมในระยะนี้ประกอบด้วย 2 กิจกรรมใหญ่ๆ คือ การระบุกลุ่มเป้าหมาย และการเข้าพบกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจความสำคัญของการดำเนินโครงการดังกล่าว

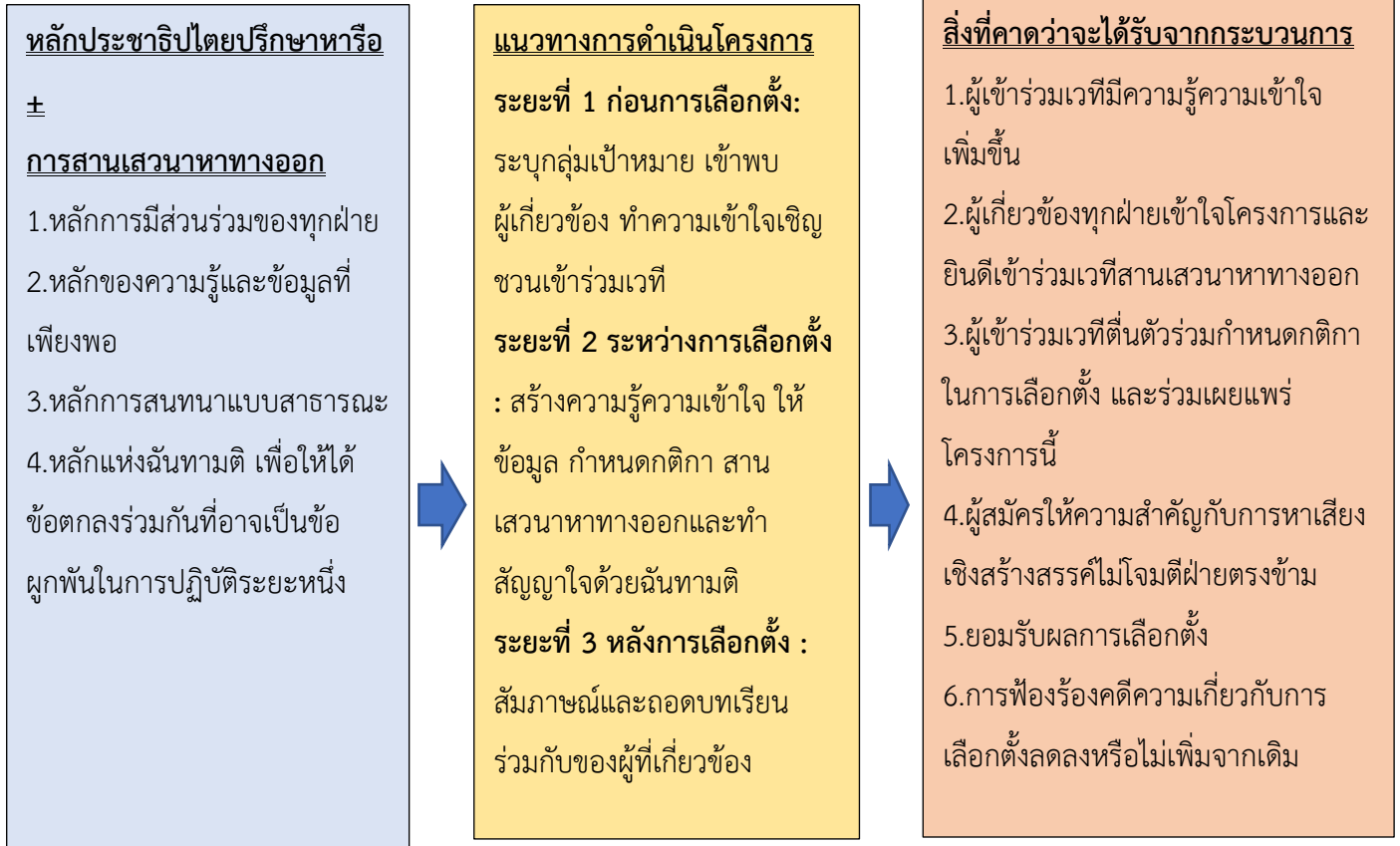
2. ระยะเวลาที่สอง ระหว่างการเลือกตั้ง

ระยะระหว่างการเลือกตั้ง หมายถึง การดำเนินโครงการภายหลังจากที่มีประกาศวันเลือกตั้ง ซึ่งเริ่มต้น ตั้งจัดเวทีประชาเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง โดยเป้าหมายสำคัญของการ ดำเนินโครงการในระยะนี้คือการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจเรื่อง ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ การเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิ เลือกตั้งเกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริงของพวกเขา โดยกิจกรรมที่สำคัญในระยะนี้ก็คือการจัดเวทีสานเสวนา หาทางออก ซึ่งกำหนดให้มีกิจกรรมอย่างน้อย 4 เรื่องคือ การให้ความรู้ การแนะนำตนเองและนโยบายของ ผู้สมัคร การถามตอบระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการทำสัญญาใจด้วยฉันทามติ

3. ระยะเวลาที่สาม ระยะเวลาหลังการเลือกตั้ง

ในที่นี้คือการดำเนินโครงการภายหลังจากที่การเลือกตั้งสิ้นสุดลง ในส่วนนี้เป้าหมายที่สำคัญคือการ สร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ทราบว่ สิ่งที่ดำเนินการมา มีสิ่งใดที่ดำเนินการได้ดีแล้วและสิ่งใดบ้างที่ควรปรับปรุง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา โครงการและส่งเสริมการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้ได้มาซึ่งบทเรียนของการดำเนินโครงการ เพื่อการขยายผลการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระยะต่อไป

แผนภาพที่ 1 แนวทางการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบ่งออกเป็น ส่วนของการปฏิบัติโครงการและการประเมินโครงการ โดยในส่วนของการปฏิบัติโครงการนั้นจะเป็นการนำเอาแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกไปดำเนินการในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดพื้นที่นาร่องในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ส่วนของการประเมินโครงการจะเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆพร้อมทั้งแสวงหาบทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการ สำหรับปรับปรุงและพัฒนาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในเชิงปฏิบัติและในเชิงนโยบายต่อไป ดังนั้น เมื่องานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ระเบียบวิธีวิจัยจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนของการปฏิบัติโครงการและส่วนของการประเมินโครงการ โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ส่วนของการปฏิบัติโครงการ

ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

ในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในครั้งนี้ เลือกดำเนินการในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่นาร่อง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเครือข่ายซึ่งพร้อมนำแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ทางสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองพัฒนาขึ้นไปดำเนินการในพื้นที่ ในที่นี้คือคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิและสภามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยเบื้องต้นกำหนดดำเนินโครงการในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นทั้งในการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและนายกเทศมนตรี เนื่องจากสอดคล้องกับประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่กำหนดให้มีการเลือกตั้งปลายปี 2563

โดยในส่วนของการเลือกตั้งท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น ขอบเขตในการดำเนินโครงการคือระดับจังหวัด ครอบคลุม 16 อำเภอ ในจังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอภูเขียว อำเภอจัตุรัส อำเภอแก้งคร้อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอคอนสาร อำเภอบ้านเขว้า อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอเทพสถิต อำเภอบ้านแท่น อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอภักดีชุมพล อำเภอเนินสง่า และอำเภอซับใหญ่ แต่โดยที่มุ่งเน้นส่งเสริมเฉพาะการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นหลัก

ส่วนการเลือกตั้งระดับเทศบาลนั้น ขอบเขตในการดำเนินโครงการกำหนดไว้เฉพาะเทศบาลเมืองชัยภูมิ โดยมุ่งส่งเสริมเฉพาะการเลือกตั้งนายกเทศบาลเมืองชัยภูมิเท่านั้น ครอบคลุม 25 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง ประกอบด้วย ชุมชนโนนสมอ ชุมชนโคกน้อย ชุมชนเมืองน้อยเหนือ ชุมชนเมืองน้อยใต้ ชุมชนโนนสาทร

ชุมชนหนองบัว ชุมชนกุดแคน ชุมชนคลองเรียง ชุมชนขี้เหล็กน้อย-ปรางค์กู๋ ชุมชนราษฎร์เจริญสุข ชุมชนใหม่พัฒนา ชุมชนหนองบัว ชุมชนเมืองเก่า ชุมชนตลาด ชุมชนตาปาน ชุมชนทานตะวัน ชุมชนหินตั้ง ชุมชนโนนไฮ ชุมชนหนองหลอด ชุมชนหนองปลาเฒ่า ชุมชนขี้เหล็กใหญ่ ชุมชนขี้เหล็กน้อย มิตรภาพ ชุมชนคลองลี่ ชุมชนสนามบิน และชุมชนหนองสังข์

โดยในส่วนของประชากรผู้เข้าร่วมการเสวนานี้คัดเลือกมาจากตัวแทนกลุ่มต่างๆครอบคลุม 8 กลุ่มเป้าหมาย โดยการประสานผ่านเครือข่ายในพื้นที่ คือจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้ว่าราชการจังหวัด (นายกอบชัย บุญอรณะ) และรองผู้ว่าราชการจังหวัด (นายประทีป ศิลปเทศ) โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเป็นผู้ประสานงานหลักไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล โดยกำหนดผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่จะเข้าร่วมเวทีเสวนาไว้เวทีละไม่เกิน 200 คนเพื่อไม่ให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมเสวนามากเกินไป และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลเรื่องการรักษาระยะห่างตามมาตรการรับมือกับโรคระบาดโควิด 19 โดยตัวแทนจาก 8 กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม ประกอบด้วย

1. ตัวแทนภาครัฐ หมายถึง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน กรรมการหมู่บ้าน หรือผู้แทน
2. ตัวแทนภาคประชาชน หมายถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ หรือประชาชนผู้สนใจในพื้นที่
3. ตัวแทนภาคเอกชน หมายถึง องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ (NGOs) องค์กรสาธารณสุขประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) เป็นต้น
4. ตัวแทนสถานศึกษา หมายถึง ตัวแทนจากมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา โรงเรียนสอนศาสนา โรงเรียนทั้งในระบบและนอกระบบ ครอบคลุมทั้งสถานศึกษาของภาครัฐ เอกชน การศึกษานอกระบบและอาชีวศึกษา ที่อยู่ในพื้นที่
5. ตัวแทนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส หมายถึง ผู้พิการหรือผู้เปราะบางในชุมชนขาดหลักประกันพื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือเข้าถึงบริการทางสังคม
6. ตัวแทนเยาวชน หมายถึง นักเรียน นักศึกษา ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากสถานศึกษาในระดับตำบล และอำเภอเป้าหมาย
7. ตัวแทนศาสนา หมายถึง ผู้แทนจากศาสนาต่างๆ
8. ตัวแทนจากศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.)

ขอบเขตด้านเนื้อหาและวิธีการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ในส่วนของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้นโดยในนั้นระบุแนวทางการดำเนินโครงการเป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และหลังการเลือกตั้ง ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาเรื่องความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง บทบาทของพลเมืองในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสานเสวนาทางออก อาทิ เรื่องการฟังอย่างตั้งใจ สุนทรียะสนทนา และการหาฉันทามติ

ด้านวิธีการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น เน้นนำกระบวนการสานเสวนาทางออกเป็นวิธีการหลักในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยกระบวนการหลักๆประกอบด้วย การระบุกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง การติดต่อเพื่อเข้าพบและทำความเข้าใจโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม พร้อมทั้งเชิญชวนผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าสู่เวทีสานเสวนาทางออก ซึ่งในเวทีสานเสวนาทางออกจะประกอบด้วย 4 กระบวนการย่อย คือ ช่วงของการปรับพื้นฐานโดยการให้ความรู้และกำหนดกติการ่วมกัน ช่วงของการนำเสนอของผู้สมัคร ช่วงการแลกเปลี่ยนสอบถามระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และช่วงของการทำสัญญาใจ โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการสานเสวนา โดยความร่วมมือจากจังหวัดชัยภูมิ ของผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ เทศบาลเมืองชัยภูมิ และมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ในการสนับสนุนเรื่ององค์ความรู้ กฎหมายการเลือกตั้ง การประสานงานเชิญผู้มีสิทธิเลือกตั้งในระดับจังหวัดและระดับเทศบาลและในการให้ความร่วมมือเรื่องสถานที่จัดสานเสวนา

2. ส่วนของการประเมินโครงการ

แม้ว่าเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินโครงการการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะอยู่ที่การลดการซื้อสิทธิขายเสียงและการสร้างความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง ทว่าในความเป็นจริงแล้วการแก้ไขปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องที่ยากและต้องใช้เวลา นอกจากนั้น แท้จริงแล้ว เป้าหมายของการสานเสวนาทางออกตามทฤษฎีไม่ได้มุ่งที่จะแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงให้ได้ภายในระยะเวลาอันสั้นแต่มุ่งที่จะลดช่องว่างของประชาธิปไตยแบบตัวแทนลงด้วยการเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีโอกาสกำหนดชะตาชีวิตของพวกเขาได้มากกว่าเพียงไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น ในการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ จึงกำหนดเป้าหมายความสำเร็จเอาไว้เป็นระยะ โดยมุ่งหวังว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นแต่ละระยะจะนำไปสู่ผลลัพธ์โดยรวมในเรื่องของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ในที่นี้ตามแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่กำหนดไว้จะประกอบด้วยเป้าหมายระยะสั้น 6 ประการ ประกอบด้วย

1. ผู้เข้าร่วมเวทีมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่าแท้จริงแล้วพลเมืองมีสิทธิเสรีภาพและมีโอกาสในการพัฒนาการเมืองได้มากมายและหนึ่งในนั้นก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดกติกาในการเลือกตั้งและคุณสมบัติของผู้แทนที่พึงปรารถนาร่วมกันตั้งแต่ช่วงต้นของการเลือกตั้ง พร้อมทั้งตระหนักได้ว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของการผลักดันให้เกิดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมได้โดยการจับตามองการเลือกตั้ง ไม่รับทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียง

2. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจโครงการและยินดีเข้าร่วมเวทีสานเสวนาทางออก โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ 3 กลุ่มหลักคือ ภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งครอบคลุมตัวแทนจาก 8 กลุ่มเป้าหมายดังที่กล่าวถึงข้างต้น

3. ผู้เข้าร่วมเวทีตื่นตัวร่วมกำหนดกติกาในการเลือกตั้ง และร่วมเผยแพร่โครงการนี้ ในที่นี้หมายถึงการที่ผู้เข้าร่วมเวทีมีความรู้สึกสนใจตื่นตัวซักถามและทำกิจกรรมในเวทีเสวนา รวมไปถึงมีการบอกกล่าวเผยแพร่โครงการนี้ออกไปผ่านช่องทางต่างๆ

4. ผู้สมัครให้ความสำคัญกับการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ไม่โจมตีฝ่ายตรงข้าม กล่าวคือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งควรตระหนักถึงบทบาทในการเป็นผู้แทนของพวกเขามีความสำคัญและควรได้มาด้วยความสามารถและความเสียสละอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงควรเน้นการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์เน้นการนำเสนอนโยบายมากกว่าที่จะเน้นหาเสียงด้วยการโจมตีผู้สมัครคนอื่น ๆ

5. ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับผลการเลือกตั้งได้ ไม่มีการคุกคามหรือก่อกวนผู้สมัครที่ชนะการเลือกตั้งหรือแพ้การเลือกตั้ง

6. การฟ้องร้องคดีความเกี่ยวกับการเลือกตั้งลดลง หรือไม่เพิ่มเติมไปจากเดิม

ข้างต้นเป็นเป้าหมายระยะสั้นที่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถเกิดขึ้นได้ภายในระยะเวลาที่ดำเนินโครงการนี้ เพื่อสุดท้ายแล้วจะนำไปสู่เป้าหมายสำคัญของการเลือกตั้งที่จบลงด้วยความสมานฉันท์ ที่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกฝ่ายต่างยอมรับกันและกัน ตลอดจนการซื้อสิทธิขายเสียงลดลงหรือหมดไปในท้ายที่สุด

วิธีการประเมินโครงการ

จากแนวทางการดำเนินโครงการและเป้าหมายที่กำหนดไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยในส่วนของการประเมินโครงการขึ้นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ แบบ 70:30 กล่าวคือเน้นไปที่การวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นหลัก ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณนั้นเป็นการเก็บข้อมูลผ่านแบบทดสอบและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเพื่อประเมินความเข้าใจของผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนาว่ามีความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์ที่เพิ่มมากขึ้นหรือไม่อย่างไร

กลุ่มตัวอย่าง: คือผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนาหาทางออก โดยการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างจะแบ่งออกเป็น การเข้าถึงจากเวทีเสวนาในช่วงแรกเพื่อเก็บข้อมูลความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงไปผ่านแบบทดสอบ และการเข้าถึงช่วงที่สองภายหลังการจัดเวทีเสวนาสั้นสุดลงเพื่อสอบถามถึงบรรยากาศของการหาเสียงเลือกตั้งและการขยายผล โดยการเข้าถึงในช่วงนี้จะใช้การสุ่มแบบเป็นระบบ ซึ่งจากการคำนวณ กลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่เข้าร่วมเวทีราว 150-200 คน ด้วยค่าความเชื่อมั่น 90 ค่าความผิดพลาดร้อยละ 5 จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 97-116 คน

เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างแล้ว จึงนำรายชื่อของผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนามาเรียงตามตัวอักษรแบ่งตามอำเภอ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างกระจายตัวเท่าๆกันในแต่ละอำเภอ จากนั้นคำนวณหาช่วงชั้นจากค่าเฉลี่ยของผู้ที่เข้าร่วมแต่ละอำเภอซึ่งอย่างน้อยอยู่ที่ 160 คน (10 คนต่ออำเภอ) ซึ่งจะได้ 1.666 หรือ 2 เพื่อนำมาใช้เป็นตัวเลขระยะห่างของการสุ่มรายชื่อผู้ที่จะเป็นตัวอย่างในการสัมภาษณ์ต่อไป การสุ่มกลุ่มตัวอย่างจะเริ่มต้นจากหมายเลขที่สุ่มจากคำสั่ง Randbetween จากนั้นจึงนับตามระยะห่างของช่วงชั้นไปกระทั่งครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

วิธีการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้: การเก็บข้อมูลใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการสัมภาษณ์ การสังเกต การทำแบบทดสอบและการจัดสนทนากลุ่ม (focus group) โดยเครื่องมือที่ใช้ร่วมกันคือแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) และแบบทดสอบ ซึ่งแต่ละวิธีการมีรายละเอียดดังนี้

การทำแบบทดสอบ ในส่วนนี้เป็นการที่ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาในส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องประเมินความรู้ของตนเองทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมเวทีเสวนาในประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนาทุกคนจะได้รับแบบทดสอบทั้งก่อนและหลังการเสวนา

การสังเกต ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกใช้การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (non participatory observation) เพื่อพิจารณา 3 เรื่อง ประกอบด้วย บรรยากาศในการเสวนา ลักษณะท่าทางและท่าทีในการแสดงความคิดเห็นของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนา และพิจารณาตัวบท (text) หรือเนื้อหาที่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนาแสดงความคิดเห็น

การสัมภาษณ์ ในที่นี้ใช้การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นหลักเพื่อให้ผลการสัมภาษณ์สามารถนำมาเปรียบเทียบกันในสาระสำคัญได้ โดยการสัมภาษณ์นี้จะดำเนินการหลังสุดภายหลังเสร็จสิ้นเวทีเสวนาแล้ว โดยกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์จะได้มาจากการสุ่มอย่างเป็นระบบเพื่อสอบถามถึงบรรยากาศในการหาเสียงเลือกตั้งว่ามีลักษณะเช่นใด ยังมีการโจมตีกันหรือไม่หรือว่าเป็นไปในทางสร้างสรรค์อย่างไร มีการมอบทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงเกิดขึ้นหรือไม่ และพวกเขามีการขยายผลโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปสู่ผู้อื่นๆในชุมชนหรือไม่อย่างไรด้วยวิธีการใด

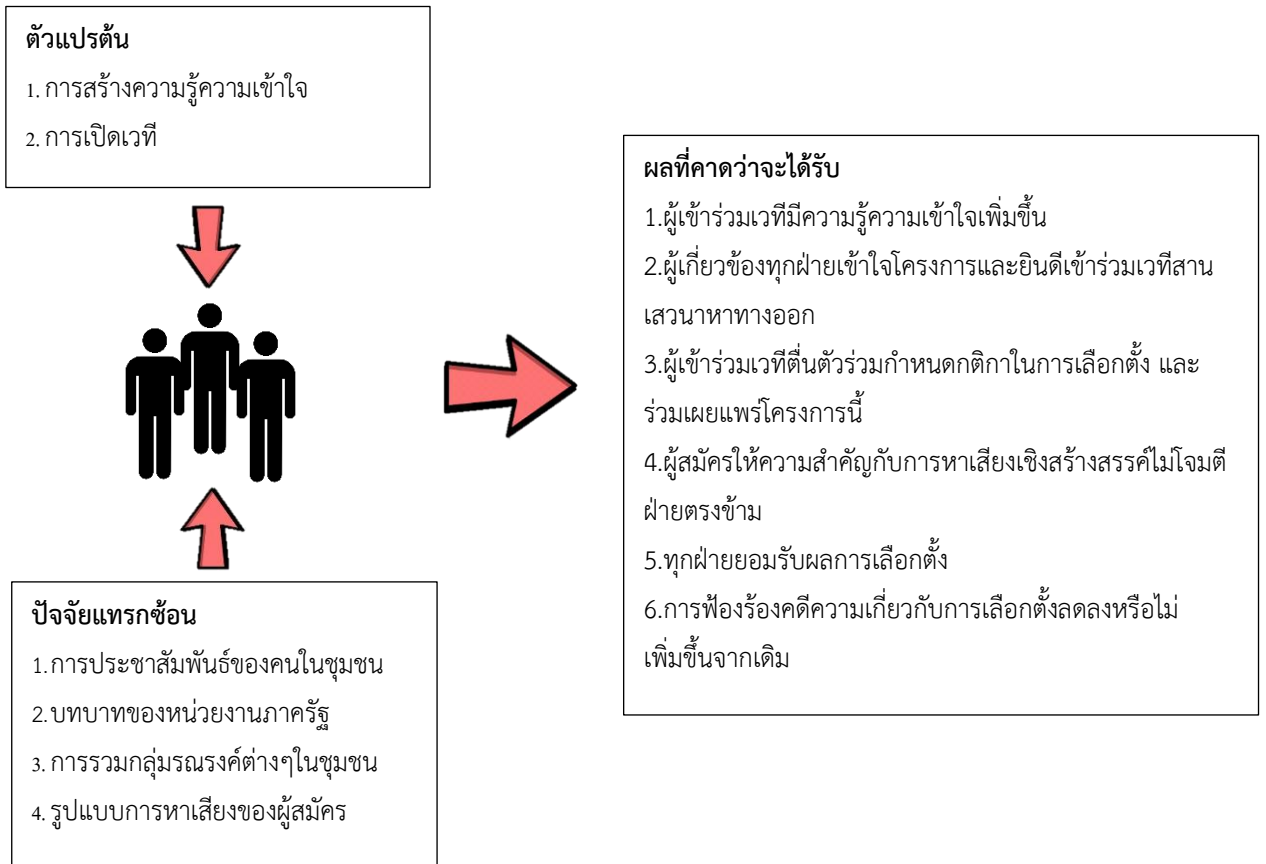
การสนทนากลุ่ม ในที่นี้เป็นการจัดสนทนากลุ่มระหว่างผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จ เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ รวมไปถึงข้อจำกัดต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาโครงการต่อไป

อนึ่ง นอกเหนือจากการทำแบบทดสอบ การสังเกต และการสัมภาษณ์แล้ว การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อเท็จจริงเชิงสถิติประกอบกันภายหลังการเลือกตั้ง ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยเลือกนำมาปรับใช้เพื่อตอบโจทย์การวิจัยเรื่องการลดลงของการซื้อสิทธิขายเสียงและความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจพิจารณาได้จากจำนวนการฟ้องร้องเรื่องการหาเสียงเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมที่ลดลง รวมไปถึงพิจารณาจากการแสดงออกของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ปรากฏผ่านหน้าเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของพวกเขา ถึงท่าทีที่พวกเขามีต่อผลการเลือกตั้งและการหาเสียงที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเชิงเอกสารเหล่านี้จะถูกเก็บรวบรวมไว้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล: ข้อมูลที่เก็บได้ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมไว้ตามรูปแบบและวิธีการเก็บข้อมูล เพื่อตอบคำถามตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กล่าวคือ ข้อมูลจากการเก็บแบบทดสอบนั้นจะถูกนำไปตอบคำถามเรื่องการเรียนรู้ความสำคัญของโครงการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนา ในส่วนของการสังเกตและการสัมภาษณ์อาจเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สามารถทำไปตอบการเปลี่ยนแปลงท่าทีของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมโครงการได้ว่าพวกเขามีความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ มีความสนใจตื่นตัวซักถามและมีการหาเสียงเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมไปถึงมีความกระตือรือร้นที่จะบอกต่อโครงการนี้ให้แก่ผู้อื่นในชุมชนได้รับทราบด้วยหรือไม่ในลักษณะใด เป็นต้น

ส่วนความสำเร็จเรื่องความสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลเชิงสถิติจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและท่าทีการแสดงออกของผู้สมัครรับเลือกตั้งภายหลังการเลือกตั้ง ประกอบกันเพื่อตอบคำถามดังกล่าว สุดท้าย ในส่วนของแนวทางการพัฒนาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและข้อเสนอเชิงนโยบายนั้น จะได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมด

แผนภาพที่ 2 กรอบการศึกษาวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในบทที่ 4 นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เรื่องการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เรื่องการนำแนวคิดหลักการวิธีการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยภายหลังจากการดำเนินโครงการได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออก

การส่งเสริมและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกภายใต้โครงการนี้ได้แบ่งกระบวนการปฏิบัติงานออกเป็น 3 ระยะ คือระยะก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และหลังการเลือกตั้ง ในที่นี้จึงขอเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนเพื่อชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกผ่านกระบวนการทำงาน 3 ระยะนั้นได้ผลเป็นอย่างไร มีข้อใดที่ทำได้ดีหรือข้อใดที่จำเป็นต้องปรับหรือเพิ่มเติมกระบวนการใดเพื่อให้แนวทางการส่งเสริมและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกมีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่ซึ่งจะกล่าวไว้ในส่วนอภิปรายต่อไป ซึ่งการดำเนินโครงการแต่ละระยะมีผลการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ผู้ดำเนินโครงการพูดคุยกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายภายหลังมีประกาศวันเลือกตั้งจนกระทั่งถึงวันจัดเวทีประชาเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในระยะนี้มุ่งหวังให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งทุกฝ่ายเห็นความสำคัญจำเป็นของการเลือกตั้งแบบสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการ โดยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินโครงการระยะนี้ ผู้วิจัยแบ่งกิจกรรมในระยะนี้ออกเป็น 2 กิจกรรมใหญ่ๆ คือ การระดมกลุ่มเป้าหมาย และการเข้าพบกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจความสำคัญของการดำเนินโครงการซึ่งงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยมีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

1.1 การเข้าพบหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ที่ผ่านมาผู้วิจัยได้เข้าพบหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เข้าพบผู้นำในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลผู้ที่คาดว่าจะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อขออนุญาตเข้าพบผู้ที่คาดว่าจะลงสมัครรับเลือกตั้งต่อไปเมื่อมีประกาศให้มีการเลือกตั้ง ซึ่งการเข้าพบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปด้วยดี โดยผู้วิจัยได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ (นายกอบชัย บุญอรณะ) รองผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง นายกองค้การบริหาร

ส่วนจังหวัดชัยภูมิ และปลัดเทศบาลเมืองชัยภูมิ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2563 และวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2564 โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การแนะนำกรอบคิดและแนวทางการดำเนินโครงการ ไปขอความร่วมมือในการดำเนินโครงการ พร้อมทั้งสำรวจเครือข่ายทางการเมือง ตลอดจนแนวโน้มและความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการนี้ในระดับพื้นที่

ผลการเข้าพบผู้วิจัยได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นด้วยกับแนวคิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และมอบหมายให้รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นายประทีป ศิลปเทศ) องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยในการขยายผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงดังกล่าวในพื้นที่ ทั้งในการเลือกตั้งระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดและการเลือกตั้งระดับเทศบาล

ในการดำเนินงานผู้วิจัยจึงได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ผ่านมา รวมไปถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสนับสนุนข้อมูลต่างๆ แม้ว่าจะมีข้อมูลบางอย่างที่มีลักษณะละเอียดอ่อนไม่อาจมอบให้ได้ อาทิ รายละเอียดในการฟ้องร้องหรือรายชื่อของผู้ฟ้องร้อง ทว่าข้อมูลโดยรวมเรื่องจำนวนของการฟ้องร้องนั้นก็มากเพียงพอแล้วที่จะบ่งบอกความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินโครงการ

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้วพบว่ากระบวนการเข้าพบเพื่อชี้แจงถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง พร้อมทั้งนำเสนอกรอบการดำเนินโครงการและเป้าหมายของการดำเนินโครงการแก่หน่วยงานราชการนั้น สามารถสร้างความเข้าใจความสำคัญของการดำเนินโครงการและขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการได้

1.2 การเข้าพบผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ที่ผ่านมาผู้วิจัยได้เข้าพบผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้น 7 คน แบ่งออกเป็นผู้สมัครรับเลือกเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด 4 คนและผู้สมัครรับเลือกเป็นนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ 3 คน โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละรายมีท่าทีแตกต่างกันออกไปเมื่อได้รับฟังแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แต่จากการสังเกตพบว่าเบื้องต้นผู้สมัครรับเลือกตั้งจะแสดงท่าทีเห็นดีด้วยกับการดำเนินโครงการนี้ และมักกล่าวว่าพวกตนสนับสนุนการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ยกตัวอย่างเช่น ผู้สมัครรายหนึ่งกล่าวว่า

“ผมตั้งใจที่อยากให้ลูกหลานของเราในอนาคตได้สัมผัสเรื่องอนาคตประชาธิปไตยไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ส่วนหนึ่งผมอยากให้ได้ก็มีความสนใจและมีโอกาส ผมอยากทำเรื่องสภาเยาวชนในระดับชั้นมัธยมต่อไป เพื่อให้เด็กได้สัมผัสเรื่องประชาธิปไตยอย่างแท้จริง” ขณะที่ผู้สมัครอีกรายกล่าวในทำนองเดียวกันว่า “อนาคตจังหวัด

ชัยภูมิเราไม่ได้อยู่ที่เงินสองร้อยสามร้อยที่เขาหยิบยื่นให้ มูลค่าของจังหวัดชัยภูมิสูงกว่าอยู่แล้วหลายร้อยเท่า ผมไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแน่นอน”

อย่างไรก็ตาม ในรายละเอียดของการสัมภาษณ์จะพบได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้ง ยังมีท่าทีแบ่งรับแบ่งสู้ ทั้งยังลังเลต่อการเข้าร่วมเวทีเสวนาและความสำเร็จของการดำเนินโครงการในการส่งเสริมการเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง “ที่นะสนับสนุนเต็มที่ แต่คนอื่นเขาจะเอาด้วยไหมละ” เป็นเสียงสะท้อนจากผู้สมัครคนหนึ่ง ซึ่งอันที่จริงเป็นคำพูดที่ผู้สมัครส่วนใหญ่พยายามสื่อสารออกมาแต่แตกต่างกันออกไปในเนื้อหา รายละเอียดเพื่อเป็นที่สอบถามผู้วิจัยว่ามีแนวทางอย่างไรในการรับมือกับผู้สมัครที่ผิดสัญญา ขณะที่ มีผู้สมัครบางรายสอบถามกับผู้วิจัยโดยตรงว่าผู้วิจัยและองค์กรเครือข่ายจะมีการรับมือหรือเอาผิดกับผู้ที่จะกระทำผิดสัญญาอย่างไร หรือมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าผู้สมัครคนอื่นจะไม่กระทำผิดสัญญาและหันไปใช้เงินในการซื้อเสียง

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าผู้สมัครจะรับปากว่า “ยินดี” และ “สนใจ” เข้าร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีเสวนาหาทางออก ทว่าสุดท้ายแล้วข้อตกลงดังกล่าวก็ยังมี “เงื่อนไข” หลายอย่างที่ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง ทั้งเรื่องของการปฏิเสธที่จะลงนามในข้อตกลงร่วมกันว่าจะไม่ซื้อสิทธิขายเสียง หรือปฏิเสธที่จะกล่าวว่าจะไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในเวทีเสวนา “ถ้าคุณบังคับให้ผมพูด ผมทำให้งานล่มได้เลยนะ” เป็นคำพูดแกมขู่มั่นคงและยื่นข้อเสนอไปพร้อมกันของผู้สมัครรายหนึ่งที่มีกับผู้วิจัยว่าหากต้องการชวนเขาเข้าร่วมเวทีเสวนา สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยจะต้องไม่บังคับก็คือการขอให้เขาพูดเรื่องไม่ซื้อเสียงบนเวทีหรือลงนามข้อตกลงร่วมกันว่าจะไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทั้งที่แท้จริงแล้วผู้วิจัยไม่ได้เสนอให้ผู้สมัครต้องมีการรับปากว่าจะไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือต้องลงนามในบันทึกข้อตกลงในเวทีแต่อย่างใด จึงมีความเป็นไปได้ว่าผู้สมัครมีความกังวลใจอยู่ลึกๆว่าการเข้าร่วมเวทีเสวนานั้นอาจทำให้พวกเขาเสียเปรียบหรืออาจเสียคะแนนก็เป็นได้จึงแสดงท่าทีดังกล่าวออกมา

ผู้สมัครคนหนึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับการไม่รับปากว่าจะกล่าวถึงการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในเวทีเสวนาไว้ว่าการที่เขาปฏิเสธที่จะกระทำเช่นนั้น ไม่ใช่เพราะว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แต่เป็นเพราะเขาไม่ไว้วางใจผู้สมัครคนอื่นต่างหาก ดังนั้น ถ้าไม่มีความชัดเจนว่าผู้สมัครคนอื่นๆจะเล่นตามกติกาและไม่มีการใช้เงินเพื่อซื้อเสียงหรือมีแนวทางที่ผู้จัดจะรับมือกับผู้ซื้อเสียงอย่างไร ผู้สมัครคนนั้นก็ขอที่จะไม่ปฏิญาณตนว่าจะไม่ใช้เงินเช่นกัน เพราะสุดท้ายแล้วหากปรากฏว่าคนอื่นใช้เงิน สุดท้ายหากต้องการชนะก็ต้องแข่งกันด้วยเงินเมื่อเป็นเช่นนั้นการสัญญายอมทำให้เขาต้องผิดสัญญากับประชาชนซึ่งเขาไม่ต้องการให้เป็นเช่นนั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะ “ชัยชนะ” เป็นสิ่งที่เขาพึงปรารถนา เพื่อเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่ชุมชน “ผมเอาจริง เพราะผมจะเล่นครั้งนี้แค่ครั้งเดียว และผมจะทำให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงจริงๆแล้วเป็นยังไง” ผู้สมัครคนนั้นกล่าว

นอกเหนือจากประเด็นเรื่องการแข่งขัน ชัยชนะ และการปฏิเสธที่จะสร้างข้อผูกมัด ที่ทำให้ผู้สมัครตั้งคำถามและสร้างเป็นเงื่อนไขในการปฏิเสธที่จะเข้าร่วมแล้ว ยังมีประเด็นเรื่องสถานที่ในการจัดเวทีเสวนา

ด้วย ซึ่งเรื่องดังกล่าวได้รับการท้วงติงในการเลือกนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ เนื่องจากมีผู้สมัครท่านหนึ่งเป็นอดีตอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ทำให้การเลือกมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเป็นสถานที่ในการสานเสวนาถูกท้วงติงจากผู้สมัครคนอื่น เนื่องจากพวกเขาเกรงว่าสถานที่ดังกล่าวอาจสร้างความได้เปรียบให้แก่ผู้สมัครคนดังกล่าว ทำให้ไม่ต้องการเข้าร่วมหากผู้จัดเลือกใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเป็นเวทีสานเสวนา แม้ว่าทางอธิการบดีของมหาวิทยาลัยจะยินดีให้การสนับสนุนสถานที่เช่นเดียวกับการจัดเวทีเสวนาในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดก็ตาม

จะเห็นได้ว่าตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งแม้จะมีความสนใจในตัวโครงการ แต่การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการนั้นก็มีความมากมายที่ผู้สมัครหวงกังวล เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ผู้วิจัยจึงได้ปรับแนวทางการดำเนินการโดยนำหลักของการมีส่วนร่วมและหลักความเป็นกลางมาประยุกต์ใช้ โดยให้ผู้สมัครได้มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมและสถานที่ในการจัดเวทีสานเสวนา ซึ่งมีคำแนะนำหลากหลายซึ่งแน่นอนว่าไม่อาจหาข้อสรุปได้ เพราะผู้สมัครบางคนก็เสนอให้ใช้พื้นที่ของเทศบาล บางคนเสนอให้ใช้พื้นที่ของโรงเรียน หรือโรงแรมแทน ดังนั้น สิ่งที่ผู้วิจัยดำเนินการต่อก็คือกลับมาพิจารณาถึงความเป็นกลาง ดังนั้น จึงพิจารณาความเกี่ยวข้องของสถานที่จัดเวทีเสวนากับผู้สมัครแต่ละรายอีกครั้ง และพบว่าการจัดที่โรงแรมอาจสร้างความสบายใจให้กับผู้สมัครแต่ละฝ่ายได้มากที่สุดเพราะไม่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทำงานในอดีตของผู้สมัครคนไหน ซึ่งเมื่อผู้วิจัยแจ้งผู้สมัครว่าได้เปลี่ยนสถานที่ในการจัดเวทีเสวนาเป็นโรงแรม ทำให้ผู้สมัครมีท่าทีสบายใจมากขึ้น และหมดประเด็นกับเรื่องสถานที่จัดงานไปในที่สุด

กระนั้น ผู้สมัครยังมีความกังวลต่อกิจกรรมในเวทีสานเสวนาอย่างมาก และได้สอบถามมายังผู้วิจัยทั้งในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าพบตัวต่อตัวและสอบถามผ่านทางโทรศัพท์ ต่อเมื่อผู้วิจัยได้ชี้แจงขั้นตอนในรายละเอียดว่ากิจกรรมในการสานเสวนาจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ซึ่งในที่นี้ก็คือการแนะนำตัวเองแนะนำนโยบายและแลกเปลี่ยนตอบคำถามผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยแต่ละกิจกรรมจะมีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างชัดเจน มีการจับเวลาเพื่อไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกัน และกิจกรรมทุกกิจกรรมจะมีกติกากำกับเช่นในการแสดงความคิดเห็นจะกระทำโดยการเขียน การส่งเสียงโห่ร้องหรือเชียร์ฝ่ายผู้สมัครจะกระทำไม่ได้ในเวที เป็นต้น ซึ่งเมื่อผู้สมัครได้รับทราบถึงกิจกรรมและกติกาที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ พวกเขามีท่าทีที่ผ่อนคลายลง และจึงตอบรับที่จะเข้าร่วมเวทีสานเสวนาในที่สุด

1.3 ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ตามทฤษฎีแล้วการเข้าถึงคนกลุ่มนี้ไม่ใช่เรื่องยากนักเมื่อเทียบกับการเข้าหาผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพราะคนกลุ่มนี้ไม่ได้มีเป้าหมายที่เรื่องของการแข่งขันและชัยชนะ แต่อยู่ที่การใช้สิทธิในการเลือกคนดีคนเก่งมาเป็นผู้แทน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับพบว่าการเชิญผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมเวทีสานเสวนานั้นก็มีข้อพึงระมัดระวังหลายเรื่อง

ผลจากการพูดคุยเชิงลึกกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและองค์กรเครือข่ายที่ดำเนินโครงการนี้ร่วมกันอย่างมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิได้ข้อสรุปว่าการเชิญผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนเข้าร่วมเวทีเสวนาเป็นไปได้ จำเป็นต้องเลือก เนื่องจากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีมากเกินไป ที่จะทำให้การจัดเวทีเสวนาหาทางออกอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จำนวนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่จะเข้าร่วมในเวทีก็ยังขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมด้วย กล่าวคือ หากรูปแบบกิจกรรมเป็นการเสวนาที่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น จำนวนของผู้เข้าร่วมไม่ควรมากเกินไป 50 คนต่อเวที กระนั้น ในเวทีเสวนาหาทางออกของการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงที่กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ด้วยวิธีการเขียนแสดงความคิดเห็นเป็นหลักนั้น อาจมีจำนวนผู้เข้าร่วมได้มากกว่า เนื่องจากวิธีการเขียนแสดงความคิดเห็นสามารถครอบคลุมผู้ที่มีส่วนร่วมได้จำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้นในการจัดเวทีเสวนาหาทางออกผู้วิจัยจึงได้กำหนดไว้ให้มีผู้เข้าร่วมไม่เกิน 200 คนต่อเวที ซึ่งแม้จำนวนดังกล่าวยังนับเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ ทว่าก็เป็นจำนวนที่เหมาะสมกับการเสวนาและลักษณะของกิจกรรมที่จัดมากที่สุด และผู้มีสิทธิที่ได้รับเชิญมานั้นก็มาจากตัวแทนของกลุ่มต่างๆในชุมชน

อย่างไรก็ตาม เมื่อจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่สามารถเชิญเข้าร่วมเวทีได้มีอยู่จำกัด การพิจารณาการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญ ผลการหารือร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่ได้ขอเสนอแนวทางการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายไว้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการสุ่ม ส่วนรูปแบบที่ 2 เป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งแต่ละรูปแบบก็มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป

ในส่วนของการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสุ่มนั้น ข้อดีคือเป็นการเลือกผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาที่ดูจะสร้างความสบายใจให้แก่ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งได้มากที่สุด กระนั้น การเลือกผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อเข้าร่วมเวทีด้วยการสุ่มก็มีความเสี่ยงต่อการได้มาซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีเสวนา เนื่องจากเงื่อนไขหลายประการ ตั้งแต่เรื่องของความไม่ไว้วางใจผู้จัด ความไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมในเวทีในเขตอำเภอเมืองได้เนื่องจากขาดรถยนต์และการเดินทางไม่สะดวก รวมไปถึงประเด็นเรื่องการขาดงานซึ่งอาจทำให้ขาดรายได้ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่อาจทำให้พวกเขาตัดสินใจไม่เข้าร่วมเวทีเสวนาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้เวทีเสวนาอาจไม่ครอบคลุมได้

ดังนั้น ผู้วิจัยและองค์กรเครือข่ายจึงตกลงร่วมกันที่จะเลือกกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมเวทีเสวนาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยการเลือกแบบเจาะจงในที่นี่ ยังคงตั้งอยู่บนหลักวิชาการโดยนำเอาการแบ่งช่วงชั้นมาใช้ร่วมกันเพื่อให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในชุมชน ซึ่งในที่นี่และแบ่งออกเป็น 8 กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ตัวแทนภาครัฐ ในส่วนของกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชน ตัวแทนภาคประชาชนผู้สนใจและกลุ่มต่างๆ ตัวแทนภาคเอกชนที่ไม่ใช่ภาครัฐ (NGOs) หรือองค์กรสาธารณะประโยชน์ ตัวแทนสถานศึกษา ตัวแทนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตัวแทนเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตัวแทนศาสนา และตัวแทนจากศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) โดยในการของการเรียนเชิญผู้มี

สิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมเวทีเสวนานั้น จากการระดมความคิดเห็นสรุปได้ว่า การเรียนเชิญผ่านผู้นำชุมชนเป็นหนทางที่ดีที่สุดเนื่องจากจะช่วยสร้างความไว้วางใจได้มากกว่าการเรียนเชิญจากผู้วิจัยโดยตรง อีกทั้งการเรียนเชิญผ่านผู้นำชุมชนยังช่วยให้ผู้ที่เข้าร่วมเวทีครอบคลุมทั้ง 8 กลุ่มเป้าหมายอีกด้วย

โดยจากกรอบการเลือกผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมเวทีเสวนาข้างต้น ผู้วิจัยได้ประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ช่วยเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายตามประเภทและจำนวนที่กำหนดไว้ โดยการจัดเวทีเสวนาในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้วิจัยได้ประสานไปยังจังหวัดชัยภูมิให้ช่วยประสานนายอำเภอเพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวการจัดเวทีเสวนาดังกล่าวออกไป ขณะที่ ในการจัดเวทีเสวนาในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ ได้ประสานขอความร่วมมือไปยังเทศบาลเมืองชัยภูมิเพื่อเรียนเชิญตัวแทนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจาก 25 ชุมชนเข้าร่วมในเวที ซึ่งทั้งสองหน่วยงานให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเรียนเชิญผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมเวทีเสวนา โดยในการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีผู้เข้าร่วมในเวทีซึ่ง จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2563 จำนวน 160 คน ส่วนในเวทีเสวนาการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิมีผู้เข้าร่วมในเวทีซึ่งจัดขึ้นที่โรงแรมในวันที่ 17 มีนาคม 2564 จำนวน 200 คน ตามที่กำหนดไว้ แต่อันที่จริงเทศบาลเมืองชัยภูมิได้แจ้งว่ามีผู้ที่สนใจเข้าร่วมในเวทีเสวนาการเลือกนายกเทศบาลเมืองชัยภูมิจำนวนมากนั้น ทว่าเนื่องด้วยข้อจำกัดของสถานที่และเพื่อประสิทธิภาพในการเสวนาจึงจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมในเวทีไว้ไม่เกิน 200 คน แต่เพื่อแก้ไขปัญหาจำนวนผู้ที่มีความสนใจอยากรับฟังการเสวนาในเวทีทางเทศบาลเมืองชัยภูมิจึงได้จัดให้มีการไลฟ์สดการเสวนาผ่านเพจ Facebook ของเทศบาลด้วย จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นแม้ไม่ใช่เรื่องยากเท่ากับการเชิญผู้สมัคร ทว่าก็มีข้อท้าทายอยู่ในเรื่องของความไว้วางใจและการยินดีสละเวลาของพวกเขาจากภาระงานที่ทำเพื่อเข้าร่วมเวทีเสวนา ซึ่งการแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาตามความเหมาะสมของบริษัท ซึ่งในกรณีของจังหวัดชัยภูมิการแบ่งกลุ่มเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนและประสานผ่านไปยังหน่วยงานราชการนั้นนับว่าได้ผลดีและได้จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ต้องการเชิญเข้าร่วมเวทีเสวนาตามจำนวนที่กำหนดไว้

สรุปผลการศึกษาในระยะที่ 1 ได้ว่า ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างเล็งเห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและยินดีเข้าร่วมโครงการ สิ่งนี้แสดงให้เห็นได้ประการหนึ่งว่าทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งต่างเล็งเห็นว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมามีความสุ่มเสี่ยงต่อประเด็นปัญหาต่างๆดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแข่งขันที่รุนแรง การซื้อเสียง ความขัดแย้งอันเกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้งกระทั่งทำให้ชุมชนแตกความสามัคคีไม่สามารถร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม แม้แต่ฝ่ายจะเห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการดังกล่าว ทว่าด้วยผลประโยชน์ที่แตกต่างกันออกไประหว่างผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้สมัครแต่ละฝ่าย ความสนใจต่อโครงการเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ ดังจะเห็นได้ว่าในส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการนั้นดูจะเป็นไปได้ง่ายกว่าผู้สมัครที่มักจะต้องตั้งคำถามกับกระบวนการที่ผู้วิจัยดำเนินการ

ว่าเป็นอย่างไร มีความเป็นกลางหรือไม่ จะเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นพิเศษหรือไม่ ซึ่งจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเมื่อผู้วิจัยได้นำเอากระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาชี้ให้ผู้สมัครได้เห็นความสำคัญของคะแนนเสียง การให้คุณค่ากับการมีส่วนร่วมผ่านการจัดเวทีประชาเสวนารับฟังความเห็นของทุกฝ่าย และเน้นนำเสนอ “กระบวนการ” ทุกขั้นตอนของเวทีประชาเสวนาอย่างโปร่งใสจริงใจ เพื่อจัดซื้อข้อใจให้แก่ผู้สมัครในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นเรื่องคำถาม ระยะเวลา สถานที่ ปฏิบัติการของผู้เข้าร่วมรับฟัง กองเชียร์ การแสดงความเป็นกลางของผู้อำนวยความสะดวกเสวนาในเวที เช่น ผู้อำนวยความสะดวกเสวนาจะไม่เรียกหรือขานชื่อผู้สมัครไม่ว่าหมายเลขใด แม้แต่การขานเรียกหมายเลขหนึ่งหมายเลขใด จะมีการเชิญตัวแทนประชาชนมาเป็นผู้ช่วยจับเวลาเพื่อความโปร่งใส มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้สอบถามแต่ภายใต้กติกาอย่างเคร่งครัด เพื่อแสดงถึงกระบวนการประชาเสวนาที่ “เป็นกลาง” ไม่ทำให้ฝ่ายใดเสียคะแนนหรือ “เสียหน้า” เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการที่โปร่งใสเป็นกลางและการดึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินโครงการระยะที่ 1 ในช่วงของการสร้างความเข้าใจให้เห็นความสำคัญและเชิญชวนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมโครงการประสบความสำเร็จ

ระยะที่ 2 ระหว่างการเลือกตั้ง ซึ่งเริ่มต้นตั้งจัดเวทีประชาเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง มีเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริงของพวกเขา โดยกิจกรรมที่สำคัญในระยะนี้ก็คือการจัดเวทีเสวนาหาทางออก ซึ่งกำหนดให้มีกิจกรรมอย่างน้อย 4 เรื่องคือ การให้ความรู้ การแนะนำตนเองและนโยบายของผู้สมัคร การถามตอบระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการทำสัญญาใจด้วยฉันทามติ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดตั้งสมานฉันท์มากยิ่งขึ้นที่มีความหมายอย่างไร เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความกระตือรือร้นมีส่วนร่วมซักถามผู้สมัครอย่างมาก อีกทั้งยังมีความพยายามแสวงหาฉันทามติในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงร่วมกัน โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

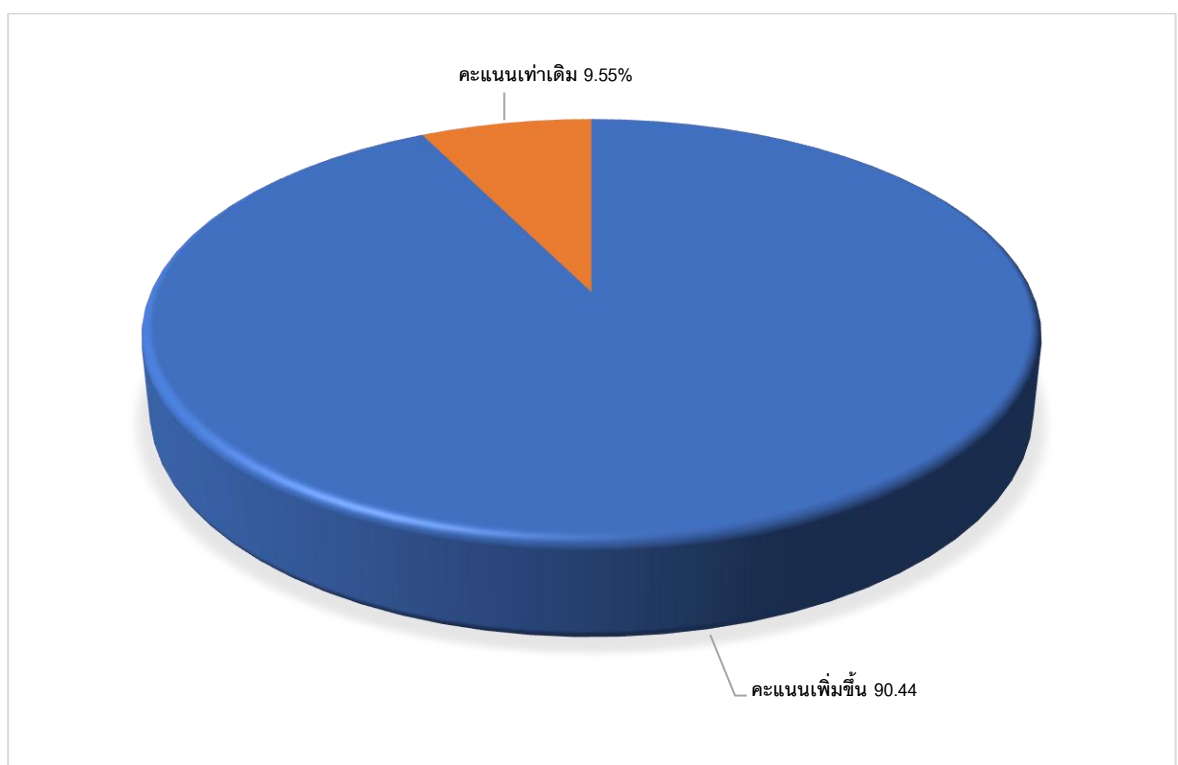
2.1 ความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่เพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของการรู้ความเข้าใจของผู้ที่เข้าร่วมเวทีต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักเพื่อวัดความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนาจะได้รับแบบสอบถามชุดเดียวกันทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมเสวนา เพื่อให้พวกเขาได้ทดสอบตนเองว่ามีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่ภายหลังจากการเข้าร่วมเวทีเสวนา

ซึ่งผลของแบบทดสอบในการจัดเวทีเสวนา ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2563 นั้น มีผู้ที่ส่งแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 136

คน โดยผลการศึกษาพบว่าผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาร้อยละ 90.44 ได้คะแนนเพิ่มมากขึ้นหลังเข้าร่วมเวที ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนามีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่ใช่การฮั้วกันแต่มีเป้าหมายเพื่อการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้การเลือกตั้งสิ้นสุดลงด้วยความสมานฉันท์ โดยได้คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 6.55 เป็น 8.08 คะแนน แสดงให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้งในแง่หลักการและกฎหมายเพิ่มมากขึ้นภายหลังเข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เข้าร่วมร้อยละ 9.55 ที่ได้คะแนนเท่าเดิม

แผนภาพที่ 3 คะแนนแบบทดสอบของผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ในส่วนของผู้ที่เข้าร่วมเสวนาในเวทีส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ ณ โรงแรม เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2564 นั้น พบว่ามีผู้ส่งแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 117 คน โดยผลคะแนนที่ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมเวทีร้อยละ 39.32% ได้คะแนนความเข้าใจที่เพิ่มมากขึ้นจาก 6.93 เป็น 7.38 คะแนน

2.2 ความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

นอกจากนั้น ข้อมูลจากการสังเกตการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีเสวนาก็พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความตื่นตัว ตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการตั้งคำถามกับผู้สมัครและแสดงความคิดเห็นกับผู้สมัครหลายเรื่อง

ประกอบด้วยประเด็นใหญ่ๆคือ ประเด็นเรื่องการศึกษา การสร้างงานและการประกอบอาชีพ การจัดการเรื่อง สาธารณูปโภค อาทิ การคมนาคม และแหล่งน้ำ และการเลือกตั้งสมานฉันท์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยตัวแทน ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แสดงความเห็นว่าพวกเขายินดีที่จะเข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ ขายเสียงแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้สมัครด้วย *“เป็นโครงการที่ดีมากเลยครับ แต่ว่าจะทำได้แค่ไหน อันนี้ก็ ขึ้นอยู่กับผู้สมัครด้วย ผู้มีสิทธิด้วย แต่สำหรับตัวผมเห็นด้วยและอยากสนับสนุนให้โครงการนี้เกิดขึ้น”* ตัวแทนผู้ มีสิทธิเลือกตั้งคนหนึ่งกล่าว ด้านตัวแทนผู้สมัครคนอื่นๆก็ได้แสดงความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกันว่าพวกเขา ตีใจที่มีเวทีสานเสวนาเช่นนี้เกิดขึ้นและอยากให้จัดเวทีในลักษณะแบบนี้ขึ้นบ่อยๆ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้มี สิทธิเลือกตั้งเกิดความตื่นตัวและเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แม้สุดท้ายคำตอบของพวกเขาอาจไม่รับประกันว่าพวกเขาจะปฏิเสธทรัพย์สินเงินทองที่ผู้สมัครมอบให้ กระนั้น ข้อสรุปหนึ่งที่เกิดขึ้นจากเวทีและอาจทำให้ผู้สมัครต้องขบคิดมากขึ้นว่าการหาคะแนนเสียงด้วยทรัพย์สินอาจได้ไม่ คุ่มเสียเมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งพร้อมใจกันบอกว่า หากผู้สมัครมอบทรัพย์สินให้พวกเขาก็พร้อมจะรับแต่การเลือก ผู้สมัครคนนั้นหรือไม่พวกเขาไม่รับประกัน

ด้านผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก็พบว่าพวกเขามีความตื่นตัวต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ ซื้อสิทธิขายเสียง โดยผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดูจะมีความตื่นตัวอย่างมากเนื่องจากมีผู้สมัคร คนหนึ่งได้เสนอขึ้นมาบนเวทีเสวนาว่าควรมีการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้สมัครว่าพวกเขาจะไม่ซื้อ เสียง พร้อมทั้งลงนามต่อหน้าของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเวทีเสวนา ซึ่งผู้สมัครคนอื่นก็ต่างเห็นพ้องต้องกันเป็น ฉันทามติว่าจะลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกันว่าจะไม่ซื้อเสียง *“ต้องบอกเลย เริ่มจากผู้สมัครและต้องบอก ทีมด้วยว่าเราจะต้องสุจริต มีคุณธรรมไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแต่แรก และ กตต. ต้องทำให้ได้ และ ดีใจที่ช่วยภูมิภาค เลือกให้ทำโครงการนี้”* ผู้สมัครคนนั้นกล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย เสียง ขณะที่ผู้สมัครอีกคนหนึ่งกล่าวว่า *“ขอฝากพี่น้องด้วยความจริงใจว่าผมไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแน่นอน สำหรับคนที่จับคนซื้อสิทธิขายเสียงได้ผลจะให้รางวัลเลย เงินมาเอาลือยากา เขามีค่ามากกว่านั้นหลายร้อย หลายพันเท่า”*

2.3 ความเคารพต่อกติกาและการยึดหลักประชาเสวนาของผู้เข้าร่วมเวที

นอกเหนือจากความตื่นตัวและความรู้ที่ได้จากเวทีเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแล้ว ผลจากการสังเกตยังพบอีกว่าผู้ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งต่างยอมรับกติกาในการสานเสวนาเป็นอย่างดี โดยผู้สมัครมีความพยายามจะตอบคำถามและนำเสนอนโยบายภายในระยะเวลาที่กำหนด แม้จะมีผู้สมัครบางคนที่มีการนำเสนอต่อเนื่องและเกินเวลา แต่ด้วยกระบวนการของเวทีสานเสวนาที่มีการแจ้งระยะเวลาในการนำเสนออย่างชัดเจนตั้งแต่แรก มีการกำหนดกติกา มีการจับเวลาและส่งเสริมให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีส่วนร่วมในการรักษากติการ่วมกันโดยการปรบมือขึ้นพร้อมกันอย่างต่อเนื่องเมื่อหมดเวลานำเสนอแต่พบว่าผู้สมัครยังคงพูดอย่างต่อเนื่องเพื่อแสดงออกให้ผู้สมัครได้รับรู้ว่าหมดเวลาตามกติกาแล้วและเพื่อเป็นการกดดันทางสังคมให้ต้องรักษากติกา ทำให้ต่อมาผู้สมัครต่างพยายามนำเสนอความเห็นในระยะเวลาที่กำหนดได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็เคารพกติกาในการไม่พูดแทรกระหว่างที่ผู้สมัครกำลังนำเสนอ แม้ว่าผู้สมัครคนนั้นจะเป็นผู้ที่ตนสนับสนุนหรือไม่ก็ตามจะต้องเปิดใจรับฟังเพื่อเปิดมุมมองของตนให้กว้างออกไป ซึ่งพบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ความร่วมมือและสามารถรักษากติกาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี การแสดงออกเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีประชาธิปไตยในการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายที่เริ่มเกิดขึ้นมาภายใต้ความพยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลัดกันพูด ผลัดกันฟัง ด้วยภาษาดอกไม้หรือสุนทรียะวาจา ไม่มีการโจมตีให้ร้ายกัน ก็ไม่จำเป็นที่แต่ละฝ่ายจะต้องลุกขึ้นมาปกป้องตนเองกระทั่งนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกันและกันอย่างไม่สิ้นสุด

2.4 การหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ไม่โจมตีฝ่ายตรงข้าม

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และจากเพจเฟซบุ๊กของผู้สมัครที่สื่อสารสู่สังคม โดยผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการหาเสียงในการเลือกตั้งปี (2563-2564) ดีขึ้นกว่าการปราศรัยหาเสียงในปีที่ผ่านมา (2555) โดยผู้ให้สัมภาษณ์เล่าถึงบรรยากาศในการหาเสียงให้ฟังว่าส่วนใหญ่เป็นการหาเสียงโดยรถแห่วิ่งหาเสียงตามตรอกซอกซอยไม่ค่อยมี

การจัดเวทีปราศรัยหาเสียงแบบแต่ก่อน ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตการหาเสียงในพื้นที่ของผู้วิจัยที่จะพบการหาเสียงด้วยรูปแบบรถแห่เป็นหลัก ซึ่งมีให้เห็นกันทั่วไปในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ที่เปิดผ่านลำโพงรถแห่มีหลากหลาย ตั้งแต่เพลง สโลแกน นโยบายสั้นๆ เป็นต้น ด้วยการที่ผู้สมัครเลือกใช้รถแห่ในการหาเสียงเช่นนี้อาจเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้การหาเสียงในลักษณะกล่าวหาว่าร้ายลดลงตามไปด้วย เนื่องจากเนื้อหาที่บันทึกไว้ส่วนใหญ่มักเป็นเนื้อหากลางๆเน้นไปที่สโลแกนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะด้วยความที่รถแห่มักวิ่งผ่านพื้นที่ต่างๆอย่างรวดเร็วทำให้ไม่สามารถนำเสนอเนื้อหาต่างๆได้แต่ต้องเป็นเนื้อหาที่สั้นกระชับได้ใจความและจับใจ ดังนั้น ในการหาเสียงด้วยรูปแบบรถแห่ส่วนใหญ่ก็ได้ยินแต่สโลแกนและเพลง มีในบางกรณีที่ผู้สมัครใช้รถแห่ไปจอดตามที่ชุมชนต่างๆเช่นตลาดนัดก็อาจมีการเปิดข้อความที่บันทึกในเชิงนโยบายเพิ่มเติมขึ้นมาด้วย

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ ก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันเล็กน้อย ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าในขณะที่การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดส่วนใหญ่ผู้สมัครเลือกที่จะใช้รถแห่ไปตามที่ต่างๆ ทว่าในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมินั้นผู้สมัครเลือกที่จะใช้รูปแบบรถแห่ผสมผสานกับการเปิดเวทีย่อยตามชุมชนต่างๆ ประกอบกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าเรื่องขนาดของพื้นที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้รูปแบบการหาเสียงของผู้สมัครในสองระดับนี้แตกต่างกัน ในกรณีของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นพื้นที่หาเสียงกว้างในระดับจังหวัดการเปิดเวทีหาเสียงทุกอำเภอจึงแทบเป็นไปได้ในระยะเวลาเพียง 1 เดือน ดังนั้น ในการหาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงใช้รถแห่เป็นวิธีการหลัก ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าพวกเขาได้เจอกับผู้สมัครอยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่ก็จะปรากฏตัวโดยการยืนหลังรถแห่ที่ขับผ่านไปอย่างรวดเร็ว มีบ้างที่พวกเขาได้เจอกับผู้สมัครซึ่งหน้าแต่เป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆที่เพียงพอให้ผู้สมัครได้ยื่นนามบัตรแนะนำตัวพร้อมสโลแกนของตนเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้ยินคำปราศรัยที่อาจมีลักษณะโจมตีจึงลดลง กระนั้น เมื่อกล่าวถึงลักษณะของการหาเสียงที่ชาวบ้านได้พบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าโดยเนื้อหาแล้วก็มีความเปลี่ยนแปลงไปไม่ได้มีลักษณะโจมตีผู้ใด *“ส่วนใหญ่เขาก็พูดเรื่องของเขาเอง ไม่ได้ว่าใคร”* ชาวบ้านคนหนึ่งกล่าว

ในทางกลับกันบรรยากาศการหาเสียงในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิลบมีความเข้มข้นมากกว่า ที่กล่าวเช่นนี้เป็นเพราะในการหาเสียงของผู้สมัครนายกเทศมนตรีนั้นมีลักษณะผสมผสานระหว่างรถแห่และการจัดเวทีในชุมชน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีโอกาสดังที่ผู้ปราศรัยจะกล่าวถึงเรื่องต่างๆได้มากขึ้น และมีความเสี่ยงที่จะมีการพาดพิงถึงฝ่ายอื่นได้มากขึ้นด้วย ผลจากการสังเกตการหาเสียงของผู้สมัครนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิทางไลฟ์สดผ่านเฟซบุ๊กของพวกเขาพบว่ามีอยู่บ้างที่ผู้สมัครจะกล่าวตัดพ้อการหาเสียงที่ยังมีการนำเรื่องส่วนตัวไปพูดว่าร้ายกันลับหลังเพื่อลดความน่าเชื่อถือของผู้สมัครคนอื่น อย่างไรก็ตาม ในเวทีปราศรัยเรามักไม่เห็นการโจมตีกันอย่างหนักหน่วง แต่มักเป็นการนำเสนอนโยบายแนะนำทีมงานและขอโอกาสจากผู้มีสิทธิ

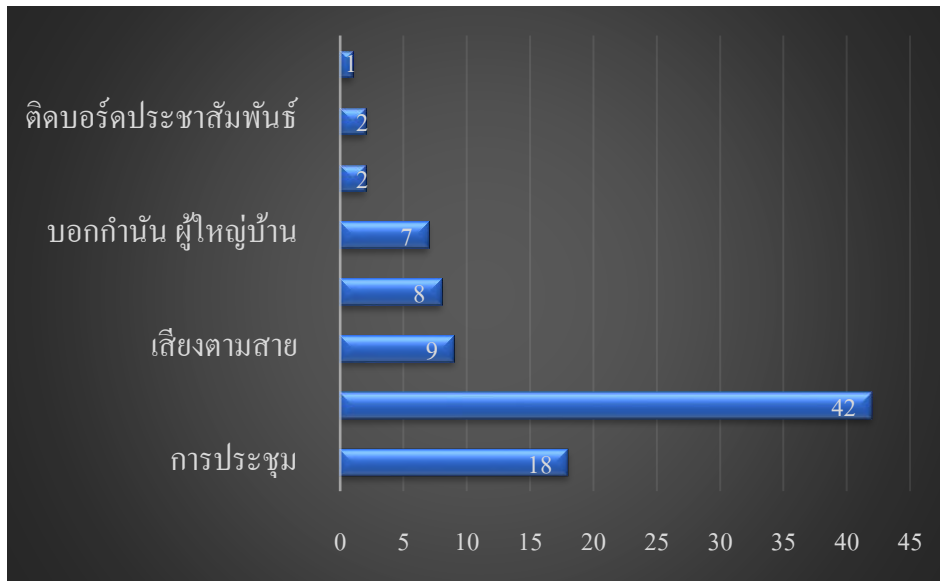
เลือกตั้งเป็นหลัก กระนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่า การพูดจาพาดพิงหรือลดความน่าเชื่อถือของผู้สมัครคู่แข่งจะหมดไปเสียทีเดียว ปัญหาดังกล่าวยังคงมีให้เห็นอยู่บ้างทว่าก็มีอยู่อย่างประปราย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สมัครมีการหาเสียงในลักษณะที่เน้นการประชาสัมพันธ์ตัวเอง นโยบายและผลงานของตนเองมากขึ้นกว่าเดิม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะรูปแบบการหาเสียงที่เน้นการใช้รถแห่มากขึ้น และอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะตัวผู้สมัครเองเน้นไปที่การหาเสียงเชิงนโยบายมากขึ้น ทำให้การหาเสียงมีลักษณะที่สร้างสรรค์มากขึ้น กระนั้น เรื่องของการนำเรื่องส่วนตัวของผู้สมัครไปพูดลับหลังเพื่อลดความน่าเชื่อถือของผู้สมัครก็ยังมีให้เห็นอยู่บ้างประปราย

2.5 การขยายผลโครงการในระดับพื้นที่โดยผู้เข้าร่วมเสวนา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีสานเสวนาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการจัดเวทีสานเสวนา โดยร้อยละ 99 นำโครงการนี้ไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อ มีเพียง ร้อยละ 1 เท่านั้น ที่ยังไม่ได้มีการเผยแพร่หรือบอกต่อโครงการกับผู้ใด โดยรูปแบบการเผยแพร่ที่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ อันดับที่ 1 เป็นการเผยแพร่โดยการบอกต่อคนรู้จัก คิดเป็นร้อยละ 42 อันดับที่ 2 เป็นการเผยแพร่ผ่านการประชุม คิดเป็นร้อยละ 18 และอันดับที่ 3 เป็นการเผยแพร่ผ่านเสียงตามสายร้อยละ 9 นอกนั้น เป็นการบอกต่อกับคนที่ทำงาน บอกต่อกำนันผู้ใหญ่บ้าน เผยแพร่ผ่านเฟสบุ๊ก ออนไลน์ ดิจบอร์ดประชาสัมพันธ์หรือประชาสัมพันธ์ผ่านรายการวิทยุ ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ด้านผู้สมัครรับเลือกตั้ง ทั้งในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ ต่างก็มีการเผยแพร่โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนี้ออกไปเช่นกัน โดยส่วนใหญ่มีการเผยแพร่การวิดีโอการไลฟ์สดเวทีสานเสวนาในเพจเฟซบุ๊กของตนด้วย

17 พ.ย. 2020 • 🌐

3 คลิปVDO ผู้สมัคร

นายก อบจ.ชัยภูมิ เบอร์ 3 แสดงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับ "การไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง" ในเวทีเลือกตั้งท้องถิ่นสมานฉันท์ จัดโดย สถาบันพระปกเกล้า วันที่ 17 พ.ย. 63 ณ ห้องประชุมตึกครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

✅ ดิฉัน.. มันใจว่า ยังมีคนชัยภูมิอีกหลายคน.. ที่ไม่ยอมขาย "เสียง" เพียงเพราะ "เงินตรา" เพราะชัยภูมิยังไม่สิ้นคนดี มองเห็น "คุณค่า" ของความดี ที่ดิฉันได้สร้างผลงานที่เคยทำมาสมัยเป็น "รองนายกอบจ." เป็นเครื่องชี้วัด "คะแนนเสียง" อันบริสุทธิ์ !

❄️ อยากเห็นชัยภูมิเป็นเมืองแห่งบุญ หรือ เมืองแห่งอบายมุข ❄️

❌ ใช้เงิน "ซื้อเสียง" นั่นคือหายนะแห่งการคอร์รัปชัน !

17 พ.ย. 2563 นายกสมาคม

กีฬาแห่งประเทศไทยเข้าร่วมลงมตเวทีเลือกตั้งท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง : นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ แสดงวิสัยทัศน์และนโยบายเพื่อพัฒนาเมืองชัยภูมิ

ด้านสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ โดย รองผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ ให้ข้อมูลว่า ได้นำแนวทางการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ที่สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า พัฒนาขึ้น ไปเผยแพร่ พร้อมทั้งมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมดังกล่าวโดยการติดโปสเตอร์ฉากทัศน์ 3 รูปแบบ เพื่อให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ 36 เทศบาล ประกอบด้วย เทศบาลเมืองชัยภูมิ เทศบาลตำบลสีลอง เทศบาลตำบลบ้านค่ายหมื่นแผ้ว เทศบาลตำบลลาดใหญ่ เทศบาลตำบลโคกสูง เทศบาลตำบลจัตุรัส เทศบาลตำบลหนองบัวโคก เทศบาลตำบลหนองบัวใหญ่ เทศบาลตำบลบำเหน็จณรงค์ เทศบาลตำบลบ้านเพชร เทศบาลตำบลชานเขว้า เทศบาลตำบลทองทอง เทศบาลตำบลลุ่มลำชี เทศบาลตำบลตลาดแร้ง เทศบาลตำบลหนองบัวระเหว เทศบาลตำบลโคกสะอาด เทศบาลตำบลห้วยแย้ เทศบาลตำบลแก้งคร้อ เทศบาลตำบลนาหนองทุ่ม เทศบาลตำบลหนองสังข์ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ เทศบาลตำบลภูเขียว เทศบาลตำบลบ้านเพชร ภูเขียว เทศบาลตำบลบ้านแก้ง เทศบาลตำบลธาตุทอง เทศบาลตำบลบ้านแท่น เทศบาลตำบลบ้านเต่า เทศบาลตำบลเกษตรสมบูรณ์ เทศบาลตำบลบ้านเป่า เทศบาลตำบลบ้านเตือ เทศบาลตำบลคอนสาร เทศบาลตำบลทุ่งลุยลาย เทศบาลตำบลห้วยยาง เทศบาลตำบลคอนสวรรค์ และเทศบาลตำบลเทพสถิต

ภาพตัวอย่างการประชาสัมพันธ์ที่เทศบาลตำบลบ้านเตือ เขตที่ 2

ภาพตัวอย่างการประชาสัมพันธ์ที่เทศบาลตำบลหลวงศิริ

ระยะที่ 3 หลังการเลือกตั้ง การดำเนินการในขั้นนี้ คือถอดบทเรียนร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับบทเรียนที่พวกเขาได้ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ ผลการศึกษาพบว่า ด้านหน่วยงานราชการมองว่าการดำเนินโครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แม้จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงได้ในทันทีทว่าก็ยังดีกว่าไม่ดำเนินการใดๆ ที่ผ่านมาการจัดเวทีสานเสวนา ได้กระตุ้นเตือนผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง แต่ถึงอย่างนั้นเรื่องของการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นก็ยังเป็นวัฒนธรรมที่ดำเนินมาเป็นเวลานานการแก้ไขปัญหานี้ไม่อาจแก้ไขได้เพียงการจัดเวทีเสวนาสร้างความเข้าใจเพียงครั้งสองครั้งแต่ควรดำเนินการอย่างจริงจังต่อเนื่อง ทว่าที่ผ่านมากลับขาดหน่วยงานที่มีความเป็นกลางเป็นผู้ดำเนินการ การที่สถาบันพระปกเกล้าเข้ามาช่วยดำเนินการจึงนับเป็นเรื่องที่ดีเพราะเป็นหน่วยงานราชการทางด้านวิชาการที่ได้รับความเชื่อถือสูงดังนั้น อย่างไรก็ตาม ก็ควรมีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องและเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น การดำเนินงานที่ผ่านมาจากด้วยระยะเวลาที่กระชั้นชิด ทำให้ไม่อาจจัดเวทีได้มากนัก ทว่าหากเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางอื่นๆ ให้มากยิ่งขึ้นอาจสร้างให้แนวคิดเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นกระแสมากกว่านี้

เรื่องของการเป็นกระแสนของโครงการที่ยังน้อยนั้นสอดคล้องกับข้อมูลของผู้ที่เข้าร่วมโครงการที่ระบุว่าพวกเขาขยายผลและบอกต่อการมีอยู่ของโครงการให้แก่คนที่คนรู้จักเป็นหลัก ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้สุ่มสัมภาษณ์คนในพื้นที่จำนวน 30 คนเกี่ยวกับการรับรู้การมีอยู่ของโครงการดังกล่าว มีเพียงร้อยละ 2 ของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยได้ยินโครงการดังกล่าว แต่เมื่อสอบถามถึงแหล่งที่มาที่พวกเขาได้ยินโครงการดังกล่าวกลับไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประชาสัมพันธ์และทำให้โครงการดังกล่าวเป็นที่รู้จักมากกว่านี้

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการระบุไปในทิศทางเดียวกันว่าเมื่อมีโครงการนี้ช่วงเวลาที่หัวคะแนนจะเข้ามาหาเพื่อสอบถามเกี่ยวกับการลงคะแนน และการจ่ายเงินนั้นล่าช้าออกไปกว่าเดิมพวกเขาระบุว่าหากเป็นการเลือกตั้งในยุคก่อนช่วงเวลาของการจ่ายเงินจะมาตั้งแต่ช่วงต้นๆของการหาเสียง แต่การเลือกตั้งครั้งนี้ แม้จะใกล้วันเลือกตั้งก็ยังไม่เห็นมีใครมาแจกเงิน ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการนี้มีส่วนช่วยให้เกิดการตระหนักและระมัดระวังต่อการหาเสียงให้เป็นไปตามกฎหมายมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นอีกว่าแนวทางการปฏิบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งกำลังเริ่มเปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้ยึดติดว่าจะต้องลงคะแนนให้กับผู้ที่มอบทรัพย์สินเงินทองให้อีกต่อไป แม้แต่ในผู้สูงอายุก็มีความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินเงินทอง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งมาจากความเกรงกลัวต่อบาปที่ลดลงไปประกอบกับคนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นวัยทำงานและมีอิทธิพลต่อคนในบ้านเริ่มมีความคิดเปลี่ยนไปมองว่าการรับเงินโดยไม่เลือกนั้นไม่บาป

2. ผลการนำแนวคิดของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ผลการศึกษาพบว่าหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือตามทฤษฎีนั้นสามารถประยุกต์ใช้และส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ผ่านกระบวนการสานเสวนาได้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรกเป็นเรื่องของจำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ประการที่สองเป็นเรื่องของคุณภาพในการเลือกตั้งที่สะท้อนได้จากจำนวนของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้งและประสบการณ์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีต่อการหาเสียงเลือกตั้งในช่วงที่มีการดำเนินโครงการ และประการที่สามเป็นเรื่องของความสมานฉันท์การยอมรับผลการเลือกตั้งของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

จำนวนผู้ไปใช้สิทธิ

ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ ชี้ให้เห็นว่าจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสองระดับ ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ และ ในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ มีจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าร้อยละ 60 กล่าวคือ ขณะที่ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีผู้ไปใช้จำนวน 484,304 คน จากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 542,152 คน คิดเป็นร้อยละ 60.786 ส่วนการเลือกนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 19,143 คน จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 27,555 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 69.47

จำนวนของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งที่ไม่ได้ลดลงไปจากเดิมแม้จะมีความพยายามส่งเสริมให้การเลือกตั้งไม่มีการใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงเช่นนี้ เมื่อประกอบกับบทสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่สะท้อนว่าการมอบทรัพย์สินเงินทองมาช้ากว่าปีที่ผ่านมา ดังที่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อก่อนมากันแล้ว แต่ปีนี้ยังไม่เห็นเลย การเลือกตั้งปีนี้ไม่คึกคัก” จึงอนุมานได้ว่า แท้จริงแล้วการไปใช้สิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจไม่เกี่ยวกับว่าผู้มีสิทธิได้รับเงินทองหรือไม่ แต่พวกเขาเลือกที่จะไปเพราะว่าเป็นหน้าที่และไปใช้สิทธิของตนอยู่แล้ว จำนวนของผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธินั้นก็เกี่ยวข้องกับการไปใช้สิทธิไม่ได้มากกว่าไม่ใช่ว่าความตั้งใจที่จะไม่ไปใช้สิทธิ โดยจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้มีสิทธิบางส่วนอาศัยอยู่นอกพื้นที่และไม่สะดวกกลับไปใช้สิทธิในวันเลือกตั้ง ขณะที่ผู้มีสิทธิบางส่วนก็เป็นผู้ป่วยติดเตียงไม่สามารถออกมาใช้สิทธิได้ ในแง่นี้เรื่องของการใช้ทรัพย์สินเงินทองจึงเป็นไปเพื่อมุ่งหวังในชัยชนะมากกว่าที่จะมุ่งหวังให้คนไปใช้สิทธิใช้เสียง ปรากฏการณ์นี้มีความน่าสนใจว่ากล่าวที่ว่า “เงินไม่มา กาไม่เป็น” แท้จริงแล้วอาจกำลังเกิดความเปลี่ยนแปลงไปก็เป็นได้

การไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ในส่วนของการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งเป็นเป้าหมายระดับโครงการนั้น ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางการสัมภาษณ์ประกอบกับการสำรวจผลการฟ้องร้องเรื่องการหาเสียงที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมควบคู่กัน ซึ่งผล

การสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่ามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับเรื่องการใช้จ่ายเงินของผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้งระบุว่าการหาเสียงเลือกตั้งในครั้งนี้แตกต่างจากการเลือกตั้งในปี 2555 เนื่องจากการซื้อสิทธิขายเสียงลดลงไปอย่างมาก แม้จะไม่หมดไปในทันที โดยร้อยละ 71 ของผู้ให้สัมภาษณ์ประเมินความสำเร็จของโครงการฯ ในการส่งเสริมการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับปานกลาง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนหนึ่งกล่าวว่า *“ดีขึ้นเยอะเลย หลังจากมีโครงการ แต่ว่าความสำเร็จมันก็ยังอยู่ในระดับแค่ปานกลางนะผมว่า แต่อย่างน้อยผมว่าก็ดีกว่าที่ไม่ทำอะไรเลย”*

ด้านหัวหน้าคนคนหนึ่งให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า โครงการนี้ทำให้ผู้สมัครได้ยังคิดอย่างมากทำให้การตัดสินใจใช้เงินเป็นไปอย่างล่าช้า มีผู้สมัครตัดสินใจว่าจะไม่ใช้เงินเช่นกัน แต่สุดท้ายแล้วก็ยังคงต้องพ่ายแพ้ให้แก่อำนาจเงิน เพราะพอผู้สมัครเริ่มผิดกติกาความกลัวแพ้กี้ทำให้ต้องไปกู้เงินมาเพื่อใช้จ่ายเหมือนกัน *“อันที่จริงเขาก็ว่าจะไม่ใช่ๆกันนั่นละ แต่พอไม่มีมา คนอื่นเขาไปแล้ว สุดท้ายก็ไม่ทันเขา ได้ข่าวว่าต้องไปกู้ออกมาแล้ว”* หัวหน้าคนนั้นกล่าว

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นได้ว่าเรื่องของการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นปัญหาที่อาจจะไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น ทว่าการจัดเวทีเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกระทั้งนำมาสู่การทำข้อตกลงร่วมกันนั้นก็จะเป็นสัญญาณที่เหนียวรั้งความต้องการเอาชนะและการแข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตายลงไปได้บ้าง แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาการซื้อเสียงให้หมดลงไป ในทันที ซึ่งเรื่องนี้สอดคล้องกับข้อมูลของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ระบุว่ายังคงมีการฟ้องร้องคดีความเรื่องการหาเสียงและการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรมอยู่เช่นเดิม โดยข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งระบุว่าจำนวนการฟ้องร้องในส่วนของการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมินั้นยังไม่ได้ลดลงไปจากเดิม ทว่าจำนวนคดีความที่ไม่ได้เพิ่มขึ้นจากเดิมนั้นส่วนหนึ่งแม้จะไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์การไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ดีขึ้นในทันทีแต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวยังไม่ได้แยลงและอาจเปลี่ยนแปลงได้แม้ว่าในการเปลี่ยนแปลงการซื้อสิทธิขายเสียงที่มีการปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานนั้นจะไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายแต่ในทางกลับกันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่จะเปลี่ยนไม่ได้เช่นเดียวกัน

ความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง

สำหรับประเด็นเรื่องความสมานฉันท์นี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางการสัมภาษณ์ประกอบกับการสำรวจท่าทีของผู้สมัครที่มีต่อผลการเลือกตั้งซึ่งสื่อสารออกมาผ่านเพจเฟซบุ๊กอย่างเป็นทางการของพวกเขาประกอบกัน โดยผลการสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งชี้ให้เห็นว่าการหาเสียงในครั้งนี้แตกต่างจากการหาเสียงในครั้งก่อน (ปี 2555) เนื่องจากไม่มีการปราศรัยในลักษณะโจมตีผู้สมัครฝ่ายตรงข้าม การหาเสียงเน้นไปที่ตัวผู้สมัครผลงานที่ผ่านมาของผู้สมัคร และนโยบายของผู้สมัครเป็นหลัก ส่งผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเชื่อว่าโครงการนี้สามารถส่งเสริมความสมานฉันท์ในชุมชนได้ถึงร้อยละ 97 *“อันนี้ผมว่าดีมากเลย เดียวนี้ส่วนใหญ่เขาก็พูดกัน*

เรื่องของตัวเองไม่ได้พูดเรื่องคนอื่น” ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนหนึ่งกล่าว “ถ้าให้เปรียบเทียบระหว่างการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับความสมานฉันท์ ผมคิดว่าเรื่องไม่ซื้อเสียงนี้ยากหน่อย ได้แค่ปานกลาง แต่ถ้าความสมานฉันท์นี้ได้มากเลย” ผู้มีสิทธิเลือกตั้งกล่าว

ด้านสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล กล่าวว่าบรรยากาศภายหลังการเลือกตั้งเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีการฟ้องร้องกันมากนัก ด้านหัวหน้าผู้พิพากษาจังหวัดชัยภูมิสะท้อนว่าการเลือกตั้งในครั้งนี้นับบรรยากาศการโต้แย้งกันระหว่างผู้สมัครหมายเลขต่างๆเบาบางลงไปอย่างมากจนชวนให้เกิดความแปลกใจ “ผมว่ามันเงียบๆยังไงไม่รู้” หัวหน้าผู้พิพากษาท่านนั้นกล่าว

ข้อมูลจากการสังเกตท่าทีของผู้สมัครที่มีต่อผลการเลือกตั้ง ซึ่งสื่อสารออกมาผ่านเพจเฟซบุ๊กอย่างเป็นทางการของพวกเขาภายหลังการเลือกตั้งพบว่ามีความแตกต่างกันเล็กน้อยระหว่างท่าทีของผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและผู้สมัครนายกเทศมนตรี กล่าวคือด้านผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นผู้สมัครพบว่าผู้สมัครหมายเลข 2 จาก 3 หมายเลข ได้มีการโพสต์ขอบคุณประชาชนที่ให้การสนับสนุน พร้อมทั้งแสดงความยินดีกับผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในครั้งนี้นั้น ส่วนผู้สมัครอีก 1 หมายเลขที่แม้จะไม่มีกระแสแสดงความยินดีกับผู้ชนะ การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างเป็นทางการแต่ก็ประกาศยอมรับผลการเลือกตั้ง ขณะที่ ผู้สมัครนายกเทศมนตรีที่แพ้การเลือกตั้งเพียงแต่ออกมาแสดงความขอบคุณทุกคะแนนเสียงเท่านั้น แต่ไม่ได้แสดงความยินดีกับผู้ชนะผ่านเพจเฟซบุ๊กของตนแต่อย่างใด

21 ธ.ค. 2020

..ก้าวใหม่...ชัยภูมิ เบอร์ 2 ❌

ผม ขอกราบขอบคุณ จากใจจริง ❤️ ทุกคะแนนเสียงที่บริสุทธิ์มอบให้กับผมในการเลือกตั้ง อบจ. ในครั้งนี้ เปรียบเสมือนเสียงสวรรค์ของพี่น้องร่วมอุดมการณ์ทุกคะแนนเสียง ทุกรอยยิ้ม ทุกกำลังใจ เพื่อร่วมกันพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ มุ่งสู่ “เมืองแห่งความสุข” ต่อไป และขอแสดงความยินดีกับนายก อบจ. คนใหม่ ที่จะเข้ามาพัฒนาและบริหารบ้านเมืองด้วยความจริงใจ

“ใจถึง..ฟังได้”

21 ธ.ค. 2020

🌸 ดินฉันขอแสดงความยินดีกับว่าที่ "นายก อบจ. ชัยภูมิ" คนใหม่ นะคะ 🌸

✅ ขอกราบขอบพระคุณทุกคะแนนเสียง "บริสุทธิ์" ที่เลือกดิฉัน เพราะถือว่าท่านได้มองเห็น "คุณงามความดี" มากกว่า "เงิน" ดิฉันไม่เสียใจ... มีแต่ความ "ภูมิใจ" เพราะนี่คือจุดเริ่มต้นของการ "ไม่ซื้อเสียง" แม้มันจะยาก แต่ก็ทำให้รู้ว่า "ความดี" ยังเอาชนะ "ใจ" ของพี่น้องประชาชนชาวชัยภูมิได้ถึง 30,463 คน 🍷🍷🍷

✅ นับจากนี้ต่อไป ดิฉันก็ยังมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานช่วยเหลือพี่น้องประชาชนต่อไป ตามกำลังของตนเองที่ฟังจะทำได้ให้เต็มศักยภาพและความสามารถของดิฉัน

🌸 ขอบพระคุณค่ะ 🌸

บทที่ 5

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือและการสานเสวนาทางออก 2) เพื่อนำแนวคิดหลักการวิธีการของประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือและการสานเสวนาทางออกไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 3) เพื่อพัฒนาผลการศึกษาและแนวทางการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าแนวทางการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผู้วิจัยแบ่งไว้เป็น 3 ระยะ โดยกำหนดให้แต่ละระยะจะมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือและหลักการสานเสวนาทางออก เพื่อที่สุดท้ายแล้วจะนำมาสู่เป้าหมายตามกระบวนการ 6 ประการ คือ 1) ผู้เข้าร่วมเวทีมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น 2) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจโครงการและยินดีเข้าร่วมเวทีสานเสวนาทางออก 3) ผู้เข้าร่วมเวทีตื่นตัวร่วมกำหนดกติกาในการเลือกตั้ง และร่วมเผยแพร่โครงการนี้ 4) ผู้สมัครให้ความสำคัญกับการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ไม่โจมตีฝ่ายตรงข้าม 5) ยอมรับผลการเลือกตั้ง และ 6) การฟ้องร้องคดีความเกี่ยวกับการเลือกตั้งลดลงหรือไม่เพิ่มขึ้นจากเดิมนั้น ผลจากการดำเนินโครงการที่ผ่านมาพบว่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายผ่านการจัดเวทีสานเสวนาทางออกตามแนวทางประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือนั้น สามารถส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้านดังนี้

1) ผู้เข้าร่วมเวทีมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น

ผลจากแบบทดสอบชี้ให้เห็นว่าเวทีเสวนาทางออกสามารถช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมเวทีเสวนาได้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการจัดเวทีเสวนาโดยมีการเสริมความรู้ความเข้าใจก่อนเริ่มต้นแลกเปลี่ยนนโยบายระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้น สามารถเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้ โดยผลจากการศึกษาพบว่าผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาร้อยละ 90.44 ได้คะแนนเพิ่มมากขึ้นหลังเข้าร่วมเวที ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนามีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่ใช่การฮั้วกันแต่มีเป้าหมายเพื่อการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้การเลือกตั้งสิ้นสุดลงด้วยความสมานฉันท์ โดยได้คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 6.55 เป็น 8.08 คะแนน แสดงให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้งในแง่หลักการและกฎหมายเพิ่มมากขึ้นภายหลังเข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เข้าร่วมร้อยละ 9.55 ที่ได้คะแนนเท่าเดิม ซึ่งเรื่องนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่ามีเงื่อนไขอย่างน้อย 2 ประการที่ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจดังกล่าว

ประการแรก เป็นเรื่องของระยะเวลาในการให้ความรู้ เนื่องจากเวทินี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างภาคส่วนต่างๆเป็นหลัก ส่งผลให้การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาอีกหลายส่วนที่จะต้องนำเสนอในเวทิสาวนาก่อนเริ่มต้นกระบวนการเสวนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการฟังอย่างตั้งใจ สนทริยสนทนา กติกาในการสานเสวนา กระบวนการแสวงหาฉันทามติ และกฎหมายเลือกตั้ง ทำให้ภายใต้ระยะเวลาที่จำกัดนั้นแนวคิดเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นอาจถูกลดทอนความสนใจไปโดยบริบทได้

ประการที่สอง เรื่องบริบทแวดล้อมและเป้าหมายหลักในเวทิสาวนาซึ่งเน้นไปที่การมารับฟังและสอบถามนโยบายกับผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นหลัก ไม่ใช่การเรียนรู้เนื้อหาทางด้านวิชาการ ดังนั้นบรรยากาศในการถ่ายทอดความรู้ในเวทิจึงไม่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนหรือซักถามกรณีที่มีข้อสงสัยต่อเนื้อหาวิชาการได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจมีกรณีและผู้เข้าร่วมเวทิสาวนาจะยังเชื่อมั่นในความคิดเก่าๆเพราะยังไม่เข้าใจว่าแนวคิดเรื่องการปรึกษาหารือจะกระทำอย่างไรเป็นรูปธรรมได้อย่างไร จึงทำให้พวกเขายืนยันที่จะตอบคำถามด้วยคำตอบเดิม

จากข้างต้น ตามทฤษฎีเรื่องการศึกษาสำหรับพลเมืองได้เช่นกันว่าการส่งเสริมการศึกษานั้นจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ดังนั้น แม้ในเวทิสาวนาผู้วิจัยจะจัดให้มีช่วงของการถ่ายทอดความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและบทบาทพลเมืองประชาธิปไตยไว้ด้วย ทว่าด้วยเป้าหมายของเวทิสาวนาที่เสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนโยบายระหว่างกัน การให้ความรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่มาก นับเป็นข้อจำกัดประการหนึ่ง จึงทำให้มีจำนวนหนึ่งที่ยังไม่อาจเปลี่ยนความคิดหรือเกิดความเข้าใจในประเด็นที่นำเสนอได้

อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการประชาเสวนาและการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นเฉพาะให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ตระหนักในความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถเกิดขึ้นได้ ผ่านการจัดเวทิสาวนาที่ผสานระหว่างการสร้างความรู้สู่การลงมือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาสำหรับพลเมืองที่ไม่ได้มีเพียงแค่การสร้างความรู้ในห้องเรียนเท่านั้นแต่การเรียนรู้ยังเกิดขึ้นได้จากการลงมือปฏิบัติจริงด้วย การจัดเวทิสาวนานับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการสร้างความรู้เสริมทักษะและสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองได้

ด้วยเหตุนี้เอง การที่ผู้เข้าร่วมเวทิสาวนาจะมีความรู้ที่ไม่เพิ่มขึ้นนั้นหรือแม้กระทั่งอาจลดลงได้จึงเป็นเรื่องปกติของการเข้ารับฟังการบรรยายในเวทิสาวนาเพียงแค่ครั้งสองครั้ง ภายใต้ระยะเวลาจำกัด ทั้งยังมีการเฉลี่ยการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปในหลายเรื่อง ไม่ได้เน้นให้ความรู้แบบเป็นการเฉพาะ จึงเป็นเรื่องปกติที่จะทำให้การเรียนรู้เป็นไปได้อย่างไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตาม จำนวนผู้ที่ได้รับคะแนนเพิ่มขึ้นจากการร่วมเวทิสาวนา 2 ครั้ง ซึ่งเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 50 ได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดเวทิสาวนาสามารถเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมได้

2) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจโครงการและยินดีเข้าร่วมเวทีสานเสวนาหาทางออก

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแม้กลุ่มเป้าหมายหลักทั้ง 3 กลุ่มซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ต่างก็มีผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน แต่สุดท้ายแล้วทั้ง 3 ฝ่ายก็ยินดีที่จะเข้าร่วมในเวทีสานเสวนาหาทางออกในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิและนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิที่ผ่านมา หากพิจารณาถึงกระบวนการดำเนินโครงการจะพบได้ว่าระยะก่อนเริ่มต้นโครงการซึ่งนับตั้งแต่ที่ผู้วิจัยได้เริ่มต้นพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อสร้างความเข้าใจและเชิญชวนเข้าร่วมเวทีเสวนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งและสุมเสี่ยงไม่น้อยที่ผู้สมัครซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญของกระบวนการนี้จะปฏิเสธการเข้าร่วมเวทีเสวนา ทั้งนี้เพราะเป้าหมายสำคัญของผู้สมัครอยู่ที่ชัยชนะเพื่อได้พวกตนได้มีโอกาสเข้ามาดำเนินโครงการนโยบายตามที่พวกเขาคาดหวัง ดังนั้น การที่ผู้วิจัยเข้าไปทำความเข้าใจและสร้างมุมมองใหม่ๆ ให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งอาจจะไม่ตรงกับผลประโยชน์เดิมของผู้สมัครจึงมีโอกาสที่จะถูกปฏิเสธ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาว่าผู้สมัครเป็นกลุ่มที่ตั้งคำถามต่อกระบวนการดำเนินโครงการของผู้วิจัยมากที่สุด ขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการโดยไม่ได้สนใจไต่ถามเรื่องกระบวนการมากเท่าใดนัก ทั้งนี้เพราะ กระบวนการเสวนาของโครงการนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม หากผู้สมัครปฏิเสธที่จะเข้าร่วมโครงการ เป้าหมายเชิงกระบวนการก็อาจจะถูกรีดรอนลงไปซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเป้าหมายหลักของโครงการในเรื่องการลดการ ซื่อเสียดและสร้างความสมานฉันท์ได้ ดังนั้น การทำให้ผู้สมัครเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมโครงการและเข้าร่วมในเวทีประชาเสวนาตั้งแต่ต้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งผู้วิจัยพบว่า "ความโปร่งใส" "เป็นกลาง" ของผู้อำนวยการเสวนาหรือในที่นี้ก็คือผู้วิจัยมีความสำคัญต่อการสร้างความไว้วางใจให้แก่ผู้สมัคร เปิดใจและยินดีเข้าร่วมโครงการได้ ในแง่นี้แสดงให้เห็นว่าประเด็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้สมัครที่หลายฝ่ายมองว่าเป็นเงื่อนไขหนึ่งซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินโครงการไม่ประสบความสำเร็จ ในความเป็นจริงผู้สมัครมีความพร้อมเปิดใจรับฟังและเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาว เพียงแต่ผู้ดำเนินการจะต้องแสดงความเป็นกลางเพื่อชี้ให้เห็นว่าไม่ได้เข้ามาแทรกแซงการแข่งขันระหว่างผู้สมัคร เพียงแต่สร้างโอกาสให้ผู้สมัครได้พบกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งและพยายามส่งเสริมและธำรงไว้ซึ่งกระบวนการเลือกตั้งที่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นไปตามกติกาของบ้านเมืองไม่ได้มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายใด ความเป็นไปได้ที่กลุ่มเป้าหมายอย่างผู้สมัครซึ่งมีความหลากหลายและมีเสียงที่จะปฏิเสธเข้าร่วมโครงการ สุดท้ายแล้วจะยินดีเข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการได้ กล่าวโดยสรุปได้ว่าสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจและเชิญชวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมโครงการและเข้าร่วมในเวทีเสวนาอยู่ที่ความสามารถในการตอบคำถามในรายละเอียดและการรักษาความเป็นกลางของผู้จัดเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3) ผู้เข้าร่วมเวทีต้นตัวร่วมกำหนดกติกาในการเลือกตั้ง และร่วมเผยแพร่โครงการนี้

ผลจากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการจัดเวทีเสวนาหาทางออกเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ได้รับเชิญเข้าร่วมเป็นตัวแทนในเวทีได้ โดยผลการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาระบุให้เห็นว่าร้อยละ 99 ของผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนานำเอาเรื่องของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปเผยแพร่ผ่านช่องทางต่างๆไม่ว่าจะเป็น การบอกต่อกับผู้รู้จัก บอกเล่าแก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนที่ทำงาน การแจ้งต่อที่ประชุมหมู่บ้าน การแจ้งผ่านเสียงตามสาย การนำไปออกรายการวิทยุหรือแม้แต่การโพสต์ข้อความผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสนใจและความตื่นตัวของผู้ที่เข้าร่วมโครงการในการเผยแพร่โครงการออกไปสู่ผู้อื่นในชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ขอนำสังเกตประการหนึ่งคือ รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่มีลักษณะประชาสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิดตัวคนใกล้ชิดนี้ แม้จะสะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวของผู้ที่เข้าร่วมโครงการที่อาจส่งต่อถึงผู้คนในสังคมได้ กระนั้น ก็อาจมีข้อจำกัดในเรื่องของการถ่ายทอดเนื้อหาองค์ความรู้เชิงวิชาการอยู่พอสมควร ซึ่งอาจกระทบต่อความเข้าใจอย่างแท้จริงของผู้ที่รับฟังต่อกันไปได้ แต่ถึงอย่างนั้นการสื่อสารโดยสื่อบุคคลก็คือรูปแบบดั้งเดิมที่มีประสิทธิภาพ เมื่อทราบเช่นนี้ผู้ดำเนินโครงการอาจจะต้องพิจารณาจัดสรรค่าใช้จ่ายหรือข้อจำกัดบางอย่างน้อยลงเพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการจดจำได้ง่ายขึ้นและสามารถถ่ายทอดหัวใจของโครงการที่ต้องการสื่อสารไปได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้การประชาสัมพันธ์โดยผู้เข้าร่วมเสวนาจะเป็นสิ่งสำคัญแต่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ยังต้องแสดงบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างให้แนวคิดดังกล่าวเป็น “กระแส” ที่ได้รับการพูดถึงในชุมชนอย่างต่อเนื่องกระทั่งถึงวันเลือกตั้ง โดยอาจพิจารณาดำเนินการไปพร้อมๆกับการสร้างแกนนำในพื้นที่เพื่อทำหน้าที่ช่วยประชาสัมพันธ์แก่คนในชุมชนอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้ หากต้องการให้โครงการมีการขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไปนอกเหนือจาก ความครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายแล้วก็คือเรื่องของศักยภาพบทบาทหน้าที่และโอกาสในการขยายผลโครงการของตัวแทนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมโครงการ รวมไปถึงการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงองค์ความรู้ที่เข้าใจง่าย การมีช่องทางแจ้งข่าวสาร และการสร้างให้โครงการเป็นกระแสได้รับการพูดถึงอย่างมากในชุมชนอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้มีการพูดถึงโครงการนี้เพิ่มมากขึ้นได้ ซึ่งที่ผ่านมามีการสร้างให้โครงการได้รับการกล่าวถึงและเป็นกระแสยังไม่ถูกดำเนินการมากนัก ส่วนหนึ่งอาจจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์โครงการให้ทั่วถึงและเป็นที่ยอมรับ

4) ผู้สมัครให้ความสำคัญกับการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ไม่โจมตีฝ่ายตรงข้าม

ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการหาเสียงของผู้สมัครเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การโจมตีเรื่องส่วนตัวของผู้สมัครคนอื่นลดลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะไม่ได้หมดลงไปทั้งหมด โดยการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการหาเสียงของผู้สมัครนั้นไม่ได้มีลักษณะของการโจมตีหรือพาดพิงผู้อื่นเช่นแต่ก่อน โดยสิ่งที่เห็นเพิ่มขึ้นคือผู้สมัครเน้นกล่าวถึงสโลแกนของตนเอง เรื่องราวของตนเอง และนโยบายของตนเองเป็นหลัก ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะรูปแบบของการหาเสียงที่ผู้สมัครใช้รณรงค์ในการหาเสียงกันอย่างกว้างขวาง ทำให้เนื้อหาที่เผยแพร่ผ่านรถแห่เป็นไปได้อย่างจำกัด แตกต่างจากการจัดเวทีปราศรัยซึ่งมีแนวโน้มที่จะพาดพิงกันได้มากกว่า รูปแบบการหาเสียงที่ใช้รถแห่มากขึ้นนี้สัมพันธ์กับการหาเสียงที่โจมตีกันลดลง แน่นนอนว่าสุดท้ายการแก้ไขปัญหาคือสิทธิขาดเสียงให้หมดไปไม่อาจกระทำได้ผ่านการจัดเวทีเสวนาเพียงครั้งหรือสองครั้ง ทว่าผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการแข่งขันของผู้สมัครเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ลักษณะของการโจมตีผู้สมัครคนอื่นลดน้อยลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการหาเสียงที่ใช้รถแห่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เนื้อหาที่บันทึกไว้เป็นไปได้อย่างจำกัดมุ่งเน้นนำเสนอไปที่สโลแกนของผู้สมัครและนโยบายเป็นหลัก ซึ่งต่างจากการจัดเวทีปราศรัยซึ่งมีโอกาสที่ผู้สมัครจะกล่าวพาดพิงหรือโจมตีผู้สมัครคนอื่นได้ ผลการศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่าบางทีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการหาเสียงอาจทำให้ความรุนแรงในการหาเสียงลดลงได้

5) ยอมรับผลการเลือกตั้ง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภายหลังการเลือกตั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับผลการเลือกตั้ง ไม่มีการคุกคามข่มขู่ผู้สมัครหรือผู้สนับสนุนผู้สมัครทั้งฝ่ายที่ชนะและฝ่ายที่แพ้ โดยผู้สมัครนายก อบจ. มีการประกาศแสดงความยินดีกับผู้ที่ชนะการเลือกตั้งผ่านเฟซบุ๊กของตนเองอย่างเป็นทางการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของการยอมรับผลการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสำรวจพบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งร้อยละ 97 เชื่อว่าโครงการนี้สามารถส่งเสริมความสมานฉันท์ในชุมชนได้ ด้านผู้สมัครก็เช่นเดียวกันมองว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินโครงการนี้ที่เห็นได้ชัดเมื่อก็คือความสมานฉันท์การยอมรับซึ่งกันและกัน การรับฟังความเห็นต่างและการให้เกียรติกันระหว่างผู้สมัครและผู้สนับสนุนแต่ละฝ่าย แม้ว่าสุดท้ายแล้วการซื้อสิทธิขายเสียงอาจไม่ได้หมดไปในการรณรงค์เพียงครั้งหรือสองครั้งแต่ความสมานฉันท์นั้นถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นได้ง่ายกว่า

ข้อค้นพบนี้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่า หากผู้สนใจนำโครงการนี้ไปดำเนินการต่ออาจจะต้องพิจารณาเรื่องการรณรงค์เลือกตั้งแบบสมานฉันท์ ไม่เน้นการแข่งขันรุนแรงและการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ไม่โจมตีให้มากขึ้น เพราะเป็นประเด็นที่ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่ามีสำคัญอย่างมากเพราะสุดท้ายภายหลังจากเลือกตั้งพวกเขาก็ต้องอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันอยู่ดีที่ยังส่งเสริมได้ง่ายกว่าการ “ห้าม” ไม่ให้มีการจ่ายหรือ

รับเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียง และอาจเป็นจุดตั้งต้นที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพูดคุยกันเพื่อสร้างการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงต่อไปในอนาคต

6) การฟ้องร้องคดีความเกี่ยวกับการเลือกตั้งลดลงหรือไม่เพิ่มขึ้นจากเดิม

ผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าจำนวนของคดีความเกี่ยวกับการเลือกตั้งไม่ได้ลดลงไปจากเดิม ทว่าก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นจากเดิมเช่นเดียวกัน ผลการสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งชี้ให้เห็นว่าการหาเสียงในครั้งนี้แตกต่างจากการหาเสียงในครั้งก่อน (ปี 2555) เนื่องจากไม่มีการปราศรัยในลักษณะโจมตีผู้สมัครฝ่ายตรงข้าม การหาเสียงเน้นไปที่ตัวผู้สมัคร ผลงานที่ผ่านมาของผู้สมัคร และนโยบายของผู้สมัครเป็นหลัก นอกจากนี้ ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการ ในการศึกษาเรื่องนี้พบว่าท่ามกลางความพยายามรณรงค์ให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และบรรยากาศที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับถึงความล่าช้าในการมาถึงของทรัพย์สินบางอย่างที่ผู้สมัครมักจะมอบให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฤดูกาลเลือกตั้ง รวมไปถึงการยอมรับอย่างตรงไปตรงมาของผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางรายที่ว่าหากมีการมอบเงินพวกเขาจะรับไว้แต่การตัดสินใจเลือกยังเป็นอิสระของพวกเขาไม่ได้รับปากว่าจะลงคะแนนให้กับผู้ที่มีมอบเงิน สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ได้ให้คุณค่ากับเงินสูงเท่ากับความสามารถความดีและคุณสมบัติอื่นๆของผู้สมัคร ซึ่งจำนวนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อยู่ระหว่างร้อยละ 60-70 นั้น จึงสามารถอนุมานได้ว่าแท้จริงแล้วการไปใช้สิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจไม่เกี่ยวกับว่าผู้มีสิทธิได้รับเงินทองหรือไม่ แต่พวกเขาเลือกที่จะไปเพราะว่าเป็นหน้าที่และไปใช้สิทธิของตนอยู่แล้ว ส่วนผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการไปใช้สิทธิไม่ได้มากกว่า ไม่ใช่ความตั้งใจที่จะไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ปรัชญาการนี้จึงมีความน่าสนใจว่าคำกล่าวที่ว่า “เงินไม่มา กาไม่เป็น” แท้จริงแล้วอาจกำลังเกิดความเปลี่ยนแปลงไปก็เป็นได้ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์การหาเสียงเลือกตั้งด้วยวิธีการแจกทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงนั้นแม้จะไม่เปลี่ยนแปลงไปหรือลดลงไปในทันทีแต่สถานการณ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและควรมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายผ่านการจัดเวทีเสวนาหาทางออกตามแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือกัน สามารถส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ได้ กล่าวคือ สามารถส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาได้ สามารถกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาเกิดความตื่นตัวและมีการขยายผลบอกต่อโครงการนี้ต่อไปได้ สามารถสร้างความตระหนักให้แก่ผู้สมัครเห็นความสำคัญของการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ไม่โจมตีฝ่ายตรงข้ามได้ สามารถส่งเสริมให้เกิดการยอมรับผลการเลือกตั้งและความสมานฉันท์ได้ อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ความเปลี่ยนแปลงมีความชัดเจนและขยายผลไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปแนวทางการนำหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกไปประยุกต์ใช้

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่ากระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) และกระบวนการประชาเสวนา (citizen dialogue) นั้นสามารถนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและส่งเสริมคุณภาพประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในที่นี้เป็นกรนำเอาหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงและสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน ซึ่งจากการนำเอากระบวนการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้พบว่า มีข้อสรุปและข้อพึงสังเกตหลายประการในการประยุกต์ใช้แนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการประชาเสวนาให้มีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ โดยในที่นี้ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มผลการศึกษาที่ได้ขึ้นเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการประชาเสวนา จำนวน 5 ข้อ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การสร้างความรู้ ความเข้าใจ คือจุดเริ่มต้นสำคัญ

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าความสนใจเข้าร่วมโครงการนั้นความรู้ความเข้าใจความสำคัญของโครงการมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการสานเสวนาทางออกสามารถกระทำได้ในระยะที่ 1 ในการเข้าพบเป็นการส่วนตัวเพื่อทำความเข้าใจโครงการกับผู้สมัคร และในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงของการจัดเวทีสานเสวนา ซึ่งจะมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสร้างความสมานฉันท์และการเลือกตั้งมาให้ความรู้เล่าประสบการณ์และสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งผลจากการทำแบบทดสอบเปรียบเทียบกันระหว่างก่อนและภายหลังการรับฟังจะเห็นได้ว่าการจัดเวทีสานเสวนาเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจได้ ดังจะเห็นได้ว่าการจัดเวทีเสวนาทั้งสองนั้นโดยเฉลี่ยแล้วมีผู้ที่ได้รับคะแนนเพิ่มมากขึ้นสูงกว่าร้อยละ 50 จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินโครงการหนึ่งๆให้ประสบความสำเร็จการตั้งต้นจากการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจยังเป็นสิ่งสำคัญ โดยความรู้ในที่นี้จะประกอบกันทั้งความรู้เชิงทฤษฎีและความรู้ในทางปฏิบัติตามแนวคิด civic education โดย 1) ความรู้ทางทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ความสำคัญของพลเมืองในการมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์บ้านเมืองที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี 2) ความรู้ในทางปฏิบัติ ซึ่งในที่นี้ครอบคลุมความรู้เรื่องกระบวนการประชาเสวนา การมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฤดูกาลเลือกตั้งที่มากกว่าการรับฟังการหาเสียงจากผู้สมัคร ประสบการณ์ประยุกต์ใช้กระบวนการประชาเสวนากับการจัดการปัญหาประเด็นอื่นๆ แนวทางการประยุกต์ใช้กระบวนการประชาเสวนาและประสบการณ์อื่นๆกับการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่ องค์ความรู้เหล่านี้จะเป็นเสมือนสปอตไลท์ที่ส่องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เล็งเห็นความสำคัญและความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งต่างๆวมไปถึงบทบาทบางประการของพวกเขาซึ่งอาจถูกมองข้ามไปได้ชัดเจนมากขึ้น

ประการที่สอง ความไว้วางใจและความเป็นกลางคือหัวใจของความร่วมมือ

อย่างไรก็ตามแม้ผลการศึกษาก็ชี้ให้เห็นว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการเลือกตั้งสมานฉันท์และประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเข้าใจความสำคัญของโครงการและเห็นว่าโครงการเป็นสิ่งที่ดี ทว่าด้วยความที่เป้าหมายสุดท้ายของผู้สมัครไม่ได้สิ้นสุดแค่บนเวทีเสวนาแต่มีคือชัยชนะจากการเลือกตั้ง ดังนั้น การให้ความรู้เพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินโครงการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและเข้าร่วมในกิจกรรมประชาเสวนา แม้ในความเป็นจริงการถูกปฏิเสธจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอาจเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากประเด็นที่เสวนานั้นมีความอ่อนไหวและละเอียดอ่อนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ศักดิ์ศรี และชัยชนะ ทว่าหากเป็นเช่นนั้นเวทีเสวนาที่ขาดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักๆจึงยากที่จะบรรลุเป้าหมายที่พึงพอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอันเป็นเป้าหมายหลักของเวทีเสวนาได้

จากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าการคำนึงถึงผลประโยชน์ ศักดิ์ศรี และชัยชนะของผู้สมัครประกอบกันไป โดยผู้วิจัยมีการปรับตัวและนำเอาหลักของความเป็นกลางมาปรับใช้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสจริงใจและความเป็นกลางของผู้จัด ก็สามารถลดความหวงกัวงวลของผู้สมัครที่เกรงว่าจะเสียคะแนนเสียงลงไปได้อย่างมาก เพราะต้องไม่ลืมว่า คะแนนเสียง คือเป้าหมายสูงสุดของผู้สมัคร ดังนั้นจึงไม่แปลกที่พวกเขาจะคาดหวังว่าเวทีที่จะเข้าร่วมนั้นต้องไม่ทำให้พวกเขาสูญเสียคะแนนเสียงเมื่อไปร่วม เวทีต้องไม่ทำให้พวกเขาเสียเปรียบและต้องไม่มีการผูกมัดพวกเขาในทางปฏิบัติ เช่นการทำสัญญาหรือการทำข้อตกลงร่วมกันในเรื่องอันใด ในแง่นี้ความเป็นกลางและความโปร่งใสของเจตนารมณ์ในการจัดเวทีจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องแสดงออกมาให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการตอบคำถามได้อย่างชัดเจนถึงรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลางและรักษาผลประโยชน์ในการที่จะไม่เสียคะแนนของผู้สมัครเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้สมัครมีโอกาสตัดสินใจเข้าร่วมเวทีเสวนากับสาธารณะชน

ดังนั้น เพื่อคลายข้อสงสัยถึงความเป็นกลางในการจัดงาน การที่ผู้วิจัยจัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับ “กระบวนการ” จัดเวทีเสวนาให้ชัดเจน กำหนดเงื่อนไขกติกาให้แก่ผู้สมัครได้รับทราบที่ทุกคนที่เข้าร่วมเวทีจะต้องปฏิบัติตามอย่างไรบ้างโดยจัดทำเป็นแผ่นเอกสารระบุถึงรายละเอียดการจัดงาน ไม่ว่าจะป็นคำถามระยะเวลาในการตอบคำถาม ข้อที่พึงปฏิบัติและข้อห้ามในการเข้าร่วมเวทีออกมาอย่างชัดเจน ก็อาจช่วยในการคลายข้อสงสัยเกี่ยวกับกิจกรรมและข้อสงสัยในความเป็นกลางลงไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากในนั้นระบุถึงบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกเสวนา (facilitator) ที่จะแสดงบทบาทอย่างไรให้เป็นกลาง อาทิ การใช้วิธีการจับฉลากในการตอบคำถามในแต่ละรอบหรือการที่ผู้อำนวยความสะดวกเสวนาจะไม่ขานชื่อหรือแม้แต่หมายเลขของผู้ใดเพื่อหลีกเลี่ยงข้อครหาในการหาเสียงนั้นก็อาจเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความไว้วางใจได้

โดยเทคนิคหนึ่งที่ถูกวิจัยได้จากการศึกษาคือการใช้หลักปรึกษาหารือแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการประกอบกัน กล่าวคือในบางครั้งหากมีกรณีที่ยืดเยื้อไม่สามารถหารือกันอย่างเป็นทางการในคนหมู่มากได้ การเข้าพบเพื่อปรึกษาหารือแบบเป็นการเฉพาะอาจจะเป็นการดีกว่า แต่หากสามารถปรึกษาหารือแบบเป็นทางการเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนได้จะเป็นการดีกว่า โดยผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการเข้าถึงแบบเฉพาะและแบบสาธารณะไว้ดังนี้

1.1 การปรึกษาหารือแบบเฉพาะ

ในที่นี้หมายถึงการที่คนกลาง ไม่ว่าจะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิจัย หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เข้าพบเพื่อหารือกับผู้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะมีการเสวนาปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการก่อน เพื่อทำความเข้าใจความสำคัญของการปรึกษาหารือในประเด็นนั้น ตลอดจนชี้แจงเป้าหมายหลักของการจัดเวทีเสวนาเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มาหารือกันไม่ได้เป็นไปเพื่อเอาแพ้ชนะ หรือทำให้ผลประโยชน์ของใครเสียไป หรือทำให้ใครเสียหน้า ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ไม่อาจกล่าวได้ในเวทีสาธารณะ นอกจากนั้น ยังเป็นโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ซักถามสิ่งที่ข้องใจได้โดยตรงซึ่งบางครั้งสิ่งที่ซักถามอาจมีการพาดพิงถึงกลุ่มบุคคลอื่นและไม่ควรเกิดขึ้นในเวทีเพราะจะทำให้บรรยากาศในการเสวนาปรึกษาหารือกันเสียลง ด้วยเหตุนี้ การเสวนาแบบเฉพาะกลุ่มจึงเป็นกระบวนการสำคัญ และควรเป็นจุดตั้งต้นในการนำไปสู่การจัดเวทีสาธารณะ ซึ่งไม่อาจจะเลยได้ไม่เช่นนั้นในการจัดเวทีสาธารณะอาจมีข้อจำกัดในการ “เปิดใจ” ของผู้ที่เข้าร่วมได้ เนื่องจากบางประเด็นที่ข้องใจยังไม่ได้รับคำตอบ ขณะที่บางประเด็นที่ข้องใจอาจเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนซึ่งไม่สามารถพูดได้ในเวทีสาธารณะเนื่องจากอาจกระทบต่อภาพลักษณ์ได้ ดังนั้น แม้ในทางทฤษฎีแล้วจะเสนอว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการจัดเวทีสาธารณะที่มีความเปิดเผยและมีส่วนร่วมโดยสาธารณชน ทว่าในทางปฏิบัติก่อนจะเกิดเวทีสาธารณะเช่นนั้นได้ประเด็นที่คับข้องใจหลายอย่างจำเป็นต้องได้รับคำตอบก่อนในระดับหนึ่งเพื่อสร้าง “ความไว้วางใจ” (trust) ให้เกิดขึ้น ไม่เช่นนั้นเวทีสาธารณะที่ทุกฝ่ายเข้าร่วมเสวนาอย่างเปิดเผยก็อาจเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น แม้การเสวนาแบบเฉพาะนี้อาจไม่ได้การกระทำแบบสาธารณะตามทฤษฎี ทว่าก็ไม่ได้เป็นไปในทางลบ เพราะโดยหลักจะมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องที่มีความเป็นกลางและมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าหารือโดยมีบุคคลอื่นเข้าร่วมรับฟังด้วย การเสวนาเช่นนี้มีลักษณะเปิดเผยทว่าไม่ได้มีความเป็นสาธารณะเท่านี้

1.2 การปรึกษาหารือแบบสาธารณะ

ในที่นี้หมายถึงการจัดเวทีเสวนาแบบสาธารณะ เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนที่เกี่ยวข้องได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม แม้โดยทฤษฎีแล้วจะมองว่าเป็นการดีที่จะเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาทำความเข้าใจร่วมกันในเวที อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นการส่งเสริมให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสได้เข้าร่วมปรึกษาหารือในเวทีสาธารณะ โดยที่ผู้สนับสนุนต้องมีความพร้อมเรื่องข้อมูลในประเด็นที่จะเสวนา มีความ

เข้าใจกระบวนการสานเสวนา และสามารถแสวงหาฉันทามติร่วมกันได้เพื่อเป็นข้อผูกพันในการปฏิบัติระยะหนึ่งนั้น มีรายละเอียดที่ไม่อาจละเอียดได้มากมาย เพราะแม้ว่าสุดท้ายผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะยินดีเข้าร่วมเวทีสานเสวนาหาทางออกแล้ว ทว่ากระบวนการต่างๆในการจัดสานเสวนาในเวทีสาธารณะนั้นก็เหมือนไขหนึ่งที่จะทำให้การจัดเวทีสาธารณะผ่านไปด้วยดีและมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้ ดังที่ นักวิชาการหลายท่านได้ชี้ให้เห็นว่าสุดท้ายแล้วผลการสานเสวนาหาทางออกอาจไม่ได้มาจากการสานเสวนาเพียงแค่ครั้งหรือสองครั้ง ซึ่งเป็นเรื่องปกติ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือกันนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและต้องใช้ความอดทนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเด็นที่ละเอียดอ่อนและเป็นสาธารณะมีผู้เกี่ยวข้องในวงกว้าง เพราะฉะนั้น สิ่งสำคัญของเวทีปรึกษาหารือแบบสาธารณะจึงไม่ได้สิ้นสุดลงที่การได้มาซึ่ง “ข้อเสนอ” บางอย่างหวังผลในการผูกมัดในระยะหนึ่ง แต่สิ่งที่สำคัญคือการจบลงของเวทีปรึกษาหารือแบบสาธารณะที่ทุกฝ่ายรู้สึก “ได้ประโยชน์” เนื่องจากสิ่งนี้จะเกี่ยวพันกับการจัดเวทีสาธารณะเพื่อปรึกษาหารือในประเด็นอื่นๆต่อไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการหารือกันเป็นการเฉพาะหรือในแบบสาธารณะ ก็จำเป็นต้องยึดหลักความเป็นกลางไว้เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องดำเนินโครงการกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าในการเชิญชวนผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมเวทีเสวนานั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงหลัก 3 ประการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลางของผู้ดำเนินการเสวนา

ประการแรก หลักผลประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงผู้จัดจะต้องตระหนักว่ากลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องนั้นต่างก็มีผลประโยชน์และความห่วงกังวลที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในการเชิญชวนกลุ่มเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมเวทีเสวนานั้นจะต้องมีการวิเคราะห์ผลประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมายอย่างรอบด้านเพื่อขจัดความกังวลใจในจุดนั้น

ประการที่สอง หลักแสวงหาความเป็นไปได้ร่วมกัน ในที่นี้คือการที่ผู้วิจัยจะต้องประเมินทางเลือกหลายๆทางในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพราะว่าหลักทฤษฎีกับการปฏิบัติบางเรื่องอาจไม่สามารถไปด้วยกันได้เนื่องจากบริบทแต่ละที่ที่แตกต่างกัน ในที่นี้การรับฟังประสบการณ์และคำแนะนำจากคนในพื้นที่ รวมไปถึงรับฟังความห่วงกังวลของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อแสวงหาความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน จะช่วยให้ผู้จัดสามารถกำหนดทางออกที่เหมาะสมในการเข้าหากกลุ่มเป้าหมายแต่ละฝ่ายได้สอดคล้องกับบริบท

ประการที่สาม หลักความเป็นกลาง จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ความสำคัญมากที่สุดก็คือเรื่อง “ความเป็นกลาง” ทั้งนี้เพราะเรื่องของความเป็นกลางจะเกี่ยวพันกับการรักษาผลประโยชน์ของผู้เข้าร่วมเสวนา การแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลางอย่างประจักษ์จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในทุกกระบวนการจัดเวทีเสวนา ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการจัดเวทีเสวนา การดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางนอกจากจะส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเวทีเสวนาแล้วยังมีส่วนสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดเวทีเสวนาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้การสร้างความเป็นกลางจะเป็นเรื่องที่พุดง่าย แต่ในทางปฏิบัติกลับมีรายละเอียดปลีกย่อยมากมายที่ต้องคำนึงถึงเพื่อให้การปรึกษาหารือเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า “การจัดเวทีสาธารณะ” ในทางปฏิบัติ มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อน ด้วยเงื่อนไขหลายประการ คือเรื่องของความสนใจ เงื่อนไขด้านเวลาไม่เหมาะสม เงื่อนไขเรื่องของผลประโยชน์ที่ไม่ตรงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขด้านผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีหรืออย่างเช่นชัยชนะในการเลือกตั้ง เป็นต้น

ดังนั้น สิ่งที่สำคัญของเวทีปรึกษาหารือแบบสาธารณะ จึงอยู่ที่กระบวนการจัดการให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ในระยะเวลาที่เหมาะสม โดยได้รับ “การตอบสนอง” อย่างเหมาะสมแก่ช่วงเวลา สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกแห่งการเป็นเจ้าของประเด็น ความรู้สึกถึงพลังและศักยภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการร่วมคิดร่วมปฏิบัติร่วมรับผลและร่วมสร้างการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในอนาคตอย่างต่อเนื่อง สุดท้ายแล้ว เป้าหมายในการสร้างผลผูกพันในทางปฏิบัติ อาจมีความสำคัญไม่เท่ากับการสร้างให้ “การปรึกษาหารือสาธารณะ” กลายเป็นวิถีปฏิบัติของชุมชน เพราะสิ่งนี้จะกลายเป็นพลังอย่างแท้จริงที่จะโอบล้อมให้ฝ่ายต่างๆ ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสุดความสามารถ โปร่งใส เป็นธรรมและเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในทางปฏิบัติ การพูดคุยระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะมีความราบรื่นและสามารถหาข้อสรุปร่วมกันได้ด้วยฉันทามติได้ จึงจำเป็นต้องมีหลักการอื่นๆเข้ามาเสริม ซึ่งประกอบด้วย

1. **หลักการประนีประนอม (compromising)** หลักการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อช่วยให้กระบวนการปรึกษาหารือที่พร้อมที่จะรับฟังและมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนว่าเป็นการจัดขึ้นเพื่อหารือกันอย่างแท้จริง โดยไม่มีเป้าหมายใดๆแอบแฝง ไม่ได้มุ่งหาคนชนะหรือทำให้ฝ่ายใดฝ่ายแพ้ แต่เป็นไปเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันใหม่เพื่อขจัดความขัดแย้ง
2. **หลักประโยชน์ร่วมและหลักประโยชน์ยั่งยืน (sharing long term benefit)** ในที่นี้เป็นการไปเพื่อขยายความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนตัว (self interest) ให้กว้างออกไปสู่ผลประโยชน์ของหมู่คณะ ทั้งในส่วนของชุมชน สังคม ประเทศชาติ โดยการเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ระดับต่างๆ ส่งผลให้ไม่อาจละทิ้งประโยชน์ของใครไว้เบื้องหลังได้ นอกจากนั้น การตัดสินใจปฏิบัติการในเรื่องใดยังจำเป็นต้องพิจารณาให้เห็นถึงผลประโยชน์ในระยะยาว ซึ่งเรื่องนี้มีความสำคัญเพราะสุดท้ายแล้วผลประโยชน์ในระยะยาวในอนาคตอาจจำเป็นต้องแลกมากับการเสียผลประโยชน์ในระยะสั้นผลประโยชน์เฉพาะตัวบางประการลงไปได้ การนำหลักการนี้มาเสริมในเวทีสาธารณะน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เวทีปรึกษาหารือแบบสาธารณะมีแนวโน้มที่จะได้ข้อสรุปบางประการที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น
3. **หลักความเป็นกลาง โปร่งใส ตรวจสอบได้ (Neutrality & transparency)** ดังที่ได้ชี้ให้เห็นไปในส่วนของการเสวนาแบบเฉพาะแล้วว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเกิดขึ้นก่อนการจัดเวทีเสวนาแบบ

สาธารณะเพราะในทางปฏิบัติ ผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากไม่น้อยอาจตั้งคำถามต่อเป้าหมายของการจัดเวที เพราะฉะนั้น ความเป็นกลาง โปร่งใส ตรวจสอบได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเรื่องเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแสดงออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมด้วย ซึ่งการแสดงออกถึงความความเป็นกลางอย่างเป็นรูปธรรมในการจัดเวทีเสวนาแบบสาธารณะหรือในที่นี้คือการสานเสวนาทางออกจะทำได้ อย่างไรก็ตามนั้นจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป ผ่านกรณีของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมิ

ทั้งสามหลักการข้างต้นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบและรับรู้ถึงความความเป็นกลางของผู้ดำเนินโครงการซึ่งความเป็นกลางนั้นจะส่งผลต่อการเปิดใจและความไว้วางใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้โครงการดำเนินต่อไปและเพิ่มโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้ในอนาคต

ประการที่สาม *รูปแบบการหาเสียงกับการเมืองสร้างสรรค์*

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่ารูปแบบการหาเสียงที่เปลี่ยนไปส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาที่สามารถส่งผลต่อการหาเสียงที่เปลี่ยนแปลงไป ผลการศึกษาพบว่าการหาเสียงที่ไม่ได้มีการจัดเวทีปราศรัยนั้นส่งผลให้ความรุนแรงในการหาเสียงลดลงได้เนื่องจากเมื่อไม่มีเวทีปราศรัย ทำให้โอกาสที่ผู้สมัครและหมายเลขจะกล่าวพาดพิงกันจะเกิดขึ้นได้น้อยลงไปด้วย และการรับรู้เรื่องความสมานฉันท์และการหาเสียงที่เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยู่ในระดับสูง ในแง่นี้ผู้วิจัยมองว่ารูปแบบการหาเสียงมีความสำคัญการส่งเสริมการเมืองสร้างสรรค์นอกจากจะต้องเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้สมัครเรื่องของการให้เกียรติซึ่งกันและกันระหว่างผู้สมัครแล้ว การพิจารณาเรื่องของเทคนิคต่างๆในการหาเสียงเพื่อให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ลดการเผชิญหน้าแบบไม่สร้างสรรค์และเปิดพื้นที่การพบกันฉันท์มิตรเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการลดความรุนแรงในการหาเสียงและเสริมความสมานฉันท์ของชุมชนภายหลังการเลือกตั้งได้

ในที่นี้ ผู้วิจัยเสนอว่าการเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการร่วมกำหนดกติกาจับตาคณะหาเสียงเลือกตั้งและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเป็นระยะอย่างต่อเนื่องในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง ดังเช่นการจัดเวทีประชาเสวนาที่เปิดโอกาสให้ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้พบปะแลกเปลี่ยนมุมมองเชิงนโยบายระหว่างกันนั้นเป็นรูปแบบการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ประการหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยฝ่ายต่างๆ จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นแล้วว่าทัศนคติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นเริ่มปรับเปลี่ยนไปและตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ชุมชนที่ดีได้ภายหลังจากมีเวทีให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แสดงออก การแสดงความคิดเห็นเชิงนโยบายเหล่านี้และการร่วมกันกำหนดกติกาในเวทีเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างพันธะทางความรู้สึกและสร้างความรับผิดชอบให้แก่ผู้สมัครต้องแบกรับและปฏิบัติให้จงได้ ในแง่นี้หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีเวทีแสดงความคิดเห็นและติดตามการหาเสียงให้เป็นไปตามนโยบายอย่างต่อเนื่องจะยิ่งเสริมให้

การหาเสียงของผู้สมัครเป็นไปอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น การโจมตีกันจะลดลงไปและเน้นมาให้ความสำคัญกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของผู้สมัครมากขึ้น ซึ่งเรื่องของเทคโนโลยีในการหาเสียงเลือกตั้งนั้นอาจมีอีกมากมาย แต่สิ่งสำคัญคือ เทคโนโลยีเหล่านั้นควรถูกนำมาใช้เพื่อเสริมพลังของประชาชน เสริมการเข้าถึงอำนาจในการต่อรองของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนในการติดตามและกระตุ้นให้การหาเสียงเป็นไปตามกติกาและ เป็นไปโดยสร้างสรรค์ได้อีกทางหนึ่ง เป็นต้น

ประการที่สี่ การแสวงหาข้อสรุปร่วมกันอีกหนึ่งจุดตั้งต้นสำคัญของความร่วมมือ

เรื่องของการทำสัญญานั้นแม้ในทางทฤษฎีแล้ว การแสวงหาหนทางให้ผู้ที่เข้าร่วมเวทีได้ข้อตกลงร่วมกันจะเป็นความปรารถนาหนึ่งของการจัดเวทีปรึกษาหารือแบบสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่าไม่ใช่ทุกเวทีที่จะจบลงด้วยการเกิดข้อตกลงร่วมกันที่มีผลผูกพันในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่หารือว่ามีความละเอียดอ่อนเพียงใด นอกจากนั้น ยังขึ้นอยู่กับตัวผู้ที่เข้าร่วมเวทีด้วยว่ามีความพยายามผลักดันให้เกิดข้อสรุปขึ้นหรือไม่ ดังจะเห็นได้ว่าในเวทีเสวนาการเลือกตั้งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมินั้นมีผู้สมัครต้องการให้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้สมัครแตกต่างจากในเวทีเสวนาการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ ซึ่งไม่มีการทำสัญญาใดๆ ในแง่ข้อตกลงที่เกิดขึ้นจึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นข้อยุติหรือเป็นเป้าหมายที่ทุกเวทีจะต้องผลักดันให้เกิดขึ้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของบริษัทและบรรยากาศของเวที ดังนั้นไม่ควรตั้งธงว่าให้เกิดการทำสัญญาเกิดขึ้นในช่วงแรก แต่ควรปล่อยให้สัญญาและข้อผูกพันในทางปฏิบัติเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ โดยเบื้องต้นอาจเริ่มจากการแสวงหาข้อสรุปร่วมกัน (common ground) และมุ่งเน้นไปที่การสร้างบรรยากาศให้เกิดการพูดคุยกันได้ภายในภายหลังมากกว่า อย่างไรก็ตามเทคนิคประการหนึ่งในการผลักดันให้โครงการเดินหน้าต่อไปได้ก็คือ ก่อนปิดเวทีในแต่ละครั้งควรมีข้อคิดบางประการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันก็จะช่วยเพิ่มโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีโอกาสพบปะเพื่อหารือในประเด็นดังกล่าวต่อไป

ประการที่ห้า เริ่มต้นจากการสร้างความสมานฉันท์

แม้ว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะมีเป้าหมายสำคัญเพื่อลดการซื้อสิทธิขายเสียงและเพิ่มความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง กระนั้น ผู้อ่านก็จำเป็นต้องแยกแยะระหว่างความสมานฉันท์กับการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงออกจากกัน แม้ทั้งสองเรื่องจะมีความเกี่ยวพันกันในแง่ที่หากมีการแข่งขันกันโดยใช้เงินสูง อาจทำให้การหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ลดลงไปพร้อมกันด้วย อย่างไรก็ตาม หากต้องการส่งเสริมให้การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงประสบความสำเร็จ อาจจำเป็นต้องเริ่มดำเนินการจากสิ่ง “ง่ายกว่า” อย่างเช่นการส่งเสริมให้เกิดการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ โดยลดการโจมตีหรือพาดพิงเรื่องส่วนตัวระหว่างผู้สมัครแต่ละฝ่าย ไม่เน้นการหาเสียงโดยการพยายามลดความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม แต่เน้นการหาเสียงไปที่การทำสิ่งที่ดี การหยิบยกผลงานที่โดดเด่นของตนเองมาแสดงให้เห็น การเน้นนำเสนอแนะนโยบายเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพื้นที่ของตนให้ดียิ่งขึ้นแทน เป็นต้น

เพราะเมื่อการกระทำในเรื่องที่มีความเป็นไปได้มากกว่าประสบความสำเร็จได้จริง สุดท้ายจะกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกิดกำลังใจผลักดันประเด็นที่ยากกว่าต่อไป ซึ่งในกรณีของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นผลการสำรวจชี้ให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งร้อยละ 97 มองว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมความสมานฉันท์ ส่วนความสำเร็จในการลดการซื้อเสียงนั้นยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอาจจะต้องหันมาชูธงเรื่องการสร้างความสมานฉันท์ให้แก่ชุมชนและไม่แตกแยกอันเนื่องมาจากการเลือกตั้งผ่านพรรคการเมืองให้ผู้สมัครและผู้สนับสนุนมีการหาเสียงด้วยรูปแบบสร้างสรรค์ต่างๆ โดยหวังว่าความเปลี่ยนแปลงในเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นจะช่วยลดการซื้อเสียงลงได้ เพราะเมื่อเกิดความสมานฉันท์ระหว่างผู้สมัครแล้ว ก็มีแนวโน้มที่การแข่งขันกันอย่างรุนแรงโดยใช้ทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะไม่เว้นแม้แต่การใช้เงินเพื่อซื้อเสียงก็อาจจะลดลงตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านการจัดเวทีสานเสวนาทางออกสามารถเพิ่มความตระหนักรู้และกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้ แม้ว่าสุดท้ายแล้วเป้าหมายระดับโครงการในการลดการซื้อเสียงและสร้างความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้งอาจจะต้องใช้เวลาในการดำเนินงาน และที่สำคัญเป้าหมายระดับโครงการจะต้องประกอบไปด้วยการบรรลุความสำเร็จของเป้าหมายตามกระบวนการในแต่ละขั้นตอนด้วย ดังนั้น การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงจำเป็นต้องพิจารณาแนวทางการพัฒนาทั้งกระบวนการ โดยในที่นี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาโครงการดังต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดเวทีสานเสวนาอย่างต่อเนื่อง: จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าการจัดเวทีสานเสวนาเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง รวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตยในเรื่องต่างๆ แม้เพียงครั้งสองครั้งก็สามารถเพิ่มระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มากกว่าการเลือกตั้งให้แก่ผู้เข้าร่วมเวทีได้มากกว่าร้อยละ 50 แม้ว่าสุดท้ายแล้วจะยังมีผู้ที่ไม่เข้าใจ ที่ยังได้คะแนนเท่าเดิมหรือบางรายอาจเกิดความสับสนในคำตอบทำให้กลับได้คะแนนน้อยลง ทว่าจำนวนของผู้ที่ได้คะแนนจากแบบทดสอบที่เพิ่มมากขึ้นและความกระตือรือร้นของผู้คนในการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกันในเวที ก็เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าการจัดเวทีสานเสวนาเพื่อให้ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้พบปะแลกเปลี่ยนกันเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่มีคุณภาพได้

ดังนั้น การจัดให้มีเวทีสานเสวนาอย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งเท่านั้นอาจเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมเติมความเข้าใจให้แก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ตระหนักถึงความสำคัญ

จำเป็นของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้อย่างยั่งยืน โดยในที่นี่การจัดเวทีสานเสวนาอาจปรับใช้โดยแทรกไว้ในการจัดเวทีประชาคมต่างๆของหมู่บ้านชุมชนได้ โดยอาจแทรกไว้ทั้งในส่วนของกระบวนการและเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อเตรียมความพร้อมและติดตามหาแนวทางปัญญาให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสมอ เพราะจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นแล้วว่าเวทีสานเสวนานั้นสามารถสร้างความเข้าใจและเพิ่มสำนึกให้แก่ผู้เข้าร่วมได้เพียงแต่ต้องใช้เวลาเท่านั้น

2. ควรมีการพัฒนาสื่อบุคคล: จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าภายหลังจากเข้าร่วมเวทีสานเสวนาแล้วผู้เข้าร่วมเวทีกว่า 99% ได้นำโครงการนี้ไปเผยแพร่ต่อ โดยส่วนใหญ่มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่โครงการนี้ให้แก่คนรู้จักและบุคคลใกล้ชิด ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าการบอกต่อเป็นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่มากที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้การเพิ่มจำนวน “สื่อบุคคล” ให้มากขึ้นจึงมีความจำเป็น เพื่อให้สื่อบุคคลเหล่านี้กระจายข่าวออกไปสู่กลุ่มบุคคลใกล้ชิดที่ตนรู้จัก กระทั่งโครงการกลายเป็นกระแสซึ่งอาจจะช่วยให้การดำเนินโครงการได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การพัฒนาสื่อบุคคลยังมีความสอดคล้องกับลักษณะของการรณรงค์ในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรณรงค์เผยแพร่โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งระดับจังหวัดอย่างการเลือกนายก อบจ. เนื่องจากการจัดเวทีเสวนาหาทางออกในทุกอำเภอเป็นไปได้อย่างยากด้วยข้อจำกัดเรื่องระยะเวลา การนัดหมายผู้สมัครให้เข้าร่วมเวทีระดับอำเภอทุกอำเภอก็แทบเป็นไปไม่ได้ อีกทั้งยังใช้งบประมาณมาก ด้วยเหตุนี้ หากต้องการดำเนินโครงการให้ทั่วถึงครอบคลุมภายในระยะเวลากระชั้นชิด จำเป็นต้องมีเครือข่ายในระดับชุมชน ตำบล เข้ามาร่วมปฏิบัติการให้มากขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็น “สื่อบุคคล” ซึ่งมีประสิทธิภาพมากที่สุดในการประชาสัมพันธ์โครงการออกไปสู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในระดับพื้นที่ ซึ่งการพัฒนาสื่อบุคคลแท้จริงแล้วก็มีความสัมพันธ์กับการจัดเวทีสานเสวนาอย่างต่อเนื่องซึ่งกล่าวไปแล้วในข้อที่ 1

3. ทำความเข้าใจกฎหมายเลือกตั้ง: ที่ผ่านมาจะพบได้ว่ากฎหมายเลือกตั้งมักถูกนำเสนอโดยเน้นไปที่บทลงโทษของผู้กระทำผิด เพราะโดยเนื้อหาของกฎหมายเลือกตั้งมักจะขึ้นต้นด้วยเรื่องของการให้ทำหรือให้ทำเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 นั้นในมาตรา 91 และ 92 ระบุชัดเจนถึงสิ่งที่ห้ามไว้ว่า ห้ามมิให้ผู้ใดจ่ายแจก หรือให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อจูงใจมิให้ไปออกเสียงลงคะแนน หรือกระทำการใด ๆ เพื่อมิให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปออกเสียงลงคะแนน (มาตรา 91) และห้ามมิให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใดเรียกรับหรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่น เพื่อลงคะแนนเลือกหรือลงคะแนนไม่เลือกผู้สมัครผู้ใด หรืองดเว้นไม่ลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครผู้ใด (มาตรา 92) กระนั้น หากพิจารณาในเนื้อหาโดยตลอดจะเห็นได้ว่าแม้เนื้อหาโดยหลักจะเป็นการ “ห้าม” การกระทำที่อาจก่อให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบกันในการแข่งขัน แต่ถึงอย่างนั้น

กฎหมายก็ไม่ได้ห้ามเรื่องการรณรงค์การเลือกตั้งที่บริษัทผู้ยุติธรรมไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง ด้วยเหตุนี้เองจึงควรมีการทำความเข้าใจข้อกำหนดเกี่ยวกับเจตนารมณ์ให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ทราบว่าแม้โดยเนื้อหาของกฎหมายเลือกตั้งจะห้ามไม่ให้มีการซื้อสิทธิขายเสียงหรือห้ามกระทำการใดๆที่จะก่อให้เกิดการจูงใจหรือเข้าใจผิดในการลงคะแนนเสียง แต่โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วต้องการส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริษัทผู้ยุติธรรม ดังนั้น การรณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงก็เป็นหนึ่งในกระบวนการที่จะส่งเสริมการเลือกตั้งที่บริษัทผู้ยุติธรรมได้จึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ตามกฎหมาย ซึ่งการเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของกฎหมายให้แก่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับทราบมากขึ้น อาจเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ที่สนใจอยากออกมารณรงค์การเลือกตั้งที่บริษัทผู้ยุติธรรมกล้าที่จะออกมาดำเนินการมากขึ้น

4. เริ่มจากการรณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์: จากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น เมื่อพิจารณาถึงผลลัพธ์ของโครงการจะเห็นได้ว่าความสำเร็จในการส่งเสริมความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้งเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าการรณรงค์ให้ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง สิ่งนี้ทำให้ผู้จัดทำจำเป็นต้องกลับมาพิจารณาว่าการส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงนั้น ในทางปฏิบัติอาจจำเป็นต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ยากกว่า เช่น เน้นไปที่การส่งเสริมการเลือกตั้งที่สมานฉันท์ โดยการลดการแข่งขันที่รุนแรงลง ด้วยการส่งเสริมให้ผู้สมัครหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ ไม่โจมตีหรือพาดพิงผู้สมัครคนไหนเพื่อลดความน่าเชื่อถือและเรียกคะแนนจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แต่ควรเน้นนำเสนอข้อดีของตน แนวคิด วิสัยทัศน์ ตลอดจนนโยบายการพัฒนาของตนเองเป็นหลักแทน ซึ่งเมื่อผู้สมัครแต่ละฝ่ายหันไปให้ความสำคัญกับการนำเสนอนโยบายและวิสัยทัศน์ของตนโดยไม่มีการโจมตีผู้ใดแล้ว การปะทะกันทางอารมณ์ระหว่างผู้สมัครย่อมลดลง และเมื่อนั้นการเลือกตั้งย่อมมีโอกาสที่จะจบลงด้วยความสมานฉันท์ได้ ซึ่งความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นอาจมีความเชื่อมโยงไปสู่การเลือกตั้งที่บริษัทผู้ยุติธรรมและไม่มีการใช้เงินเพื่อซื้อเสียงได้ในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาโครงการในขั้นต่อไปในการจัดเวทีสานเสวนาทางออก อาจจำเป็นต้องเน้นนำเสนอไปที่การหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการแข่งขันที่เป็นมิตรระหว่างผู้สมัครฝ่ายต่างๆ ด้วยความหวังที่ว่าหากการหาเสียงของแต่ละฝ่ายเป็นมิตรแก่กัน การแข่งขันที่รุนแรงที่หวังเอาแพ้ชนะกันอย่างเอาเป็นเอาตายย่อมลดลง และเมื่อการแข่งขันกันอย่างรุนแรงลดลงแล้วนั้นอาจหมายความว่า การใช้เงินซื้อเสียงเพื่อหวังชัยชนะอาจลดลงไปด้วยเช่นเดียวกัน

ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงนั้น สามารถกระทำได้โดยการนำหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาปรับใช้ร่วมกับรูปแบบกิจกรรมประชาเสวนา โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอันสืบเนื่องมาจากการดำเนินโครงการอย่างน้อยใน 6 ด้าน คือ 1) ผู้เข้าร่วมเวทีมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น 2) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจโครงการและยินดีเข้าร่วมเวทีสานเสวนา

หาทางออก 3) ผู้เข้าร่วมเวทีที่ต้นตัวร่วมกำหนดกติกาในการเลือกตั้ง และร่วมเผยแพร่โครงการนี้ 4) ผู้สมัครให้ความสำคัญกับการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ไม่โจมตีฝ่ายตรงข้าม 5) ยอมรับผลการเลือกตั้ง และ 6) การฟ้องร้องคดีความเกี่ยวกับการเลือกตั้งลดลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลอย่างชัดเจนขยายผลไปสู่การเลือกตั้งระดับอื่นๆในอนาคต ซึ่งการมีข้อเสนอเชิงนโยบายนับเป็นสิ่งจำเป็น ในแง่นี้ผู้วิจัยได้พิจารณาประเด็นเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องและมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

นโยบายด้านการศึกษาอบรม มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นจุดตั้งต้นของการทำความเข้าใจความสำคัญของการเลือกตั้งกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนบทบาทของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะพลเมืองผู้เป็นกำลังสำคัญของประเทศ อันที่จริงในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการกล่าวถึงการเลือกตั้งในฐานะการมีส่วนร่วมทางการเมืองประการหนึ่ง มีการกล่าวถึงความสำคัญของการเลือกตั้งว่าเป็นส่วนสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และว่าชาวไทยทุกคนเมื่ออายุ 18 ปีจะมีสิทธิในการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามในหลักสูตรไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมกับการมีชีวิตที่ดีไว้อย่างชัดเจนนัก นอกจากนี้ ยังไม่ได้ระบุถึงโทษจากการซื้อสิทธิขายเสียงทั้งในทางกฎหมายและการเมืองไว้ ไม่มีการระบุถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สมัครรับเลือกตั้งและรูปแบบการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ รวมไปถึงยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ ซึ่งการกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวไว้จะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจความสำคัญของการเลือกตั้งให้แก่พลเมืองไทยตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้อนาคตของชาติเหล่านี้สามารถใช้วิจารณญาณในการเลือกตั้งเมื่อพวกเขาจะมีสิทธิ ดังนั้น การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมที่มีการเรียนการสอนอยู่ในขณะนี้ให้มีการเรียนการสอนเรื่องการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่มากกว่าการลงคะแนนเสียง จะช่วยส่งเสริมให้การเมืองมีทิศทางที่ดีและมีโอกาสนำไปสู่ความสนใจการเมือง เรียนรู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเหมาะสมสามารถติดตามตรวจสอบนโยบายและเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบอื่นได้มากขึ้น โดยการพัฒนาหลักสูตรและเนื้อหาในแบบเรียนนี้ควรพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติที่มีความสำคัญและต้องพัฒนาไปพร้อมกัน เช่น อาจพิจารณาจัดขึ้นเป็นวิชาเลือกหรือวิชากิจกรรมชุมนุม เป็นต้น เพราะการศึกษาสำหรับพลเมืองที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องประกอบกันทั้งการเรียนรู้เนื้อหาสาระและการลงมือปฏิบัติพัฒนาทักษะและทัศนคติด้วย

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น อาจพิจารณาปรับปรุงให้ครอบคลุมหลักสูตรศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนับเป็นอีกหลักสูตรสำคัญที่สามารถเข้าถึงผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในระดับพื้นที่ได้อย่างใกล้ชิด การเพิ่มเติมเนื้อหาเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง มีความสำคัญ

ของการเลือกตั้งกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมลงไปเป็นหลักสูตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจึงอาจมีส่วนช่วยสร้างและขยายผลการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปสู่กลุ่มเป้าหมายทุกวัยในทุกพื้นที่ที่มีสิทธิในการเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การพัฒนาคู่มือเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเพื่อเป็นคู่มือให้แก่ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งนับเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของการเลือกตั้งบทบาทของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งที่มีคุณภาพมีการขยายตัวออกไปสู่การศึกษาทุกระดับทั้งในและนอกระบบการศึกษา

นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ ผลการศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการลงมือปฏิบัตินั้นจะส่งเสริมต่อการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจได้ดีที่สุด ผลการศึกษาการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงก็เช่นเดียวกันชี้ให้เห็นแล้วว่า การเปิดพื้นที่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีส่วนร่วมรณรงค์การเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นมีส่วนต่อการสร้างความเข้าใจความสำคัญของการเลือกตั้งที่ดีกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งได้มากขึ้น ทั้งยังกระตุ้นให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตระหนักว่าตนเป็นผู้มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างบ้านเมืองที่ดีมีคุณภาพผ่านการเลือกตั้งที่มีคุณภาพได้หลายรูปแบบ ด้านผู้สมัครภายหลังเข้าร่วมเวทีเสวนาได้มีการแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกันกับคู่แข่ง มีการแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ไม่โจมตี ซึ่งสามารถลดความรุนแรงในการแข่งขันลงได้และเพิ่มโอกาสของความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้งสิ้นสุดลง อีกทั้งผู้สมัครก็มีความระมัดระวังตัวมากขึ้นเพื่อให้การหาเสียงเป็นไปตามกรอบกฎหมาย

ในแง่นี้การผลักดันให้การประชาสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นนโยบายสาธารณะที่มีหน่วยงานรับผิดชอบจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ จึงอาจมีส่วนช่วยเสริมความรู้สร้างความเข้าใจและกระตุ้นความตระหนักในศักยภาพของตนเองให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ ซึ่งปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เป็นผู้ดูแลในการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องกฎหมายเลือกตั้งให้แก่ประชาชนและผู้สมัครอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการเลือกตั้ง ซึ่งหาก กกต. กำหนดให้การจัดเวทีประชาสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งในการจัดอบรมดังกล่าว และจัดเวทีประชาสัมพันธ์เพื่อระดมและรับฟังความต้องการเชิงนโยบาย เปิดโอกาสให้ผู้นำปัจจุบันได้นำเสนอผลการดำเนินงานและให้ผู้สนใจสมัครรับเลือกตั้งได้ร่วมรับฟังปัญหาและความต้องการจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งรวมไปถึงร่วมกันกำหนดนโยบายของชุมชนร่วมกัน ก่อนที่จะมีการประกาศวันเลือกตั้ง อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้การแข่งขันกันระหว่างผู้สมัครไม่ต้องเร่งรัดแข่งขันกันภายในระยะเวลา 1-2 เดือนเพื่อชิงคะแนนนิยมกัน เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชุมชนได้ร่วมกันกำหนดนโยบายและพัฒนาชุมชนร่วมกันเป็นระยะมาแล้วผ่านการจัดเวทีประชาสัมพันธ์ เพื่อทำความเข้าใจเรียนรู้ผลการดำเนินงานซึ่งกันและกัน

ระหว่างผู้นำปัจจุบันและว่าที่ผู้นำในอนาคต ภายใต้การดูแลของ กกต. หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในการจัดการเลือกตั้ง โดยอาจมีหน่วยงานด้านการศึกษาต่างๆ รวมไปถึงจังหวัด อำเภอ และเทศบาลหรืออบต. ต่างๆ และกศน. ทั้งระดับตำบลและอำเภอเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานร่วมจัดได้

นอกเหนือจากการผลักดันให้การจัดเวทีประชาเสวนาเป็นนโยบายหนึ่งของสำนักงานคณะกรรมการ การเลือกตั้งแล้ว การผลักดันให้การจัดเวทีประชาเสวนารับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สมัครและ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมย่อยในกิจกรรมการเลือกประธานนักเรียนและสภานักเรียน ดำเนินการโดย สถานศึกษา อาจเป็นอีกหนึ่งโอกาสที่จะช่วยสร้างการเรียนรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย เสียงผ่านการลงมือปฏิบัติให้แก่ นักเรียนได้ทราบและเห็นความสำคัญของเรื่องดังกล่าว ตั้งแต่ก่อนใช้สิทธิ เลือกตั้งในการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง

นโยบายสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยแบบปรีชาหรือในพื้นที่ การสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องระบอบประชาธิปไตยนั้นได้รับความสนใจไม่เฉพาะจากสถาบันการศึกษาเท่านั้น ที่ผ่านมา กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น และจังหวัดต่างๆ มีแนวทางการส่งเสริมประชาธิปไตยและ ได้จัดอบรมให้แก่ผู้นำท้องที่ท้องถิ่นเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นระยะภายใต้โครงการมากมาย อาทิ โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และโครงการ ประชาธิปไตยในชุมชน เป็นต้น ซึ่งการอบรมเหล่านั้นส่วนใหญ่เน้นไปที่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมแล้ว ในแง่นี้กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น และจังหวัดต่างๆอาจพิจารณาปรับปรุงเนื้อหาการ อบรมเรื่องประชาธิปไตยให้แก่ผู้นำชุมชน โดยเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อ สิทธิขายเสียงเข้าไปในการอบรมดังกล่าวด้วยเพื่อให้ผู้นำชุมชนทราบแนวทางปฏิบัติของประชาธิปไตยแบบมี ส่วนร่วมและเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะประชาสัมพันธ์และปฏิบัติแนวทางดังกล่าวในชุมชนของตน เพื่อให้การมี ส่วนร่วมของคนในชุมชนมีคุณภาพ ไม่เน้นเอาแพ้ชนะหรือยกมือโหวตกันเท่านั้น แต่เรียนรู้ที่จะปรีชาหรือ กันด้วยเหตุและผลหลักฐานข้อเท็จจริง เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยหลักฉันทามติ

จากข้อเสนอข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติโดยบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องดังนี้

เริ่มต้นจากกำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยอาจแบ่งออกเป็นสองส่วนคือส่วนของการศึกษาวิจัย และพัฒนา กับส่วนของการส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ โดยส่วนแรกในการศึกษาวิจัยนั้นสถาบัน พระปกเกล้า โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนต่อข้อเสนอเชิง นโยบายข้างต้น โดยการศึกษาเงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรมเฉพาะภูมิภาคที่อาจมี ส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาขึ้นเป็นโมเดลของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อ สิทธิขายเสียงสำหรับพื้นที่ที่มีความสนใจนำโครงการนี้ไปปรับใช้ต่อไป โดยพร้อมกันนี้อาจนำองค์ความรู้ที่ได้มา

จัดทำเป็นคู่มือเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านการจัดเวทีเสวนาทางออกภายใต้หลักคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือ เพื่อเป็นเครื่องมือที่หน่วยงานต่างๆจะสามารถนำไปปรับใช้เพื่อขยายผลแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือ และส่งเสริมให้เรื่องดังกล่าวเป็นวิถีวัฒนธรรมไปพร้อมกับส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างเป็นรูปธรรม

ในส่วนของการส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น อาจเริ่มต้นกระทำได้โดยกระทรวงศึกษาธิการอาจปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและเนื้อหาให้ครอบคลุมประชาธิปไตยหลายรูปแบบ โดยเน้นไปที่ประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือ และการสานเสวนาทางออก ที่จะส่งเสริมอำนาจให้แก่ประชาชนผ่านการมีส่วนร่วมที่มากกว่าการเลือกตั้ง ให้สอดแทรกอยู่ในหลักสูตรสังคมศึกษาและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งตั้งแต่ช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งไม่เฉพาะวันเลือกตั้งเท่านั้นให้แก่แก่นักเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นต้นมา นอกจากนั้น อีกส่วนหนึ่งอาจส่งต่อเนื้อหาให้แก่ กศน. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้เข้าใจง่าย เพื่อเผยแพร่ต่อแก่นักศึกษา กศน. รวมไปถึงให้ความรู้แก่คนในชุมชนหมู่บ้านไปพร้อมกัน

ด้านการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในทางปฏิบัตินั้น สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นับเป็นหน่วยงานสำคัญที่อาจจะต้องพิจารณาถึงบทบาทนี้ในการผลักดันให้กิจกรรมสานเสวนาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายเลือกตั้งที่ กกต. จะต้องดำเนินการเป็นประจำอยู่แล้ว โดยใช้โอกาสนี้จัดเวทีสานเสวนาขึ้น โดยอาจขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เป็นกลางทางวิชาการเช่น สถาบันพระปกเกล้า หรือมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อเป็นหน่วยงานร่วมจัดทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกเสวนา (facilitator) เพื่อให้เวทีสานเสวนาได้รับความไว้วางใจและมีลักษณะของความเป็นวิชาการมากกว่าการหาเสียงแต่เน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามแนวทางประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือมากกว่า ซึ่งในกระบวนการนั้นอาจนำไปสู่ข้อสรุปร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเรื่องต่างๆ อาทิ คุณสมบัติของผู้สมัคร และนโยบาย ที่อาจกลายเป็นกรอบจริยธรรมในการปฏิบัติของผู้สมัครในการหาเสียงเลือกตั้งต่อไปได้

อนึ่ง ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือ หรือประชาธิปไตยแบบสานเสวนานั้นยังสามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปต่อยอดได้ โดยอาจพิจารณาจัดทำกรวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการเลือกตั้งอย่างสร้างสรรค์ควบคู่กันไปกับการจัดเวทีสานเสวนาทางออก เนื่องจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมให้เกิดความสมานฉันท์ในการเลือกตั้งนั้นเป็นเรื่องที่ง่ายกว่าการส่งเสริมให้การซื้อเสียงลดลงหรือหมดไป ซึ่งการส่งเสริมความสมานฉันท์นั้นมีความสัมพันธ์กับการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์ไม่โจมตีผู้สมัครคนอื่น ดังนั้น หากผู้จัดสามารถมีฉันทันเกี่ยวกับการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์มานำเสนอแก่ผู้สมัครในเวทีเสวนาได้

อาจจะช่วยให้แนวทางการหาเสียงลดการโจมตีหรือพาดพิงเรื่องส่วนตัวระหว่างกันลงได้มากขึ้น ทั้งยังมีแนวโน้มที่การดำเนินโครงการจะได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้นได้

กล่าวโดยสรุป

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการยึดมั่นหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในทุกปฏิบัติการของกิจกรรมสานเสวนา จะช่วยสร้างความไว้วางใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ ส่งผลให้เกิดการสร้าง “โอกาส” ในการเจรจาแบบซึ่งหน้าพูดคุยกันได้ในระหว่างฝ่ายที่อาจจะมีความเห็นที่ต่างกันแม้แต่ผู้ที่มีผลประโยชน์ต่างกัน โดยกรณีศึกษาเรื่องการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ผ่านการนำกระบวนการปรึกษาเสวนาและหลักคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาปรับใช้นั้นสามารถสร้างโอกาสที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อาจมีจุดยืนแตกต่างกันผลประโยชน์แตกต่างกันทั้งยังมีการแข่งขันกันมาพบกันพูดคุยแลกเปลี่ยนนโยบายในเวทีเดียวกันได้ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้นับเป็นโอกาสสำคัญที่จะทำให้เกิดการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ไม่โจมตีว่าร้ายกันและมุ่งเน้นนำเสนอนโยบายได้ ขณะเดียวกัน กระบวนการดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ในหลายด้าน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเพิ่มมากขึ้น มีความตระหนักในศักยภาพของตนที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม ตลอดจนกระตือรือร้นที่จะเผยแพร่สิ่งที่ได้ทราบจากเวทีสู่คนใกล้ชิด โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 99 ได้ประชาสัมพันธ์สิ่งที่ได้รับทราบจากเวทีเสวนาสู่คนใกล้ชิด การหาเสียงด้วยการโจมตีคู่ต่อสู้ลดลงไป ผู้มีสิทธิเลือกตั้งร้อยละ 97 มองว่าโครงการนี้ช่วยส่งเสริมความสมานฉันท์ในชุมชนได้ และร้อยละ 71 มองว่าโครงการช่วยให้การสถานการณ์การซื้อสิทธิขายเสียงดีขึ้นระดับปานกลาง โดยภาพรวมคนในชุมชนมองว่าโครงการนี้สามารถส่งเสริมให้การหาเสียงเป็นไปอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น เหล่านี้นับเป็นสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการนำกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และการสานเสวนาหาทางออก ไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ดังนั้น แม้การซื้อสิทธิขายเสียงจะไม่อาจขจัดให้หมดลงไปได้โดยการจัดเวทีปรึกษาเสวนาครั้งหรือสองครั้ง แต่ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและกระบวนการปรึกษาเสวนานั้นสามารถกระตุ้นสำนึกและศักยภาพการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฤดูกาลเลือกตั้งให้เพิ่มขึ้นได้ ตลอดจนสามารถส่งเสริมให้การหาเสียงเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ไม่โจมตีกัน ซึ่งนับเป็นต้นทางสำคัญของการเลือกตั้งที่โปร่งใสเป็นธรรมเต็มไปด้วยคุณภาพที่จะนำพอสมาฉันท์มาสู่ชุมชนภายหลังการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนี้มีลักษณะที่เป็น**ทั้งเป้าหมายและกระบวนการ**ที่สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ผ่านภารกิจกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ การจัดเวทีสานเสวนา (citizen dialogue) เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยการเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้พบปะหารือแลกเปลี่ยนแนวคิดนโยบายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา

ชุมชนร่วมกัน หลักฐาน ข้อมูล พุดคุยกันฉันท์มิตร ด้วยภาษา “ดอกไม้” หรือสุนทรียสนทนา เพื่อสร้างโอกาสในการรับฟังกันและกันให้มากขึ้น เพื่อสุดท้ายแล้วจะนำไปสู่การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมและนำพาความสมานฉันท์มาสู่คนในชุมชนในฐานะที่เป็นเป้าหมายของโครงการ ดังนั้น *หากมีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเชื่อว่าสำนักพลเมืองประชาธิปไตยที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเหมาะสมย่อมเกิดขึ้นได้*

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กรรณ แดงสุวรรณ. (2553) “การเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคม : บทบาทของพยาบาลวิชาชีพในจังหวัดชายแดนภาคใต้”. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, หน้า 14-23.

จารุวรรณ แก้วมะโน. (2562) โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนพลเมืองเข้มแข็งผ่านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย. [Online] <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/299>

ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร. “การทุจริตการเลือกตั้ง: อุปสรรคการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทย”. ใน **วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2, มกราคม-มิถุนายน 2561. หน้า 1-17.

ชัยพงษ์ สำเนียง. “การซื้อสิทธิขายเสียงในฐานะการเมืองของการต่อรองอัตลักษณ์” ใน **วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์** ปีที่ 9 ฉบับที่ 2, กรกฎาคม-ธันวาคม 2561, หน้า 1-48.

เดวิด แมทธิวส์ (เขียน) วันชัย วัฒนศัพท์ (แปล). (2552) **การเมืองภาคพลเมือง**. ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร. (2557) **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: Civic Education for Thai Society**. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2560) “วัฒนธรรมทางการเมืองกับการเมืองการปกครองไทย”. **หลักพื้นฐานการเมืองการปกครองไทย**. (หน่วยที่ 11). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปริญญา เทวนฤมิตรกุล. “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic education) แก้ปัญหาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตยที่คน” ใน **เอกสารสรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 13 เรื่องความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2555. หน้า 473-496.

พัชรี สิริโรส. “บทความเรื่องประชาธิปไตยแบบसानเสวนา ความเชื่อ ความฝันและความเป็นไปได้ในสังคมไทย”. ใน **วารสารวิทยาการจัดการ**. ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม - ธันวาคม 2552.

ราชกิจจานุเบกษา. **พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562**. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. [Online] https://www.ect.go.th/ect_th/ewt_dl_link.php?nid=5863
[เข้าถึง เมื่อ 10 กรกฎาคม 2564]

วันชัย วัฒนศัพท์. (2557) **ประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาหาทางออก ประชาธิปไตยแห่งการปรึกษาหารือ (deliberative democracy)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2547) “เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง ระบบการเมืองที่พึงปรารถนาในอีก 10 ปีข้างหน้า”. เอกสารอัดสำเนา. โรงเรียนพัฒนาผู้นำและสร้างสันติธรรม รักสกุล จังหวัดขอนแก่น.

วันชัย วัฒนศัพท์ และ ถวิลวดี บุรีกุล. (2555) **คู่มือการเป็นผู้เอื้อกระบวนการประชาเสวนาหาทางออก**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

วิภาวดี พันธุ์ยางน้อย ในบทความเรื่อง “ภูมิทัศน์ทางการเมืองของสังคมชนบทสมัยใหม่:ว่าด้วยการพัฒนาความเหลื่อมล้ำการเลือกตั้ง และวาทกรรมการซื้อสิทธิขายเสียง” ในวารสารวิจัยสังคม ปีที่ 36 ฉบับที่ 1, 2556, หน้า 95-137.

วิไลวัจส์ กฤษณะภู่ติ เรื่อง “แนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ตามความคิดเห็นของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2557 หน้า 64-75.

วิสุทธิ์ โปธิแทน. (2550) **แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สุวิตา มะมา. (2562) **ประชาธิปไตยแบบปรีชาหรือของชุมชนบ้านอ่าวอุดมตำบลทุ่งสุขลา อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศักดิ์ดา ชาวกล้า. (2564) การสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกตั้ง กรณีศึกษา การเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. หน้า 8-31.

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2555) **การประชาเสวนาหาทางออกสู่ประชาธิปไตยและสังคมที่คนไทยพึงปรารถนา. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**. (เอกสารอัดสำเนา) ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และ จารุวรรณ แก้วมะโน (2559) **การสร้างสำนักพลเมือง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และ จารุวรรณ แก้วมะโน (2564) “ขั้นตอนและกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง :กรณีศึกษาการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ” [Online]

<https://www.kpi-corner.com/content/8280/local00107> [เข้าถึงเมื่อ 3 กรกฎาคม 2564]

อารีญา ศรีคำภา. (2548) อุปสรรคในการแก้ปัญหาการซื้อขายเสียงของคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัด
เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551) การเมืองภาคพลเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและ
ราชกิจจานุเบกษา.

โอฬาร ถิ่นบางเตียว และ รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2016) “การซื้อสิทธิขายเสียง”. [Online]
<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การซื้อสิทธิขายเสียง> [เข้าถึงเมื่อ 3 มีนาคม 2564]

BBC news. (2021) “สหรัฐฯ: โขชัยล้มมีเดียเป็นแรงผลักดันให้ผู้สนับสนุน ปธน. ทรัมป์ บุกอาคารรัฐสภาหรือ
เปล่า.” <https://www.bbc.com/thai/international-55610797> [เข้าถึงเมื่อ 4 มีนาคม 2564]

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

Cesi Cruz. (2019) “Social Networks and the Targeting of Vote Buying” in *Comparative Political Studies* 2019, Vol. 52(3) 382–411.

Daniel Bar-Tal and Gemma H. Bennick. (2011) “The nature of reconciliation as an outcome and as a process”. In Yaacov Bar-Siman-Tov. *From Conflict Resolution to Reconciliation*. DOI: 10. 1093/ acprof: oso/ 9780195166439. 001. 0001

Eagan, Jennifer L. (2016) "Deliberative democracy". *Encyclopedia Britannica*, [Online] <https://www.britannica.com/topic/deliberative-democracy>. Accessed 28 August 2021. [Access 4 August 2021]

Floyd Hunter. (1953) **Community Power Structure: A Study of Decision Makers**. Chapel Hill: University of North Carolina Press. [Access 4 August 2021]

Hervé Maupeu. “Revisiting Post-Election Violence” in *The East African Review*, 38, 2008, pp. 1-23.

Kettering Foundation. (2021) *Deliberative Democracy Institute (DDI)*. <https://www.kettering.org/shared-learning/ddi> [Access 4 August 2021]

Larry Diamon. (2000) “The Global State of Democracy”, *Current History*. Vol.99 No.1, Spring, pp.414-415. [Access 28 July 2021]

Lev Vygotsky. (2007) **Continuum Library of Educational Thought**. London: Bloomsbury Academic.

Mary McMahon. “What is an Open Forum?” <https://www.infobloom.com/what-is-an-open-forum.htm> [Access 28 July 2021]

William A. Galston. “Civic Education and Political Participation”. In **Political Science & Politics** , Volume 37 , Issue 2 , April 2004 , pp. 263 - 266 DOI: <https://doi.org/10.1017/S1049096504004202>

ภาคผนวก

หมายเลขแบบสอบถาม

□	□	□	□
---	---	---	---

แบบประเมินความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

โครงการการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมิ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

เพศ หญิง ชาย อายุ ปี

อำเภอที่ท่านอาศัยอยู่

การศึกษาชั้นสูงสุด ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา
 มหาวิทยาลัย การศึกษานอกระบบ ไม่ได้เข้ารับการศึกษอาชีพ เกษตรกร ค้าขาย รับจ้าง
 ข้าราชการ อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2 โปรดแสดงเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่เลือก

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่	ไม่รู้
1. การเลือกตั้ง เป็นสิทธิของประชาชน ไม่ใช่ หน้าที่ของประชาชน			
2. การแจกและรับเงินจากผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นเรื่องไม่ผิดกฎหมายและไม่ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ของชุมชน			
3. การฮั้วกัน จะทำให้การเลือกตั้งเกิดความยุติธรรมและชุมชนเกิดความสมานฉันท์			
4. การปฏิเสธที่จะรับสิ่งของเงินทองจากผู้สมัครเพื่อแลกกับคะแนนเสียงของตน จะทำให้การเลือกตั้งเกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรม			
5. การเลือกตั้งสมานฉันท์ คือ การเลือกผู้แทนจาก ความสามารถ คุณธรรม นโยบายของผู้สมัคร และยอมรับผลแพ้ชนะด้วยใจนักกีฬา			
6. การติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้แทนเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น			
7. ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เป็นหน้าที่ของทั้งภาครัฐและประชาชน ในการร่วมมือกันป้องกันและแก้ไข			
8. ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย และแนวทางการได้มาซึ่งผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม			
9. พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตโดยยึดสาธารณะประโยชน์และไม่นิ่งดูดายต่อปัญหาที่เกิดขึ้น			
10. ผู้ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จะเสียสิทธิในการคัดค้านการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน			

หมายเลขแบบสอบถาม

□	□	□	□
---	---	---	---

แบบประเมินความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรม

โครงการการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดชัยภูมิ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

เพศ หญิง ชาย อายุ ปี

อำเภอที่ท่านอาศัยอยู่

การศึกษาชั้นสูงสุด ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา
 มหาวิทยาลัย การศึกษานอกระบบ ไม่ได้เข้ารับการศึกษอาชีพ เกษตรกร ค้าขาย รับจ้าง
 ข้าราชการ อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2 โปรดแสดงเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่เลือก

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่	ไม่รู้
1. การเลือกตั้ง เป็นสิทธิของประชาชน ไม่ใช่ หน้าที่ของประชาชน			
2. การแจกและรับเงินจากผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นเรื่องไม่ผิดกฎหมายและไม่ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ของชุมชน			
3. การฮั้วกัน จะทำให้การเลือกตั้งเกิดความยุติธรรมและชุมชนเกิดความสมานฉันท์			
4. การปฏิเสธที่จะรับสิ่งของเงินทองจากผู้สมัครเพื่อแลกกับคะแนนเสียงของตน จะทำให้การเลือกตั้งเกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรม			
5. การเลือกตั้งสมานฉันท์ คือ การเลือกผู้แทนจาก ความสามารถ คุณธรรม นโยบายของผู้สมัคร และยอมรับผลแพ้ชนะด้วยใจนักกีฬา			
6. การติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้แทนเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น			
7. ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เป็นหน้าที่ของทั้งภาครัฐและประชาชน ในการร่วมมือกันป้องกันและแก้ไข			
8. ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย และแนวทางการได้มาซึ่งผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม			
9. พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตโดยยึดสาธณะประโยชน์และไม่นิ่งดูคยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น			
10. ผู้ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จะเสียสิทธิในการคัดค้านการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน			

หมายเลขแบบสัมภาษณ์

--	--	--	--

แบบสัมภาษณ์

โครงการการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ชัยภูมิ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

เพศ หญิง ชาย อายุ ปี

อำเภอที่ท่านอาศัยอยู่

การศึกษาชั้นสูงสุด ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา

มหาวิทยาลัย การศึกษานอกระบบ ไม่ได้เข้ารับการศึกษ

อาชีพ เกษตรกร ค้าขาย รับจ้าง

ข้าราชการ อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2 ผู้วิจัย/ผู้ช่วยวิจัย สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายให้ครบทุกข้อ โดยจดคำถามลงในแบบนี้อย่างละเอียด

- ท่านทราบเกี่ยวกับโครงการการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่

ทราบ ไม่ทราบ
- หากทราบว่ามีการดังกล่าวท่านทราบจากที่ใด (เช่น เสียงตามสาย อาสาสมัคร ผู้นำ ประชุมประชาคม เป็นต้น) และท่านทราบได้อย่างไร (คำถามนำร่อง ท่านคิดว่าโครงการการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงคืออะไร)
- ท่านคิดเห็นอย่างไรกับโครงการการเมืองท้องถิ่นสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
- ช่วยเล่าบรรยากาศของชุมชนและปฏิกิริยาของคนในชุมชนหลังจากทราบว่ามีการรณรงค์โครงการดังกล่าว

คำถามนำร่อง

4.1 คนในชุมชนคิดเห็นอย่างไรบ้างเกี่ยวกับกิจกรรมนี้

.....

.....

4.2 คนในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมนี้หรือไม่อย่างไร เพราะอะไร

.....

.....

4.3 ผู้สมัครมีรูปแบบ/วิธีการหาเสียงอย่างไรเมื่อมีการรณรงค์ไม่ให้มีการซื้อสิทธิขายเสียง

.....

.....

4.4 มีผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกติกาหรือไม่ (เช่น ผู้สมัครยังสัญญาว่าจะให้ และผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังคงร้องขอ)

.....

.....

5. ที่ผ่านมามีการพิจารณาเลือกผู้นำท้องถิ่นจากเรื่องใด

- ตัวผู้สมัครเป็นญาติกัน
- ตัวผู้สมัครเป็นผู้มีผลงานดี
- นโยบายที่ผู้สมัครใช้หาเสียงมีความน่าสนใจ
- ความรู้ความสามารถของผู้สมัคร
- ผู้สมัครมีรายได้ดีและมีอำนาจบารมี สามารถให้ความช่วยเหลือตนและคนในชุมชนได้
- การสนับสนุนสิ่งของและเงินทองของผู้สมัครในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน

6. ในการเลือกตั้งครั้งนี้ (หลังจากทำโครงการ) ท่านพิจารณาเลือกผู้นำจากเรื่องใด

- ความเป็นญาติกัน
- ผลงานของผู้สมัครที่ผ่านมา
- นโยบายที่ผู้สมัครใช้หาเสียง
- ความรู้ความสามารถของผู้สมัคร
- รายได้และอำนาจบารมีของผู้สมัคร
- การสนับสนุนสิ่งของและเงินทองในการทำกิจกรรมต่างๆในชุมชนของผู้สมัคร

7. ท่านคิดว่าโครงการนี้ช่วยลดการซื้อสิทธิขายเสียงได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

- มาก
- ปานกลาง
- น้อย
- ไม่ได้เลย

8. ภายหลังจากมีการรณรงค์โครงการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ส่งผลให้บรรยากาศในการเลือกตั้ง
ท้องถิ่น
ครั้งนี้เป็นเช่นใด

- ผู้สมัครไม่แจกทรัพย์สินเงินทอง
- ยังมีการแจกทรัพย์สินเงินทอง แต่น้อยลง
- ผู้สมัครเปลี่ยนวิธีการมอบเงินทองเพื่อหาเสียงไปเป็นวิธีการอื่น
- อื่นๆ

9. ในการเลือกตั้งที่ผ่านมา มีผู้เสนอมอบสิ่งของเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงของท่านหรือไม่ (หากมี ท่านมีทำอย่างไร)

- ปฏิเสธที่จะรับ เนื่องจากต้องการพิจารณาเลือกผู้สมัครจากความสามารถและนโยบาย
- รับแต่ปฏิเสธที่จะลงคะแนนให้ในวันเลือกตั้ง เพราะถือว่าเป็นสิทธิที่จะเลือก
- รับและตกลงที่จะลงคะแนนให้แก่ผู้ที่มีมอบสิ่งของและเงินทองให้ เพราะถือว่าเป็นสัญญา
- อื่นๆ

10. ท่านคิดว่าโครงการนี้ช่วยส่งเสริมความสมานฉันท์ในชุมชนได้หรือไม่ เพราะอะไร

- ได้ เพราะ
- ไม่ได้ เพราะ

คำถามนำร่อง

- การหาเสียงมีการโจมตีกันหรือไม่
- ผู้สมัครมีความร่วมมือกันในการหาเสียงหรือไม่
- ผู้สมัครมีทำอย่างไรเมื่อทราบผลการเลือกตั้ง
- ผู้สนับสนุนมีทำอย่างไรเมื่อทราบผลการเลือกตั้ง
- ไม่มีการทะเลาะกันเลย
 - ยังคงมีความเห็นไม่ตรงกัน แบ่งฝักฝ่าย แต่น้อยลง
 - ยิ่งทำให้ชุมชนแตกแยกกว่าเดิม
 - อื่นๆ

***** ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาตอบคำถามในครั้งนี้ *****

คะแนนการทดสอบผู้เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
ในเวทีสานเสวนาการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2563

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

รหัสอำเภอ	อำเภอ	หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	คะแนนก่อน เข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลัง เข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วน ต่าง		
1	เมือง	2	4	8	4		
		3	5	9	4		
		4	5	9	4		
		5	6	9	3		
		6	6	8	2		
		7	7	8	1		
		8	6	8	2		
		10	7	8	1		
		15	7	9	2		
		2	ภูเขียว	1	5	6	1
				2	4	6	2
				3	7	8	1
				4	8	9	1
				5	4	5	1
				6	8	9	1
7	7			9	2		
8	6			7	1		
10	5			6	1		
11	7			9	2		
3	จัตุรัส	1	7	9	2		
		2	7	8	1		
		4	7	8	1		
		5	5	7	2		

รหัสอำเภอ	อำเภอ	หมายเลขที่ส่งแบบทดสอบ	คะแนนก่อนเข้าร่วมโครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วมโครงการ	คะแนนส่วนต่าง
		6	5	7	2
		7	6	7	1
		8	6	8	2
		9	5	6	1
		10	7	8	1
		11	8	9	1
		12	8	9	1
		13	7	8	1
		14	7	8	1
		15	5	8	3
		16	7	9	2
4	แก่งคร้อ	1	7	9	2
		2	5	7	2
		3	6	8	2
		4	6	8	2
		5	8	9	1
		6	8	9	1
5	เกษตรสมบูรณ์	2	7	9	2
		3	7	9	2
		4	8	9	1
		5	8	9	1
		9	6	8	2
		10	7	9	2
6	บัวแดง	1	4	6	2
		2	7	8	1
		3	7	8	1
		4	4	7	3

รหัสอำเภอ	อำเภอ	หมายเลขที่ส่งแบบทดสอบ	คะแนนก่อนเข้าร่วมโครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วมโครงการ	คะแนนส่วนต่าง
		5	6	7	1
		6	6	7	1
		7	8	9	1
		8	7	9	2
		9	8	9	1
		10	8	8	0
7	บ้านหนองรงค์	1	7	7	0
		2	5	6	1
		3	5	9	4
		4	7	8	1
		5	6	9	3
		7	9	9	0
		8	6	8	2
		9	6	9	3
		10	8	10	2
8	บ้านเขว้า	4	5	6	1
		9	7	9	2
		11	7	9	2
		12	5	8	3
9	หนองบัวระเหว	1	7	9	2
		2	7	7	0
		3	7	8	1
		4	9	9	0
10	คอนสาร	1	8	9	1
		2	8	9	1
		3	7	9	2
		4	4	9	5

รหัสอำเภอ	อำเภอ	หมายเลขที่ส่งแบบทดสอบ	คะแนนก่อนเข้าร่วมโครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วมโครงการ	คะแนนส่วนต่าง
		5	9	9	0
		6	8	9	1
		7	6	7	1
		8	8	9	1
		9	5	9	4
		10	1	2	1
11	คอนสวรรค์	1	7	8	1
		2	5	6	1
		3	7	8	1
		4	8	9	1
		5	7	8	1
		6	5	7	2
		7	7	8	1
		8	7	9	2
		9	6	8	2
		10	7	8	1
12	เทพสถิต	1	6	7	1
		2	8	9	1
		3	8	9	1
		4	5	7	2
		6	5	7	2
		7	8	9	1
		8	7	9	2
		9	7	9	2
		10	8	9	1
		11	8	8	0
13	บ้านแท่น	1	8	9	1
		2	7	9	2

รหัสอำเภอ	อำเภอ	หมายเลขที่ส่งแบบทดสอบ	คะแนนก่อนเข้าร่วมโครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วมโครงการ	คะแนนส่วนต่าง
		3	5	9	4
		4	7	9	2
		5	7	9	2
		6	8	9	1
		7	7	9	2
		8	7	7	0
		9	4	8	4
14	ภักดีชุมพล	1	8	9	1
		2	7	9	2
		3	1	5	4
		4	3	6	3
		5	8	9	1
		6	7	9	2
		7	7	9	2
		9	8	8	0
15	เนินสง่า	1	8	9	1
		2	7	8	1
		3	6	7	1
		4	7	9	2
		5	7	8	1
		6	7	8	1
		7	7	8	1
		8	6	8	2
		9	8	8	0
16	ซับใหญ่	2	8	9	1
		5	9	9	0
		9	7	8	1
		10	9	9	0

รหัสอำเภอ	อำเภอ	หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	คะแนนก่อน เข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลัง เข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วน ต่าง
		11	8	8	0
		12	6	9	3
คะแนนเฉลี่ย			6.551470588	8.088235294	

คะแนนการทดสอบผู้เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ในเวทีสถานเสวนาการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองชัยภูมิ

วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2564

ณ โรงแรมเลิศนิมิตร

หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	ค่านำก่อนเข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วนต่าง
1	7	7	0
2	4	5	1
3	6	9	3
4	5	9	4
5	6	8	2
6	5	8	3
7	8	9	1
8	6	6	0
9	7	7	0
12	8	9	1
13	7	6	-1
14	9	9	0
15	4	4	0
16	7	6	-1
17	6	6	0
19	8	9	1
20	8	9	1
21	9	9	0
22	9	9	0
26	9	9	0
28	6	5	-1
29	8	8	0
30	4	6	2
32	7	7	0

หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	คําแนวก่อนเข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วนต่าง
36	5	8	3
37	9	9	0
38	2	4	2
39	7	7	0
40	6	8	2
42	8	8	0
43	8	9	1
48	8	6	-2
45	6	8	2
47	9	9	0
48	6	7	1
49	7	8	1
51	4	6	2
52	7	6	-1
53	6	6	0
54	9	9	0
55	9	9	0
56	9	9	0
57	9	6	-3
58	6	7	1
59	5	5	0
60	6	9	3
61	4	8	4
62	7	7	0
64	7	8	1
68	6	9	3
69	9	9	0
70	8	6	-2
71	7	6	-1
72	7	7	0

หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	คําแนกก่อนเข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วนต่าง
74	4	6	2
79	9	9	0
81	7	7	0
83	5	6	1
84	2	2	0
85	9	9	0
87	7	8	1
88	4	4	0
89	8	8	0
91	7	9	2
92	6	7	1
93	8	8	0
95	6	8	2
99	7	7	0
100	7	6	-1
101	5	9	4
104	8	7	-1
106	5	7	2
107	8	7	-1
108	6	6	0
109	8	6	-2
110	7	6	-1
111	7	9	2
114	8	9	1
113	8	8	0
115	6	7	1
117	9	9	0
118	9	9	0
121	7	6	-1
122	6	8	2

หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	คําแนวก่อนเข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วนต่าง
124	9	9	0
127	8	9	1
128	8	9	1
129	8	6	-2
133	9	9	0
135	8	9	1
137	7	7	0
138	6	6	0
139	8	9	1
140	5	7	2
143	8	6	-2
146	7	7	0
147	7	7	0
148	5	5	0
149	9	9	0
150	4	8	4
151	6	6	0
152	8	6	-2
153	7	7	0
154	8	7	-1
155	9	9	0
156	8	9	1
157	5	6	1
158	7	8	1
150	6	5	-1
160	6	7	1
161	8	8	0
162	6	7	1
163	8	7	-1
166	4	4	0

หมายเลขที่ส่ง แบบทดสอบ	ค่านก่อนเข้าร่วม โครงการ	คะแนนหลังเข้าร่วม โครงการ	คะแนนส่วนต่าง
168	9	9	0
171	9	9	0
172	9	9	0
คะแนนเฉลี่ย	6.93	7.38	

ท่านจะเลือกทางไหน ให้กับชัยภูมิ

ทางเลือกที่ 1

ไม่ซื้อสิทธิ-ขายเสียง

จัดทำโดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

ข้อดี

- ได้ผู้นำที่ดี สุจริตไม่เป็นทาสเงิน
- ไม่ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของเงิน
- มีศักดิ์ศรีมีอิสระเสรีภาพในการเลือกผู้นำ
- กล้าตรวจสอบการทำงานของผู้นำ
- ภาคภูมิใจ

ประชาชน

- คนดี คนเก่ง แต่ไม่มีเงินก็มีสิทธิเป็นผู้นำได้
- แข่งกันกันด้วยนโยบาย และความรู้ความสามารถ
- รู้แพ้ รู้ชนะ

ผู้สมัคร

- กลัวว่าจะไม่ได้รับเลือกตั้ง
- กลัวว่าคนอื่นจะแจกเงิน (ซื้อเสียง) และได้รับเลือกตั้ง
- ถ้าไม่มีความรู้ ความสามารถหรือนโยบายดีๆ จะเป็นจุดอ่อน

ชุมชน

- ต้องใช้เวลาทำความเข้าใจ
- ต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดและพฤติกรรม
- ชุมชนเคยชินและไม่เชื่อว่าทำได้จริง

- ชุมชนสมานฉันท์ มีความรัก ความสามัคคี
- ชุมชนที่มีคุณธรรม จริยธรรม
- การบริหารและพัฒนาเต็มเม็ดเต็มหน่วย
- เกิดประโยชน์สูงแก่ชุมชนในระยะยาว
- ถูกยกย่องว่าเป็นชุมชนต้นแบบ

ท่านจะเลือกทางไหน ให้กับชัยภูมิ

ทางเลือกที่ 2

ซื้อสิทธิ์ - ขายเสียง

จัดทำโดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

ข้อดี

- ได้เงินและของฟรีช่วงการหาเสียง
- คว้าโอกาสเรียกร้องเงินหรือความต้องการจากผู้สมัคร
- มีอำนาจเหนือผู้สมัคร (ไหว้ประชาชน)

ประชาชน

- ได้เงินหรือของมาเร็ว แต่ก็หมดเร็ว ไม่ยั่งยืน
- ต้นเหตุทำให้มีผู้นำที่มาจาก การซื้อเสียงทุจริต
- ตกเป็นทาสเงิน ไม่มีอิสรภาพในการตัดสินใจ
- ถูกตราหน้าว่าเงินไม่มา กาไม่เป็น

ผู้สมัคร

- ไม่ต้องเก่งแต่มีเงินก็เป็นผู้มาได้
- คิดว่าได้คะแนนเสียงแน่ๆ
- มั่นใจในการเลือกตั้งมากขึ้น

- ใช้เงินมากกว่าปกติ
- ไม่แน่ใจว่าจะได้รับเลือก
- จำยอมต้องให้เงินหรือสิ่งของแก่ชาวบ้าน แม้ใจไม่ต้องการจะจ่าย
- ผิดกฎหมาย
- แพ้ไม่เป็น

ชุมชน

- อยู่แบบเดิมๆ ก็ไม่เดือดร้อนมาก
- อาจได้ของฟรีจากการหาเสียง แต่เป็นแค่ระยะสั้น
- เงินสะพัด
- ผู้สมัครหลายคนมาหาและเคารพ

- แบ่งฝัก แบ่งฝ่าย จัดแย้งในชุมชน
- สูญเสียผลประโยชน์มหาคาลและยาวนาน
- ได้ผู้นำที่ไม่ซื่อสัตย์สุจริตตั้งแต่ต้น
- อาจเกิดการคอร์รัปชันในการพัฒนาชุมชน
- ต่อยพัฒนามากว่าชุมชนที่ไม่ซื้อสิทธิ์

ท่านจะเลือกทางไหน ให้กับชัยภูมิ ทางเลือกที่ 3 ไม่ทำอะไรเลย !!!

จัดทำโดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

ข้อดี

- ยังมีชีวิตอยู่ได้
- ไม่เหนื่อย ไม่เสียเวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ
- อาจได้รับเงินหรือผลประโยชน์จากผู้สมัครเหมือนเดิม

- สบายๆหาความสุขให้ตนเองได้ตามปกติ
- ไม่ต้องคิดนโยบายที่ชุมชนต้องการอยากทำอะไรก็ทำ (ตามใจฉัน)
- ไม่ต้องพัฒนาตนเอง อยู่แบบนี้ก็ได้รับเลือกตั้ง

- อยู่แบบเดิมๆ ก็ไม่เดือดร้อนมาก
- ไม่ต้องปรับตัวกับเรื่องใหม่
- ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เรียกร้องเรื่องส่วนตัวได้

ประชาชน

- ไม่รับประกันว่าจะได้ผู้นำที่มีความสามารถ เพราะยังมีการซื้อเสียงอยู่
- ต้องรอให้มีการเลือกตั้งใหม่ ถึงจะได้เงิน หรืออาจไม่ได้เลย
- อนาคตของลูกหลานก็จะคอยหลังเจ้าคลอง

ผู้สมัคร

- อาจต้องจ่ายเงินเพิ่มเรื่อยๆเพื่อประกันให้ได้รับเลือกตั้ง
- เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมาย
- คนดี ไม่อยากเข้ามาทำงานให้ชุมชน

ชุมชน

- วัดแยัง ความไม่สามัคคียังคงอยู่
- ความไม่เสมอภาคยังคงอยู่
- ความไม่ยุติธรรม เหลือมล้ำยังคงอยู่
- ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากส่งไปถึงลูกหลานตลอดไป

สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

การสัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตุลาคม-พฤศจิกายน 2563 และ มีนาคม-เมษายน 2564 ผ่านทางโทรศัพท์

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ผู้สมัครคนที่ 1 วันที่ 26 ตุลาคม 2563 ณ ที่พักของผู้สมัคร

ผู้สมัครคนที่ 2 วันที่ 26 ตุลาคม 2563 ณ ที่พักของผู้สมัคร

ผู้สมัครคนที่ 3 วันที่ 27 ตุลาคม 2563 ณ ที่พักของผู้สมัคร

ผู้สมัครคนที่ 4 วันที่ 27 ตุลาคม 2563 ณ ที่พักของผู้สมัคร

ผู้สมัครคนที่ 5 วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2564 ณ ที่พักของผู้สมัคร

ผู้สมัครคนที่ 6 วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2564 ณ ที่พักของผู้สมัคร

ผู้สมัครคนที่ 7 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564 ณ ที่พักของผู้สมัคร

การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

การสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนาผ่านทางโทรศัพท์เดือนธันวาคม 2563

อำเภอ	ที่	ชื่อ
01 เมือง (7คน)	0101	นายสุวิชา
	0102	สมนึก
	0103	นายสุทธะ
	0105	นายมานะ
	0106	นางสำเริง
	0107	น.ส.สุคนธ์
	0108	นายศิริ
	0109	นายสุพรรณ
	0110	นายสุเทพ
	0111	นายธนภัทร
	0112	สุมาลี

อำเภอ	ที่	ชื่อ
02 ภูเขียว (6คน)	0201	น.ส.กนกพร
	0202	นายรัฐพงษ์
	0203	น.ส.ศิริวรรณ
	0204	น.ส.วชิรญาณ์
	0205	นายเพิ่มพูล
	0206	นายสมจิตร
	0207	นายยอด
	0208	น.ส.กนึ่งนิจ
	0210	นายธนศักดิ์
	0212	นางนงนุช
03 จัตุรัส (8คน)	0301	นางสฤติยา
	0302	น.ส.ชวันพิศ
	0304	จินตนา
	0305	สาคร
	0306	อณัญญา
	0307	นายชาญชัย
	0308	นายอภิสิทธิ์
	0309	นายคำมูล
	0310	นายณัฐพล
	0311	นายชอย
	0312	นายอภิศักดิ์
	0313	นายตรีจิต
	0315	นายเฉลิมชัย
0316	นางพรณี	
04 แก้งคร้อ (6คน)	0401	นางสุวาสนา
	0402	นายชินวัตร
	0403	นายสุรศักดิ์
	0404	นายพิทยา
	0405	นายอาทิตย์
	0406	นายพีจิต
	0407	นายจักรการ
	0501	นางสาย

อำเภอ	ที่	ชื่อ
05 เกษตรสมบูรณ์ (6คน)	0502	นางอุบล
	0503	นายสุชาติ
	0504	นายอนุชา
	0505	นายชำนาญ
	0507	นางคำเพียร
	0508	นางพรรณงา
	0509	นายสัจจะ
	0510	น.ส.สุภาพ
06 บัวแดง (6คน)	0601	นายคำสิงห์
	0602	นายอาทิตย์
	0603	นายนะโรง
	0604	นายเต็ม
	0605	นายอุดม
	0606	นายโสภ
	0607	นายสกล
	0608	น.ส.บังอร
	0609	นางวิไลวรรณ
	0610	นายไพศาล
07 บ้านหนองรงค์ (6คน)	0701	น.ส.สมพิศ
	0702	นายเสน่ห์
	0703	นางขวัญเรือน
	0704	น.ส.กัลยกร
	0705	น.ส.ภัตราพรรณ
	0706	นายฉัตรชัย
07 บ้านหนองรงค์	0707	น.ส.กมลรัฐ
	0708	นางประภาพร
	0709	นายศักดิ์เกษม
	0710	น.ส.ธัญญธร
08 บ้านเขว้า (6คน)	0803	น.ส.ไกรศรี
	0804	นายเปี่ยมศักดิ์
	0805	นายกฤษดา
	0807	นายสุพจน์

อำเภอ	ที่	ชื่อ
	0809	นายทรงพล
	0810	นายสุวิยะ
	0811	น.ส.ภาสินี
	0812	นายสุบลิ้ง
09 หนองบัวระเหว (1คน)	0901	นายอคุลย์
	0903	นางสฤทธ์
	0904	น.ส.สมหมาย
10 คอนสาร (7คน)	1001	นางเอมอร
	1002	นายบัวใส
	1003	นางเพียงใจ
	1004	นายประยูทธ
	1005	น.ส.ลำพิ่ง
	1006	นางกอบกุล
	1007	นายบรรเทิงศักดิ์
	1008	นายพงษ์พัฒน์
	1009	น.ส.นภาภรณ์
	1010	น.ส.ปรารธนา
11 คอนสวรรค์ (7คน)	1101	นายเกิดศักดิ์
	1102	นายบุญธรรม
	1103	นายชุนหเกียรติ
	1104	นายไพบูลย์
	1105	นางพัชรีวรรณ
	1106	นางเบญจวรรณ
	1107	นางนงนุช
	1108	นางทิชาพร
	1109	นางตระกูล
	1110	นางจำปี
12 เทพสถิต	1201	น.ส.บุษบา
	1202	นางโสพิศ
	1203	นายบุญเสน
	1204	นายสายนที
	1205	ค.ช.ชิตตุลา

อำเภอ	ที่	ชื่อ
12 เทพสถิต (8คน)	1206	นายดีมี
	1207	นายสถาพร
	1208	นางบุญส่ง
	1209	น.ส.ปัญญาพร
	1210	นายนิกร
	1211	น.ส.กัญญานันท์
	1212	นายสุระเดช
13 บ้านแท่น (6คน)	1301	นางบำรุงศิลป์
	1302	นายบัณฑิต
	1303	นายวิรัช
	1304	นางธงชัย
	1305	นางวิเชียร
	1306	นายประคิษฐ์
	1307	นายคมัช
	1308	นายวิษณุพร
	1309	นายภากร
14 ภักดีชุมพล (6คน)	1401	นายไพรวลัย
	1402	นายทวี
	1403	น.ส.พัชรี
	1404	นายนภพล
	1405	นายสมศักดิ์
	1406	น.ส.สุภาพร
	1407	นายวีระพันธ์
	1408	นางจิราพร
	1409	นายอิสระ
	1410	น.ส.เกรษร
	1411	นางวงศ์เอี่ยม
	1413	นายกรกนก
	15 เนินสง่า	1501
1502		นายกมล
1503		นายสมภาร
	1504	นายสมปอง

อำเภอ	ที่	ชื่อ
15 เนินสง่า (6คน)	1505	นางลี
	1506	นายปรีชา
	1507	นายวิโรจน์
	1509	นายประกาศ
16 ชัยใหญ่ (6คน)	1601	นายธิดิณีภูงษ์
	1602	นายเจริญชัย
	1605	นายสมพิศ
	1609	นายโยธิน
	1610	นายมงคล
	1611	นายอดิศักดิ์